

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Rapport

R75:1985

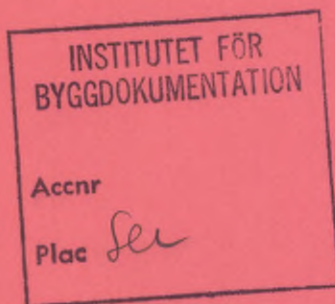
Värmeförluster till mark

Grundläggning av typen platta på mark

Johan Claesson

Carl-Eric Hagentoft

R
A/W

Byggeforskningsrådet

R75:1985

VÄRMEFÖRLUSTER TILL MARK

Grundläggning av typen platta på mark

Johan Claesson
Carl-Eric Hagentoft

Denna rapport hänför sig till forskningsanslag 811829-2
från Statens råd för byggnadsforskning till Lunds Tekniska
Högskola, Institutionen för byggnadsteknik, Lund.

I Byggforskningsrådets rapportserie redovisar forskaren sitt anslagsprojekt. Publiceringen innebär inte att rådet tagit ställning till åsikter, slutsatser och resultat.

R75:1985

ISBN 91-540-4400-6
Statens råd för byggnadsforskning, Stockholm

Liber Tryck AB Stockholm 1985

FÖRORD

I denna rapport behandlas värmeförlusten till mark för en byggnad med grundläggning av typen platta på mark. Byggnader med torpargrund eller källare skall behandlas i en planerad andra del.

De analytiska lösningarna, där så kallad Wiener-Hopf-teknik användes, har utförts av universitetslektor Nils-Olof Wallin. Professor Gunnar Anderlind och civilingenjör Bengt Eftring har deltagit i uppläggningsarna av studien och bidragit med synpunkter under arbetets gång.

Projektet har finansierats av Statens råd för byggnadsforskning (projektnummer 81 189-2).

INNEHÅLL

1	INTRODUKTION	1
2	SUPERPOSITION. SKALNING	10
2.1	Superponeringsprincip	10
2.2	Randvillkor mot byggnad och markyta	17
2.3	Skalning för stationär delprocess	20
2.4	Skalning för periodisk delprocess	25
2.4.1	Komplex notation	26
2.4.2	Endimensionell lösning. Inträngningsdjup d_0	29
2.4.3	Skalningsregler	31
2.4.4	Skalning för plant tvärsnitt	33
2.5	Skalning för temperatursteg hos utetemperaturen	35
2.6	Skalning för uppbyggnad av värmekudde	39
3	STATIONÄR VÄRMEFÖRLUST	42
3.1	Värmeförlustfaktor h_s för rektangulär platta	43
3.2	Approximation från teori för optimal isolering	45
3.3	Cirkelbågsapproximation	48
3.3.1	Kantområde för långsträckt platta	48
3.3.2	Tvärsnitt av långsträckt platta	51
3.4	Tvärsnitt av långsträckt platta	53
3.4.1	Värmeförlustfaktorn $h_s(d/B)$	53
3.4.2	Approximativa formler	54
3.4.3	Temperaturprofiler under plattan	55
3.5	Approximativ formel för värmeförlustfaktorn för rektangulär platta	57
3.6	Värmeförlustens beroende av plattans form	58
3.6.1	Värmeförlustfaktor vid konstant area	58
3.6.2	Värmeförlustfaktor för cirkulär platta	60
3.6.3	Värmeförlust för cirkel kontra kvadrat	61
3.6.4	Värmeförlust för några mer oregelbunda former	62
4	EFFEKT AV OLIKA KANTISOLERINGAR	66
4.1	Platta med extra kantisolering	66
4.1.1	Skalning vid extra kantisolering	67
4.1.2	Allmän kantvärmeförlustfaktor	67

4.2	Kantvärmeförlustfaktor h_s^e som gränsvärde för stora plattor	68
4.2.1	Tvärnsnitt av långsträckt platta	68
4.2.2	Rektangulär platta	70
4.3	Numeriskt beräknade värden på h_s^e	73
4.3.1	Inre kantisolering	73
4.3.2	Yttre kantisolering	74
4.4	Cirkelbågsapproximationer	75
4.4.1	Cirkelbågsapproximation för h_s^e	75
4.4.2	Cirkelbågsapproximation för h_s^e för kraftig extraisolering	77
4.5	Jämförelse mellan inre, yttre och vertikal extra kantisolering	78
4.6	Några exempel och analyser	79
4.6.1	Variation av kantisoleringen	79
4.6.2	Optimal fördelning av värmeisoleringen mellan kantområde och inre område	81
5	PERIODISK VÄRMEFÖRLUST	84
5.1	Periodisk temperatur under plattan	85
5.2	Skalning och kantapproximation för platta på mark	90
5.3	Värmeförlustfaktor h_p för kant	91
5.4	Allmän värmeförlustformel. Superponering	99
5.5	Några exempel och analyser	103
5.5.1	Variation av periodtiden t_0	103
5.5.2	Variation av markdata	104
5.5.3	Värmemotstånd vid markytan	105
6	STEGÄNDRING AV UTETEMPERATUREN	109
6.1	Temperaturförlopp i marken	109
6.1.1	Några temperaturprofiler	110
6.1.2	Maximal temperaturstörning in under plattans kant ..	112
6.2	Värmeförlust för temperatursteg vid kant	121
6.2.1	Värmeförlustfaktor h_t^0	121
6.2.2	Akkumulerad värmeförlust e_t^0	123
6.2.3	Värmemotstånd vid markytan	125
6.3	Värmeförlust för platta på mark	127
6.3.1	Skalning och kantapproximation	127
6.3.2	Approximation för korta och långa tider	130

6.4	Sträckvis konstant utetemperatur.....	132
6.4.1	Allmän värmeförlustformel enligt kant- approximation	133
6.4.2	Köldknäpp. Ackumulerad värmeförlust	137
7	UPPBYGGNAD AV VÄRMEKUDDE	142
7.1	Temperaturförlopp i marken	143
7.2	Värmeförlust för rektangulär platta	144
7.3	Värmeförlust under en första tid	151
7.3.1	Endimensionell approximation	151
7.3.2	Kantvärmeförlust	152
8	VARIABEL INNETEMPERATUR	158
8.1	Periodiskt varierande innetemperatur	158
8.1.1	Endimensionell approximation	158
8.1.2	Kantvärmeförlust	160
8.2	Stegändring av innetemperaturen	166
9	BERÄKNING AV ENERGI- OCH EFFEKTBEHOV. SAMMANFATTNING	172
9.1	Dimensionerande utetemperaturvariation	172
9.2	Värmeförlust under eldningssäsongen	173
9.3	Effektmaximum under vintern	174
9.4	Kommentarer. Komplikationer	176
10	EXEMPEL OCH JÄMFÖRELSER	178
10.1	Total värmeförlust för grundfallen A, B och C.....	178
10.2	Jämförelse med Svensk Byggnorm	182
10.2.1	Momentan värmeförlust	182
10.2.2	Stationär värmeförlust	184
10.2.3	Ackumulerad värmeförlust under eldningssäsongen	186
10.2.4	Maximal värmeförlust	187
11	EFFEKT AV TJÄLE OCH SNÖ	189
11.1	Tjäle	190
11.2	Snö	192
	BETECKNINGAR	197
	REFERENSER	201
	Appendix 1. Ekvationer, superponering och skalning för rektangulär platta på mark	202

1 INTRODUKTION

Byggnader och andra uppvärmda konstruktioner i kontakt med marken får ett värmefflöde och härmed en värmeförlust till marken. Det är komplicerat att beräkna denna värmeförlust, eftersom den beror på det tredimensionella, tidsvariabla temperaturförloppet som man får i marken under och runt byggnaden.

I denna studie analyseras och anges metoder för att beräkna dessa värmeförluster i olika situationer. Värmeförlusterna erhålls med hjälp av formler, diagram och tabeller.

Genom att uppdelat det totala temperaturförloppet i marken i enklare delprocesser, vilka behandlas och analyseras var för sig, får man en bättre förståelse av temperaturprocesserna. Vid analys av delprocesserna utnyttjas både numeriska metoder och analytiska lösningar. Genom systematisk skalning och behandling i dimensionslös form kan värmeförlustformlerna ges i en enkel och generell form.

Temperaturförloppen analyseras med hjälp av tre mer renodlade fall: Stationärt förlopp, periodiskt förlopp och stegändring. Det verkliga temperaturförloppet i marken och härmed värmeförlusterna erhålles genom en överlagring - superponering - av lämpligt valda, renodlade fall.

Den stationära, dvs tidsberoende, delen ger temperaturförloppet då årsmedeltemperaturen råder vid markytan utanför byggnaden. Överlagrat på detta har man en periodiskt varierande del vilken styrs eller drivs av att temperaturen vid markytan varierar runt sitt årsmedelvärde. Den viktigaste temperaturkomponenten är den rena cosinus/sinusvariationen med periodtiden ett år. På denna grundkomponent kan andra bidrag med periodtider från några timmar upp till ett halvår överlagras.

De förlopp som drivs av utetemperaturens variation runt årsmedelvärdet kan också analyseras med så kallade stegsvarslösningar. Utgångspunkten är det temperaturförlopp som man får i marken vid och under byggnaden vid en stegändring av temperaturen vid markytan. Härigenom kan t ex det tidsvariabla värmeutflödet vid en köldknäpp beräknas på ett förhållandevis enkelt sätt.

Under de första åren byggs en värmekudde upp under byggnaden. Denna process drivs av en stegändring av temperaturen vid byggnadens golv från ostörd marktemperatur till innetemperaturen.

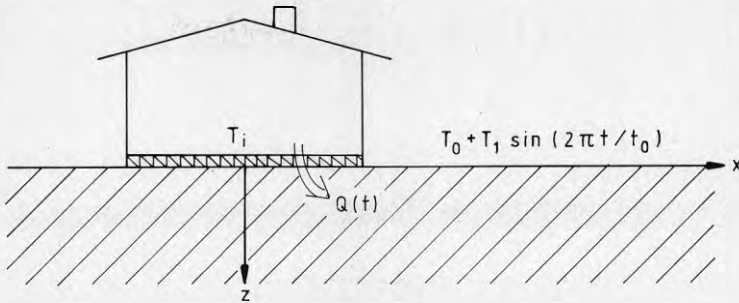
Många härledningar av analytiska lösningar, skalningsregler m m redovisas ej i rapporten. I appendix 1 behandlas dock skalningsregler för platta på mark relativt detaljerat. För övrigt ges härledningarna i andra skrifter.

I kapitel 2 behandlas superponering av olika temperaturförlopp. Vidare diskuteras skalningsregler och dimensionsanalys med tonvikt på skalning av värmeförluster. I kapitel 3 behandlas den stationära värmeförlusten för en rektangulär platta på mark med jämntjock värmeisolering. Även andra former på plattan behandlas. Effekten av extra värmeisolering längs plattans kant studeras i kapitel 4. Temperaturförloppet och värmeförlusten för periodiskt varierande utetemperatur behandlas i kapitel 5. Värmeförlusten vid en stegändring av utetemperaturen behandlas i kapitel 6. Superponering av stegändringar och speciellt en köldknäpp behandlas också. Kapitel 7 behandlar uppbyggnaden av värmekudden under huset, medan kapitel 8 behandlar värmeförluster beroende på variation av innetemperaturen. En sammanfattning av de olika formlerna för värmeförlusten ges i kapitel 9. I kapitel 10 ges några exempel, där formlerna tillämpas. Slutligen studeras i kapitel 11 effekten av tjäle och snö.

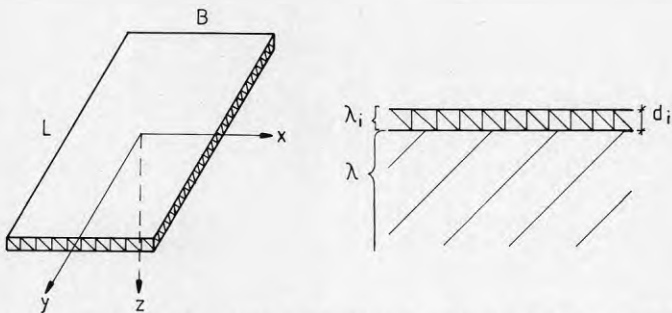
Introducerande exempel

De fullständiga metoderna för hur värmeförlusterna skall beräknas anges i kapitel 9. För att ge läsaren en överblick redovisas redan här ett komplett exempel. Figurerna 1.1 och 1.2 visar en byggnad med grundläggning av typen platta på mark. Den rektangulära plattan har bredden B och längden L . Värmeisoleringen är jämntjock med tjockleken d_i och värmeledningsförmågan λ_i (W/mK). Markens värmeledningsförmåga är λ och dess värmediffusivitet a (m^2/s). Ovanför värmeisoleringen hålls innetemperaturen T_i . Vid markytan råder den renodlade temperaturen $T_0 + T_1 \cdot \sin(2\pi t/t_0)$. Värmeövergångstalet mellan markyta och luft betecknas α (W/m^2K). Periodtiden t_0 är ett år, medan T_0 och T_1 är utetemperaturens årsmedelvärde respektive amplitud. Effekten av en överlagrad köldknäpp behandlas nedan.

Ingen hänsyn tages till tjälbildning och snö. Effekten av dessa komplikationer studeras i kapitel 11.

Figur 1.1 Värmeförlust $Q(t)$ (W) för hus av typen platta på mark. Stationär och periodisk del.

Figur 1.2 Rektangulär platta på mark med jämntjock värmeisolering (d_i , λ_i).

Värmeförlusten från byggnaden betecknas $Q(t)$ (W). Den innehåller enligt avsnitt 2.1 en stationär del Q_s och en periodisk del $Q_p(t)$ enligt formel 2.1.6:

$$Q(t) = Q_s + Q_p(t) \quad (1.1)$$

Den stationära värmeförlusten ges av formel 3.1.1:

$$Q_s = \lambda(T_i - T_0)L \cdot h_s(L/B, d/B) \quad (1.2)$$

Den dimensionslösa värmeförlustfaktorn h_s ges av figur 3.1.1. Längden d är ett mått på värmeisoleringen storlek enligt formel 2.2.4:

$$d = \frac{\lambda d_i}{\lambda_i} \quad (1.3)$$

Den periodiska komponenten av värmeförlusten ges av formel 5.4.1:

$$Q_p = -\lambda T_1 (2L + 2B) \cdot \left| h_p^0 \right| \sin[2\pi(t/t_0 - \phi_p^0)] \quad (1.4)$$

Här är $\left| h_p^0 \right|$ och ϕ_p^0 funktioner av d/d_0 , där d_0 är den periodiska svängningens inträngningsdjup ner i marken (2.4.18):

$$d_0 = \sqrt{\frac{at_0}{\pi}} \quad (1.5)$$

Dessa två funktioner ges av figur 5.3.3. I slutet av detta kapitel ges data för tre grundexempel, vilka kommer att användas genomgående i de följande kapitlen.

Exempel 1.1 Data enligt (1.10A) för exempel A användes.

Detta ger:

$$\lambda(T_i - T_o)L = 270 \text{ W} \quad d = 3.0 \text{ m}$$

Figur 3.1.1 ger h_s :

$$h_s(12/8, 3/8) = h_s(1.5, 0.375) \approx 1.58$$

$$Q_s = 270 \cdot 1.58 = 427 \text{ W}$$

För den periodiska delen fås:

$$(2L + 2B)\lambda T_1 = 600 \text{ W}$$

$$d_0 = 2.74 \text{ m} \quad d/d_0 = 1.095$$

Figur 5.3.3 ger:

$$\left| h_p^0 \right| \approx 0.247 \quad \phi_p^0 \approx 0.093$$

$$Q_p(t) = -148 \cdot \sin(2\pi(t/t_0 - 0.093)) \text{ (W)}$$

Den totala värmeförlusten vid tiden t blir nu:

$$Q(t) = 427 - 148 \cdot \sin(2\pi(t/t_0 - 0.093)) \text{ (W)} \quad (1.6)$$

Det maximala utflödet inträffar vid tiden

$t = 3t_0/4 + 0.093 t_0$. Flödet ligger fördröjt med tiden:

$$0.093 \cdot t_0 = 0.093 \text{ år} = 34 \text{ dagar.}$$

Maximal värmeförlust, $427 + 148 = 575 \text{ W}$, inträffar en månad efter lägsta vintertemperatur. Mitt i sommaren är lägsta värmefflödet $427 - 148 = 279 \text{ W}$. Utetemperatur och värmefflöde visas i figur 1.3.

Antag nu att man får en köldknäpp mitt i vintern. Utetemperaturen representeras av ovan antagna stationära och periodiska del samt av en överlagrad temperaturpuls. Temperaturpulsen har storleken $-T_2$ °C. Den startar vid tiden t_1 och varar under en tid t_2 . I figur 1.3 visas utetemperaturen. Härvid ges temperaturpulsen av den streckade kurvan.

Före tiden t_1 ges värmefflödet av uttrycken ovan. Efter denna tid får man ett bidrag $Q_t(t)$ (temperatursteg) från den kalla temperaturpulsen:

$$Q(t) = Q_s + Q_p(t) + Q_t(t) \quad (t > t_1) \quad (1.7)$$

Under den tid då pulsen varar ges $Q_t(t)$ enligt (6.3.3):

$$Q_t(t) = (2L + 2B) \cdot \lambda T_2 \cdot h_t^0(\tau) \quad (1.8)$$

$$\tau = \frac{\sqrt{a(t-t_1)}}{d} \quad (0 < t - t_1 < t_2)$$

Funktionen $h_t^0(\tau)$ ges av figur 6.2.2 och tabell 6.2.1. Efter pulsen har man ett avklingningsförlopp enligt 6.4.6.

$$Q_t(t) = (2L + 2B) \cdot \lambda T_2 \cdot \left\{ h_t^0\left(\sqrt{a(t - t_1)}/d\right) - h_t^0\left(\sqrt{a(t - t_1 - t_2)}/d\right) \right\} \\ (t > t_1 + t_2) \quad (1.9)$$

Exempel 1.2 Data enligt (1.10A) för exempel A användes.

Detta ger:

$$(2L + 2B) \cdot \lambda T_2 = 900 \text{ W}$$

$$\frac{d^2}{a} = \frac{3 \cdot 0^2}{0.75 \cdot 10^{-6}} \text{ s} = 139 \text{ dagar}$$

För t ex $t - t_1 = 7$ dagar erhålles

$$\tau = \sqrt{(t - t_1)/(d^2/a)} = \sqrt{7/139} = 0.224$$

Figur 6.2.2 ger:

$$h_t^0(0.224) \approx 0.112$$

$$Q_t(t) = 101 \text{ W}$$

För $t - t_1 = 14$ dagar fås:

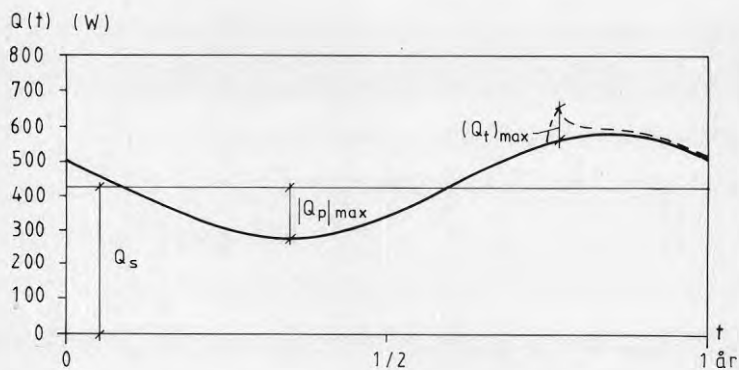
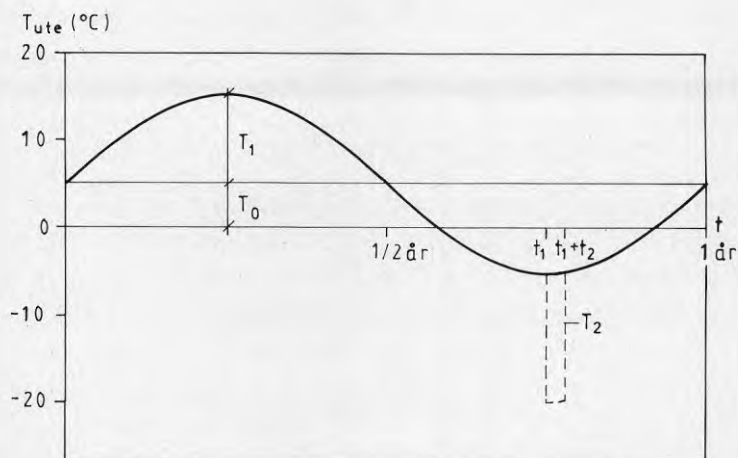
$$Q_t(t) = 900 \cdot \left\{ h_t^0\left(\sqrt{14/138.9}\right) - h_t^0\left(\sqrt{7/138.9}\right) \right\} = \\ = 900 \cdot \left\{ 0.152 - 0.112 \right\} = 36 \text{ W}$$

Nedanstående tabell ger flödet $Q_t(t)$ för olika tider:

$t - t_1$ (dagar)	0	$\frac{1}{24}$	1	2	7	8	14	50
$Q_t(t)$ (W)	0	9	41	57	101	66	36	13

Värmeflödet $Q_t(t)$ visas av den streckade linjen i figur 1.3.

Figur 1.3 Utetemperatur och värmeförlust för exempel 1.1. Streckad kurva representerar en köldknäpp enligt exempel 1.2.

Data för grundexempel A, B och C

För kommande referens anges här data för tre grundexempel. Dessa tre fall kommer att användas genomgående i de följande kapitlen.

Temperaturen T_i i byggnaden ovanför värmeisoleringen är 20°C . Årsmedelvärdet T_o för utetemperaturen är 5°C . Detta är ett rimligt medelvärde för Sverige. Marken antas homogen med värmeledningsförmågan $\lambda = 1.5 \text{ W/mK}$ och temperaturledningstalet $a = 0.75 \cdot 10^{-6} \text{ m}^2/\text{s}$. Värmeövergångsmotståndet vid markytan försummas ($\alpha = \infty \text{ W/m}^2\text{K}$, $d_1 = 0$). Värmeisoleringens värmeledningsförmåga λ_i är 0.04 W/mK . För exempel A och B antas en rektangulär platta med längden 12 m och bredden 8 m. Värmeisoleringens tjocklek är 8 respektive 16 cm. Exempel C gäller en större platta med längden 30 m och bredden 15 m samt med 8 cm värmeisolering. För de tre fallen antas en periodisk temperatur med amplituden $T_1 = 10^{\circ}\text{C}$ och periodtiden $t_o = 1$ år. Vidare har man en eventuell köldknäpp som startar mitt i vintern ($t_1 = 3 t_o/4$) och varar en vecka ($t_2 = 1$ vecka). Köldknäppen har storleken 15°C . Utetemperaturen med stationär del, periodisk del och köldknäpp visas i den övre bilden i figur 1.3.

Detta ger följande data för exempel A, B och C:

$$\begin{aligned} T_i &= 20^{\circ}\text{C} & T_o &= 5^{\circ}\text{C} \\ \lambda &= 1.5 \text{ W/mK} & a &= 0.75 \cdot 10^{-6} \text{ m}^2/\text{s} & (1.10) \\ d_1 &= 0 \text{ m } (\alpha = \infty) & \lambda_i &= 0.04 \text{ W/mK} \end{aligned}$$

Exempel A:

$$L = 12 \text{ m} \quad B = 8 \text{ m} \quad d_i = 0.08 \text{ m} \quad (1.10A)$$

Exempel B:

$$L = 12 \text{ m} \quad B = 8 \text{ m} \quad d_i = 0.16 \text{ m} \quad (1.10B)$$

Exempel C:

$$L = 30 \text{ m} \quad B = 15 \text{ m} \quad d_i = 0.08 \text{ m} \quad (1.10C)$$

Periodisk utetemperatur:

$$T_1 = 10^{\circ}\text{C} \quad t_0 = 1 \text{ år} \quad (1.10)$$

Köldknäpp:

$$T_2 = 15^{\circ}\text{C} \quad t_2 = 1 \text{ vecka} \quad (1.10)$$

$$t_1 = 3 t_0/4$$

2 SUPERPOSITION. SKALNING

2.1 Superponeringsprincip

Temperaturförloppen i marken under och kring en byggnad är tämligen komplicerade, eftersom de allmänt är tidsvariabla och tredimensionella. Ett värdefullt hjälpmedel vid analys av dessa förlopp är superponeringsprincipen för linjära värmeledningsförlopp. Det totala temperaturförloppet uppdelas härvid i enkla delprocesser. För var och en av delprocesserna kan värmeförlusten anges. Med hjälp av skalningsregler enligt avsnitt 2.3-2.6 uttryckes dessa förluster i sin mest kompakta form. Den totala värmeförlusten erhålles genom superposition som en summa av de olika delkomponenterna.

Superponeringen kräver att värmeledningsprocessen är linjär. Detta innebär att om två temperaturförlopp var för sig uppfyller värmeledningsekvationen så uppfyller också summan värmeledningsekvationen. Kraven för att temperaturförlopp i fasta material skall vara linjära så att superposition kan användas är att termiska parametrar (λ , ρc) ej beror på temperaturen och att randvillkoren ej är beroende av temperaturnivån.

Vid värmeledning i mark kan värmeledningsförmågans och värmekapacitetens temperaturberoende försummas utom vid tjälbildning. Superponeringsprincipen kan därför användas i torra jordar där tjälbildningen är försumbar. I jordar med hög vattenhalt kan superposition användas om temperaturen hela tiden ligger över 0°C .

I denna studie försummas eventuell tjälbildning. Härigenom kan superposition utnyttjas. Tjälen inverkan på värmeförlusterna behandlas i avsnitt 11.1. Man finner att tjälen ökar värmeförlusterna med några procent.

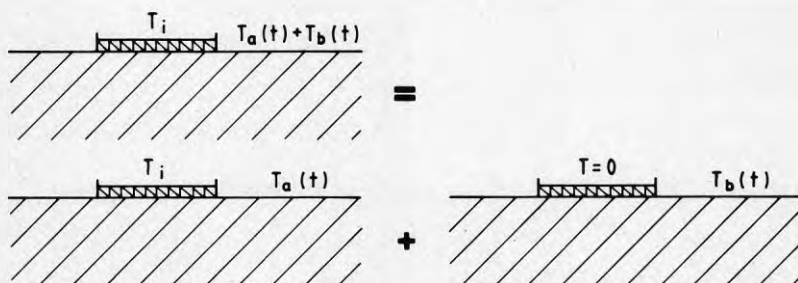
Temperaturen i byggnaden ovanför värmeisoleringen mot marken är väsentligen konstant. Denna temperatur skall betecknas T_i (innetemperatur). Normalt ligger T_i runt 20°C . I kapitel 8 behandlas fall där innetemperaturen varierar med tiden.

Vid den fria markytan utanför huset har man ett värmeövergångstal α ($\text{W}/\text{m}^2\text{K}$) (eller ett värmemotstånd $1/\alpha$) mellan markyta och luft.

Detta värmeövergångstal beror bl a på vindförhållanden och vegetation. I denna studie antas att α är konstant. I den fria luften har man en given tidsvariabel temperatur. I slutet på nästa avsnitt visas att värmemotståndet vid markytan ofta kan försummas i de här aktuella tillämpningarna. Som randvillkor vid markytan har man då den givna lufttemperaturen.

En komplikation är eventuell snö. Värmemotståndet mellan markytan under snön och luften kan ej försummas. Normalt bortses dock från snö i denna studie. Värmeförlusterna blir härigenom större än om man tagit hänsyn till snön, eftersom denna verkar värmeisolerande.

Figur 2.1.1 illustrerar superponeringsprincipen. I byggnaden ovanför värmeisoleringen råder temperaturen T_i . Vid markytan utanför huset råder en tidsvariabel temperatur, vilken uppdelas i två delar, $T_a(t)$ och $T_b(t)$. Det totala temperaturförloppet ges som en summa av två delförlopp. Det första förloppet har temperaturen T_i innanför värmeisoleringen och temperaturen $T_a(t)$ vid markytan. Det andra förloppet har då temperaturen noll i huset innanför värmeisoleringen och temperaturen $T_b(t)$ vid markytan.

Figur 2.1.1 Superponering, där temperaturen vid markytan uppdelas i två komponenter. Innetemperaturen T_i hänförs till den första komponenten.

Låt $T^a(x,y,z,t)$ och $T^b(x,y,z,t)$ vara lösningarna för temperaturförloppen enligt de två undre figurerna i figur 2.1.1. Den totala temperaturen för problemet enligt den övre figuren ges av summan:

$$T^{\text{tot}}(x,y,z,t) = T^a(x,y,z,t) + T^b(x,y,z,t) \quad (2.1.1)$$

Värmeflödet från byggnaden till marken erhålles genom att addera värmeflödet $Q^a(t)$ och $Q^b(t)$ för de två delprocesserna:

$$Q^{\text{tot}}(t) = Q^a(t) + Q^b(t) \quad (2.1.2)$$

I vissa fall har man ett begynnelsevillkor, där temperaturen i markytan vid starttiden $t = 0$ är given. Vid superponeringen skall då summan av delkomponenterna vara lika med den givna begynnelsetemperaturen vid $t = 0$. I exemplet ovan kan t ex begynnelsetemperaturen hänföras till temperaturförloppet $T^a(x,y,z,t)$. Den andra delen $T^b(x,y,z,t)$ skall då starta med noll som begynnelsetemperatur.

Temperaturförloppet i marken styrs av lufttemperaturen T_{ute} (och av innetemperaturen T_i). Ett viktigt fall är att anta att lufttemperaturen varierar periodiskt under året. Man kan då utveckla $T_{\text{ute}}(t)$ i en Fourierserie med periodtiden $t_0 = 1$ år:

$$T_{\text{ute}}(t) = T_0 + \sum_{n=1}^{\infty} T_n \cdot \sin(2\pi n t / t_0 + f_n) \quad (2.1.3)$$

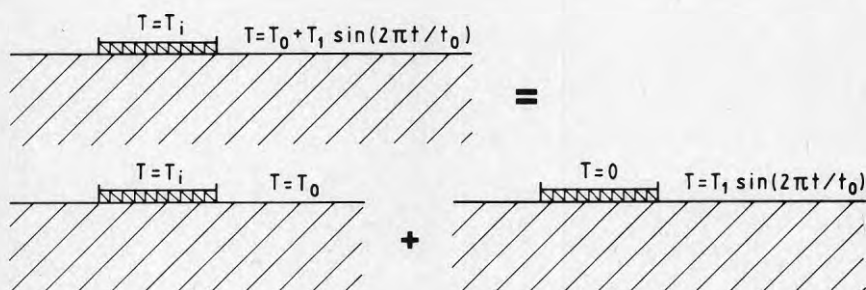
Här är T_0 årsmedeltemperaturen i luften, medan T_n är amplituden hos den n :te komponenten. Den n :te komponenten har periodtiden t_0/n . Dess fasläge ges av f_n .

Ofta utnyttjas bara första Fourierkomponenten. Lufttemperaturen ges då av:

$$T_{\text{ute}}(t) = T_0 + T_1 \cdot \sin(2\pi t / t_0) \quad (2.1.4)$$

Fasen f_1 har här satts till noll. Temperaturförloppet i marken kan i detta fall uppdelas i en stationär (tidsberoende) del och en periodisk del. Den periodiska delen innehåller en ren sinuskomponent med

en periodtid t_0 . Denna uppdelning i stationär och periodisk del illustreras i figur 2.1.2.

Figur 2.1.2 Uppdelning av ett temperaturförlopp i en stationär och en periodisk del.

Låt $T_s(x,y,z)$ vara den stationära temperaturfördelningen i marken för problemet enligt den vänstra, nedre figuren. Förloppet styrs av temperaturen T_i ovanför isoleringen och av T_0 vid markytan. Den periodiska delen $T_p(x,y,z,t)$ enligt höger, nedre figur styrs av sinusvariationen vid markytan. För denna del är temperaturen noll ovanför värmeisoleringen eftersom man ej har någon sinuskomponent där. Det totala temperaturförloppet i marken enligt den övre figuren ges som summan av stationär och periodisk del:

$$T(x,y,z,t) = T_s(x,y,z) + T_p(x,y,z,t) \quad (2.1.5)$$

Det totala värmeutflödet från byggnaden, $Q(t)$ (W), får en stationär och en periodisk komponent:

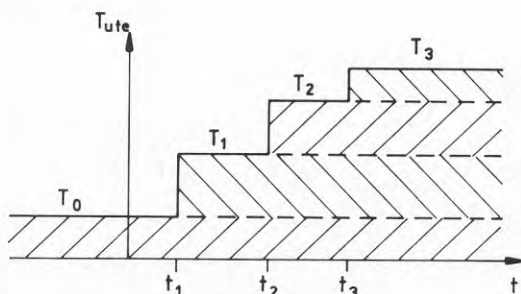
$$Q(t) = Q_s + Q_p(t) \quad (2.1.6)$$

Om så erfordras kan flera periodiska komponenter överlagras.

Utelufttemperaturen har ovan representerats av ett medelvärde T_0 och olika sinuskomponenter. En annan representation som ofta är praktisk är att anta att lufttemperaturen är sträckvis konstant:

$$T_{ute}(t) = \begin{cases} T_0 & t < t_1 \\ T_1 & t_1 < t < t_2 \\ T_2 & t_2 < t < t_3 \\ \vdots & \vdots \\ T_n & t_n < t < t_{n+1} \\ \vdots & \vdots \end{cases} \quad (2.1.7)$$

Figur 2.1.3 visar ett exempel med tre steg.

Figur 2.1.3 Exempel på sträckvis konstant utelufttemperatur.

En sträckvis konstant temperatur enligt (2.1.7) kan ses som en summa, där ett rent steg $H(t)$ användes. Ett temperatursteg $H(t)$ definieras av:

$$H(t) = \begin{cases} +1 & t > 0 \\ 0 & t < 0 \end{cases} \quad (2.1.8)$$

Temperaturen enligt exemplet i figur 2.1.3 ges då av fyra termer:

$$T_{ute}(t) = T_0 + (T_1 - T_0)H(t - t_1) + (T_2 - T_1)H(t - t_2) + (T_3 - T_2)H(t - t_3) \quad (2.1.9)$$

I det allmänna fallet enligt (2.1.7) får man en summa. Under tiden mellan steg n och steg $n+1$ måste man ta med n termer i summan:

$$T_{\text{ute}}(t) = T_0 + \sum_{j=1}^n (T_j - T_{j-1})H(t - t_j) \quad (2.1.10)$$

$$(t < t_{n+1})$$

Temperaturförloppet i marken med en lufttemperatur enligt (2.1.10) kan genom superposition ses som en stationär del och n stycken stegsvar. Den stationära delen har temperaturen T_j ovanför isoleringen och temperaturen T_0 vid markytan såsom den nedre, vänstra bilden i figur 2.1.2. De n stycken stegsvaren är alla av samma typ. De startar dock vid olika tidpunkter t_j och har olika storlek $T_j - T_{j-1}$. Den fundamentala processen är det transienta temperaturförlopp som man får i marken vid en stegändring $H(t)$ av lufttemperaturen. För denna del skall temperaturen i byggnaden ovanför isoleringen vara noll. Processen illustreras i figur 2.1.4. Det bör noteras att temperaturen i marken är noll överallt för $t < 0$.

Figur 2.1.4 Temperaturförlopp i marken för ett temperatursteg vid markytan.

I det följande skall temperaturförloppet för ett temperatursteg hos lufttemperaturen beräknas analytiskt eller numeriskt i olika fall. Genom superposition kan då förloppet och i synnerhet värmeförlusten anges för en godtycklig, sträckvis konstant lufttemperatur.

Lufttemperaturen kan representeras av sinuskomponenter eller sträckvis konstanta värden. Man kan givetvis också blanda båda typerna. Ett exempel ges i figur 1.3. Lufttemperaturen ges av ett medelvärde T_0 och en sinussvängning under året med amplituden T_1 . På detta har en köldknäpp överlagrats under den kallaste tiden ($t_1 < t < t_1 + t_2$).

Köldknäppen ges av två temperatursteg:

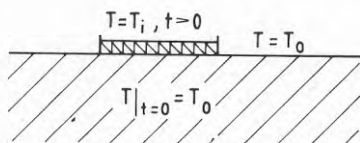
$$-T_2 \cdot H(t - t_1) + T_2 \cdot H(t - t_1 - t_2) \quad (2.1.11)$$

Genom en superposition enligt ovan har temperaturförloppen reducerats till tre fundamentala grundfall:

1. Stationär del enligt den vänstra, nedre bilden i figur 2.1.2.
2. Periodisk del enligt den högra, nedre bilden i figur 2.1.2.
3. Temperatursteg enligt figur 2.1.4.

Den stationära komponenten studeras i kapitel 3 och 4, medan periodisk komponent och temperatursteg behandlas i kapitel 5 och 6.

Under de första åren efter det att en ny byggnad har börjat värmas pågår en uppbyggnad av en värmekudde under byggnaden. I det ovanstående resonemanget har denna del försumrats. Uppbyggnaden av värmekudden kan renodlas och behandlas fristående från de ovanstående processerna om man bortser från yttemperaturens variation under året. Vid markytan är då temperaturen T_0 . Begynnelsetemperaturen i marken vid tiden $t = 0$ är överallt T_0 . Ovanför värmeisoleringen hålls från $t = 0$ temperaturen T_i . Se figur 2.1.5.

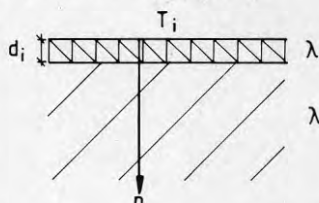

Figur 2.1.5 Uppbyggnad av värmekudde under en byggnad.

Uppbyggnaden av värmekudden kan ses som en process, där man överlagrat på temperaturen T_0 gör ett temperatursteg $T_i - T_0$ ovanför isoleringen vid tiden $t = 0$. Tidigare betraktades temperatursteg vid markytan utanför byggnaden.

2.2 Randvillkor mot byggnad och markyta

Byggnaden värmeisolerar i allmänhet mot marken. Låt d_i vara isolertjockleken och λ_i isoleringens värmeledningsförmåga. Randvillkoret vid värmeisoleringen blir:

$$\frac{\lambda_i (T_i - T)}{d_i} = -\lambda \frac{\partial T}{\partial n} \quad (2.2.1)$$

Markens värmeledningsförmåga är λ . Derivatans $\frac{\partial T}{\partial n}$ anger temperaturderivatan i normalriktningen in i marken strax utanför isoleringen.

Isoleringens värmemotstånd är d_i/λ_i ($K/(W/m^2)$). Strängt taget användes enbart värmemotståndet i randvillkoret (2.2.1). Om isoleringen består av olika skikt eller om man skall ta hänsyn till andra värmemotstånd, t ex betongplattans, skall man utnyttja hela värmemotståndet m_{tot} mellan inneluften med temperaturen T_i och marken direkt under byggnaden. Randvillkoret (2.2.1) blir då:

$$\frac{T_i - T}{m_{tot}} = -\lambda \frac{\partial T}{\partial n} \quad (2.2.2)$$

Randvillkoret (2.2.1) eller (2.2.2) kan skrivas:

$$T_i = T - d \cdot \frac{\partial T}{\partial n} \quad (2.2.3)$$

Konstanten d med dimensionen längd ges av:

$$d = \frac{\lambda d_i}{\lambda_i} \quad \text{eller} \quad d = \lambda \cdot m_{tot} \quad (2.2.4)$$

Längden d är ett mått på värmeisoleringens storlek. Den anger isolertjockleken, då man räknar i meter mark eftersom:

$$\frac{d}{\lambda} = \frac{d_i}{\lambda_i} \quad \text{eller} \quad \frac{d}{\lambda} = m_{tot} \quad (2.2.5)$$

Ett markskikt med tjockleken d har således samma värmemotstånd som värmeisoleringen.

För att bestämma värmeisoleringens storlek och randvillkor vid byggnaden räcker det att ange d . Storheterna d_i och λ_i behöver ej anges separat. I fortsättningen skall d användas. I samband med skalning där olika längder utnyttjas kommer detta att vara praktiskt. Längden d skall kallas ekvivalent isolertjocklek.

Den ekvivalenta isolertjockleken d ger ett direkt fysikaliskt mått på hur kraftig värmeisoleringen är för en byggnad med givna dimensioner. Som en illustration betraktas ett långt hus med bredden B . Följande data gäller:

$$\lambda = 1.5 \text{ W/mK} \qquad \lambda_i = 0.04 \text{ W/mK}$$

Betrakta följande tre fall, varvid d ges av (2.2.4):

A.	$d_i = 0.08 \text{ m}$	$B = 8 \text{ m}$	$d = 3 \text{ m}$
B.	$d_i = 0.50 \text{ m}$	$B = 8 \text{ m}$	$d = 19 \text{ m}$
C.	$d_i = 0.08 \text{ m}$	$B = 20 \text{ m}$	$d = 3 \text{ m}$

I fall A är isolertjockleken d i samma storleksordning som skyddande jordskikt under huset (3 m respektive ungefär $8/2 = 4$ m). I fall B däremot är isolertjockleken mycket större än skyddande jordtjocklek (19 m respektive 4 m). Värmeisoleringen dominerar över markens värmeisolerande förmåga. I fall C är förhållandet det omvända, eftersom ekvivalent isolertjocklek är 3 m, medan halva husbredden är 10 m.

Vid markytan utanför byggnaden har man ett värmeövergångstal α ($\text{W/m}^2\text{K}$) mellan luften och markytan. Värdet på α beror på vindförhållanden, strålning (sol, kall himmel), vegetation och avdunstning. Variation på dygnsbasis påverkar ej annat än ytterst marginellt värmeförlusterna från byggnaden. Här används därför ett konstant, lämpligt valt medelvärde för α . Randvillkoret vid markytan blir då:

$$\alpha(T_{\text{ute}} - T) = -\lambda \frac{\partial T}{\partial n} \qquad (2.2.6)$$

Detta kan skrivas:

$$T_{\text{ute}} = T - d_1 \cdot \frac{\partial T}{\partial n} \quad (2.2.7)$$

Temperaturerna på högra sidan avser marken precis vid markytan. Utelufttemperaturen T_{ute} är en given funktion av tiden. Längden d_1 är ett mått på värmemotståndet vid markytan:

$$d_1 = \frac{\lambda}{\alpha} \quad (\text{m}) \quad (2.2.8)$$

Värdet på α torde ligga i intervallet 5 till 50 W/m²K. Detta ger t. ex.

$$\lambda = 1.5 \text{ W/mK}$$

$$\begin{aligned} \text{A. } \alpha &= 5 \text{ W/m}^2\text{K} & \Rightarrow & \quad d_1 = 0.3 \text{ m} \\ \text{B. } \alpha &= 50 \text{ W/m}^2\text{K} & \Rightarrow & \quad d_1 = 0.03 \text{ m} \end{aligned} \quad (2.2.9)$$

Övergångsmotståndet mellan luft och markyta motsvarar således ett jordskikt med en tjocklek från några centimeter upp till några decimeter. Detta innebär att värmeövergångsmotståndet vid markytan i allmänhet kan försummas i dessa sammanhang där värmeförluster från en byggnad studeras. I det följande kommer detta att belysas närmare. Om värmeövergångsmotståndet vid markytan försummas ($1/\alpha = 0$, $\alpha = +\infty$), blir randvillkoret att utemperaturen T_{ute} råder vid markytan:

$$T = T_{\text{ute}} \quad (\alpha = +\infty, d_1 = 0) \quad (2.2.10)$$

Längden d_1 är då noll.

Då marken är snötäckt, har man ett förhållandevis stort värmemotstånd över snön. Randvillkoret vid markytan blir då:

$$\frac{(T_{\text{ute}} - T) \lambda_{\text{snö}}}{d_{\text{snö}}} = -\lambda \frac{\partial T}{\partial n} \quad (2.2.11)$$

Här är $d_{\text{snö}}$ snötäckets tjocklek och $\lambda_{\text{snö}}$ snöns värmeledningsförmåga. Randvillkoret (2.2.11) kan såsom ovan skrivas:

$$T_{\text{ute}} = T - d_1 \cdot \frac{\partial T}{\partial n} \quad (2.2.12)$$

Här är d_1 snötäckets ekvivalenta isolertjocklek:

$$d_1 = \frac{\lambda d_{\text{snö}}}{\lambda_{\text{snö}}} \quad (2.2.13)$$

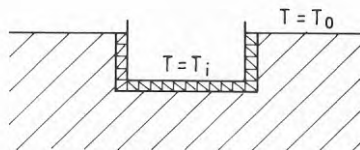
Två exempel:

$$\begin{array}{ll} \lambda = 1.5 \text{ W/mK} & \lambda_{\text{snö}} = 0.15 \text{ W/mK} \\ d_{\text{snö}} = 0.1 \text{ m} & d_1 = 1 \text{ m} \\ d_{\text{snö}} = 0.5 \text{ m} & d_1 = 5 \text{ m} \end{array} \quad (2.2.14)$$

Randvillkoret mot byggnaden och mot marken ges av längderna d och d_1 (samt av temperaturerna T_i och $T_{\text{ute}}(t)$). Då annat ej anges, sättes i det följande d_1 till noll.

2.3 Skalning för stationär delprocess

Figur 2.3.1 visar i ett fall förutsättningarna för den stationära delprocessen. För att understryka att skalningen i detta kapitel inte bara gäller för platta på mark visas en byggnad med en värmeisolerad källare.

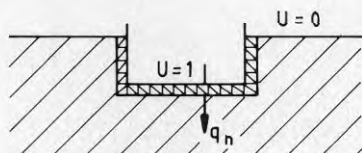

Figur 2.3.1 Stationär delprocess för byggnad med värmeisolerad källare.

Den stationära temperaturen i marken betecknas $T_s(x,y,z)$. Dimensionslös temperatur U blir:

$$U(x,y,z) = \frac{T_s(x,y,z) - T_0}{T_i - T_0} \quad (2.3.1)$$

Den dimensionslösa temperaturen är noll vid markytan och ett vid byggnaden innanför värmeisoleringen. Se figur 2.3.2.

Figur 2.3.2 Randvillkor för dimensionslös temperatur för stationär delprocess.

Värmeflödet q_n (W/m^2) i normalriktningen genom isoleringen är:

$$q_n = -\lambda \frac{\partial T}{\partial n} = \lambda(T_i - T_0) \cdot (-) \frac{\partial U}{\partial n} \quad (2.3.2)$$

Värmeisoleringen ges av den ekvivalenta isolertjockleken d vilken definieras av formel 2.2.4.

Den totala värmeförlusten Q_s (W) från byggnaden ges av integralen av q_n över byggnadens yta mot marken. För kulvertar, långa byggnader m är värmeförlusten per meter i ett tvärsnitt av intresse. Denna värmeförlust skall betecknas q_s (W/m). Allmänna skalningsregler för Q_s och q_s skall här anges. Som en introduktion tas fallet platta på mark.

Givet en byggnad av typen platta på mark med rektangulär form. Plattan har längden L och bredden B . Den ligger i markytans plan. Värmeisoleringen förutsätts i detta första exempel ha konstant tjocklek. Värmeisoleringen ges av den ekvivalenta isolertjockleken d . Marken förutsätts vara homogen med värmeledningsförmågan λ .

Det aktuella problemet innehåller tre längder B , L och d . Dimensionslös temperatur U blir en funktion av x , y , z och B , L , d . Al-

La längder kan göras dimensionslösa genom skalning t ex med bredden B. Temperaturen U blir då en funktion av x/B , y/B , z/B och L/B , d/B . Värmeförlusten Q_s ges av integralen av q_n över ytan. Integrationen över ytan ger längdfaktorn B i kvadrat. Derivationen $\frac{\partial U}{\partial n}$ ger längden $1/B$. Totalt ger längdskalningen faktorn $B^2 \cdot 1/B = B$. Ytintegralen tas sedan i dimensionslösa längder. Den blir då en funktion enbart av L/B och d/B . Således gäller med användning av 2.3.2:

$$Q_s = \lambda(T_i - T_o) \cdot B^2 \cdot \frac{1}{B} \cdot f(L/B, d/B) \quad (2.3.3)$$

Här är funktionen f dimensionslös. En exakt matematisk genomgång av denna skalning för platta på mark ges i appendix 1.

Som längdfaktor i formel 2.3.3 användes bredden B. För platta på mark skall det visa sig lämpligt att använda L som längdfaktor, medan skalningen i övrigt göres med B. Formel 2.3.3 kan då skrivas:

$$\underline{Q_s = \lambda(T_i - T_o)L \cdot h_s(L/B, d/B)} \quad (2.3.4)$$

Dimensionen ges av den första faktorn:

$$\dim(\lambda(T_i - T_o)L) = \frac{W}{mK} \cdot K \cdot m = W$$

Funktionen h_s är dimensionslös. Den skall kallas värmeförlustfaktor. Index s användes för att markera att den stationära värmeförlusten avses.

För en långsträckt platta på mark ($L \gg B$) gäller:

$$\frac{Q_s}{L} = \lambda(T_i - T_o) \cdot h_s(L/B, d/B) \approx \lambda(T_i - T_o) \cdot h_s(\infty, d/B) \quad (2.3.5)$$

Värmeförlusten q_s per meter vinkelrätt mot plattan kan således skrivas:

$$\underline{q_s = \lambda(T_i - T_o) \cdot h_s(d/B)} \quad (2.3.6)$$

Värmeförlustfaktorn blir i det tvådimensionella fallet en funktion enbart av d/B . Dimensionen ges av den första faktorn:

$$\dim(\lambda(T_i - T_o)) = \frac{W}{m \cdot K} \cdot K = W/m$$

I det tvådimensionella fallet bortfaller längdfaktorn.

I det allmänna tredimensionella fallet kan värmeförlusten Q_s skrivas:

$$Q_s = \lambda(T_i - T_o)L_s \cdot h_s \quad (2.3.7)$$

Här är L_s en av problemets längder. Värmeförlustfaktorn h_s är dimensionslös. Den blir en funktion av ett antal dimensionslösa parametrar.

Låt L_s, L_1, L_2 osv vara de längder som ingår i värmeledningsproblemet. Värmeförlustfaktorn blir en funktion av $L_1/L_s, L_2/L_s$ osv. Den blir vidare en funktion av skalad ekvivalent isolertjocklek d/L_s eller, om flera isolertjocklekar d_1, d_2 osv förekommer, av $d_1/L_s, d_2/L_s$ osv. Marken kan bestå av områden med olika värmeledningstal $\lambda, \lambda_1, \lambda_2$ osv. Värmeförlustfaktorn blir då också en funktion av $\lambda_1/\lambda, \lambda_2/\lambda$ osv. Sammanfattningsvis gäller således:

$$h_s = h_s(L_1/L_s, L_2/L_s, \dots, d/L_s, \dots, \lambda_1/\lambda, \dots) \quad (2.3.8)$$

Det är ibland praktiskt att använda flera olika skalningslängder. Antag som ett exempel att följande skalning är given:

$$Q_s = \lambda(T_i - T_o)L_1 \cdot h_s(L_2/L_1, L_3/L_1, d/L_1, d'/L_1) \quad (2.3.9)$$

Som ett exempel kan detta med utnyttjande av L_2, L_1 och d som skalningslängder skrivas:

$$Q_s = \lambda(T_i - T_o)L_2 \cdot h'_s(L_2/L_1, L_3/L_1, d/L_1, d'/d) \quad (2.3.10)$$

I formel 2.3.4 användes två skalningslängder.

I det allmänna tvådimensionella fallet gäller för värmeförlusten q_s :

$$\underline{q_s} = \lambda(T_i - T_o) \cdot h_s \quad (\text{W/m}) \quad (2.3.11)$$

Värmeförlusten räknas per meter i ett tvärsnitt vinkelrätt mot byggnadens eller kulvertens längdaxel. Formeln har samma form som i det tredimensionella fallet. Längdfaktorn L_s har dock bortfallit. Värmeförlustfaktorn h_s blir en funktion av samma uppsättning av dimensionslösa variabler som i det tredimensionella fallet:

$$h_s = h_s(L_1/L_s, \dots, d/L_s, \dots, \lambda_1/\lambda, \dots) \quad (2.3.12)$$

Det är intressant att notera att värmeförlusten q_s i det tvådimensionella fallet inte beror av systemets storlek eftersom längdfaktor saknas. I det tredimensionella fallet ökar värmeförlusten linjärt med systemets storlek.

I formel 2.3.7 uttrycks värmeförlusten Q_s med hjälp av en värmeförlustfaktor h_s . Alternativt kan förlusten representeras av ett ekvivalent k-värde för isolering och mark. Låt A_i beteckna ytan mot marken. Det ekvivalenta k-värdet definieras av:

$$Q_s = k \cdot (T_i - T_o) A_i \quad (2.3.13)$$

Sambandet mellan k och h_s blir med formlerna 2.3.7 och 2.3.13:

$$k = \frac{\lambda L_s h_s}{A_i} \quad (2.3.14)$$

Ett tredje sätt att ange värmeförlusten är att representera markens värmeisolerande förmåga med en ekvivalent isolertjocklek (ekvivalent medeltjocklek för marken) D_m . Värmeförlusten ges då av:

$$Q_s = \frac{T_i - T_o}{\frac{d_i}{\lambda_i} + \frac{D_m}{\lambda}} \cdot A_i \quad (2.3.15)$$

Värmeförlusten per ytenhet ges av temperaturdifferensen dividerad med värmeisoleringens och markens sammanlagda värmemotstånd ($d_i/\lambda_i + D_m/\lambda$). Med hjälp av ekvivalent isolertjocklek d enligt formel 2.2.4 kan (2.3.15) skrivas:

$$Q_s = \lambda \frac{T_i - T_o}{d + D_m} \cdot A_i \quad (2.3.16)$$

Sambandet mellan värmeförlustfaktor h_s och ekvivalent marktjocklek blir:

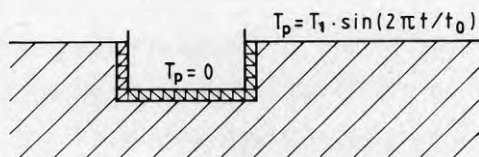
$$h_s = \frac{A_i}{L_s(d + D_m)} \quad D_m = \frac{A_i}{L_s h_s} - d \quad (2.3.17)$$

Sambandet mellan ekvivalent k -värde och ekvivalent jordtjocklek blir:

$$k = \frac{\lambda}{d + D_m} \quad D_m = \frac{\lambda}{k} - d \quad (2.3.18)$$

2.4 Skalning för periodisk delprocess

Figur 2.4.1 illustrerar förutsättningar för den periodiska delprocessen för en byggnad med en värmeisolerad källare.

Figur 2.4.1 Periodisk delprocess för byggnad med värmeisolerad källare.

Innanför isoleringen i byggnaden är den periodiska temperaturdelen noll. Vid markytan sker en ren sinusvariation med periodtiden t_0 och amplituden T_1 . Man kan alternativt ha en cosinusvariation eller en blandning av sinus och cosinus med periodtiden t_0 , vilken t ex kan vara lika med ett år.

Innehåller den periodiska randtemperaturen flera periodtider (t ex t_0 , $t_0/2$, $t_0/3$ osv), så måste dessa behandlas var för sig.

2.4.1 Komplex notation

För rent periodiska temperaturförlopp är det praktiskt att använda en komplex notation. Detta är helt analogt med växelströmsläran, där spänning och ström representeras i komplex form. Den komplexvärda, periodiska temperaturen har formen:

$$T_p(x,y,z,t) = \hat{T}(x,y,z) \cdot e^{2\pi i t/t_0} \quad (2.4.1)$$

Tidsfaktorn som är komplexvärd innehåller både cosinus och sinus i tiden:

$$e^{2\pi i t/t_0} = \cos\left(\frac{2\pi t}{t_0}\right) + i \cdot \sin\left(\frac{2\pi t}{t_0}\right) \quad (2.4.2)$$

Den första faktorn $\hat{T}(x,y,z)$ är också komplexvärd. Den ger temperatursvängningens variation med rumskoordinaterna. För att markera att den är komplexvärd användes beteckningen $\hat{}$. Som en hjälp för det följande ges här först några av egenskaperna hos komplexvärda exponentialfunktioner.

Enligt matematiken gäller för den komplexa exponentialfunktionen:

$$e^{x+iy} = e^x \cdot e^{iy} = e^x \cos(y) + i \cdot e^x \sin(y) \quad (2.4.3)$$

$$e^{iy} = \cos(y) + i \sin(y) \quad |e^{iy}| = 1 \quad (2.4.4)$$

$$e^{x_1+iy_1} \cdot e^{x_2+iy_2} = e^{x_1+x_2+i(y_1+y_2)} \quad (2.4.5)$$

Beloppet av det komplexa talet e^{x+iy} är e^x , eftersom e^{iy} har beloppet 1. Argumentet eller fasen ges av y . Se figur 2.4.2.

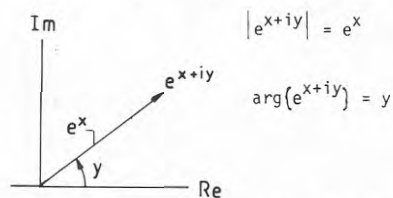

FIG 2.4.2 Belopp och argument för komplexvärd exponentialfunktion.

Nedan behövs följande tidsderivata:

$$\frac{d}{dt}\left(e^{2\pi it/t_0}\right) = \frac{2\pi i}{t_0} \cdot e^{2\pi it/t_0} \quad (2.4.6)$$

Detta visas på följande sätt:

$$\begin{aligned} \frac{d}{dt}\left(e^{2\pi it/t_0}\right) &= \frac{d}{dt}\left(\cos\left(\frac{2\pi t}{t_0}\right) + i \sin\left(\frac{2\pi t}{t_0}\right)\right) = \\ &= -\frac{2\pi}{t_0} \sin\left(\frac{2\pi t}{t_0}\right) + i \cdot \frac{2\pi}{t_0} \cos\left(\frac{2\pi t}{t_0}\right) = \\ &= \frac{2\pi i}{t_0} \left(\cos\left(\frac{2\pi t}{t_0}\right) + i \sin\left(\frac{2\pi t}{t_0}\right)\right) \end{aligned}$$

Med hjälp av belopp och fas hos $\hat{T}(x,y,z)$ kan den periodiska temperaturen (2.4.1) skrivas:

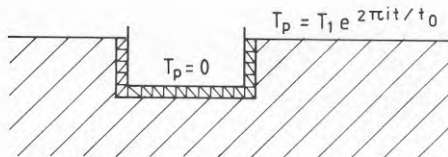
$$\begin{aligned} T_p(x,y,z,t) &= \left|\hat{T}(x,y,z)\right| \cdot e^{i \cdot \arg(\hat{T}(x,y,z))} \cdot e^{2\pi it/t_0} = \\ &= \left|\hat{T}\right| \cdot e^{i(2\pi t/t_0 + \arg(\hat{T}))} \quad (2.4.7) \end{aligned}$$

Skrives realdel och imaginärdel av T_p ut erhålles med (2.4.4):

$$T_p(x,y,z,t) = \left|\hat{T}\right| \cos\left(\frac{2\pi t}{t_0} + \arg(\hat{T})\right) + i \cdot \left|\hat{T}\right| \sin\left(\frac{2\pi t}{t_0} + \arg(\hat{T})\right) \quad (2.4.8)$$

Den komplexvärda, periodiska lösningen T_p konstrueras så att realdelen och imaginärdelen av (2.4.8) var för sig är (reellvärda) lösningar till det periodiska värmeledningsproblemet.

För det periodiska problemet enligt figur 2.4.1 föreskrivs en sinusvariation vid markytan. Alternativt kan en cosinusvariation eller en kombination av sinus och cosinus föreskrivas. I det komplexvärda fallet föreskriver man en komplex tidsvariation enligt formel 2.4.2. Denna innehåller både sinus- och cosinusfallen. Se figur 2.4.3.

Figur 2.4.3 Periodisk delprocess i komplex form med komplex randtemperatur vid marken.

Den komplexa temperaturen $\hat{T}(x,y,z)$ har som randvillkor att den är lika med T_1 vid markytan och noll innanför värmeisoleringen. Realdelen av T_p blir vid markytan:

$$\operatorname{Re}(T_p) = \operatorname{Re}\left(T_1 \cdot e^{2\pi i t / t_0}\right) = T_1 \cdot \cos\left(\frac{2\pi t}{t_0}\right) \quad (2.4.9)$$

Imaginärdelen vid markytan blir:

$$\operatorname{Im}(T_p) = \operatorname{Im}\left(T_1 \cdot e^{2\pi i t / t_0}\right) = T_1 \cdot \sin\left(\frac{2\pi t}{t_0}\right) \quad (2.4.10)$$

Detta innebär att imaginärdelen av den komplexvärda temperaturen ger lösningen till problemet enligt figur 2.4.1 med sinusvariation vid markytan. Enligt (2.4.8) är denna lösning:

$$\left|\hat{T}(x,y,z)\right| \cdot \sin\left(\frac{2\pi t}{t_0} + \arg(\hat{T}(x,y,z))\right) \quad (2.4.11)$$

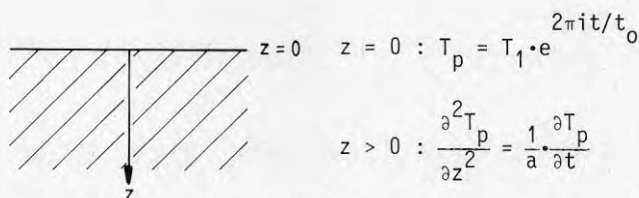
Realdelen av T_p ger lösningen med cosinusvariation vid markytan.

För att lösa det periodiska problemet med sinusvariation vid markytan enligt figur 2.4.1 löser man således först det komplexvärda problemet enligt figur 2.4.3. Detta ger $\hat{T}(x,y,z)$. Den sökta reella, periodiska lösningen ges sedan av (2.4.11).

2.4.2 Endimensionell lösning. Inträngningsdjup d_0 .

Den endimensionella, ostörda periodiska lösningen långt bort från byggnaden är av intresse som utgångspunkt för de flerdimensionella förloppen nära byggnaden.

Vid markytan $z = 0$ råder en komplexvärd periodisk variation av typen (2.4.2). Marken antas homogen med temperaturledningstalet a . Problemet för den periodiska processen illustreras i figur 2.4.4.

Figur 2.4.4 Villkor för periodiskt temperaturförlopp i ostörd mark med komplexvärd notation.

Den komplexvärda lösningen har formen

$$T_p(z,t) = \hat{T}(z) \cdot e^{2\pi i t / t_0} \quad (2.4.12)$$

Insättning i värmeledningsekvation (se figur 2.4.4) ger med hjälp av (2.4.6) för $\hat{T}(z)$, då tidsfaktorn förkortats bort:

$$\frac{d^2 \hat{T}}{dz^2} = \frac{2\pi i}{a t_0} \cdot \hat{T} = \left(\frac{1+i}{d_0} \right)^2 \cdot \hat{T}(z) \quad (2.4.13)$$

Längden d_0 ges av formel 2.4.18. Lösningen blir med beaktande av randvillkoret vid $z = 0$ och att temperaturen skall gå mot noll då z går mot oändlighet:

$$\hat{T}(z) = T_1 \cdot e^{-(1+i)z/d_0} \quad (2.4.14)$$

Temperaturen T_p är då:

$$T_p(z, t) = T_1 e^{-z/d_0} \cdot e^{i(2\pi t/t_0 - z/d_0)} \quad (2.4.15)$$

Reellvärda lösningar ges av realdel och imaginärdel. Imaginärdelen av (2.4.15) blir:

$$T_p(z, t) = T_1 e^{-z/d_0} \cdot \sin\left(\frac{2\pi t}{t_0} - \frac{z}{d_0}\right) \quad (2.4.16)$$

Temperatursvängningens amplitud dämpas med faktorn

$$e^{-z/d_0} \quad (2.4.17)$$

På djupet z är fASFÖRDRÖJNINGEN i radianer relativt markytan z/d_0 .

Längden d_0 är enligt 2.4.13 given av

$$d_0 = \sqrt{\frac{a t_0}{\pi}} \quad (2.4.18)$$

Denna längd skall i det följande kallas inträngningsdjupet för den periodiska variationen. På djupet $z = d_0$ har amplituden dämpats från T_1 till $T_1 \cdot e^{-1} = 0.37 T_1$. På djupet $z = 3 d_0$ är amplituden $T_1 \cdot e^{-3} = 0.05 T_1$. Det är värt att notera att inträngningsdjupet är proportionellt mot roten ur periodtiden t_0 .

Exempel. $t_0 = 1$ år

$$\begin{array}{ll} a = 1.6 \cdot 10^{-6} \text{ m}^2/\text{s} & d_0 = 4.0 \text{ m} \\ a = 1.0 \cdot 10^{-6} \text{ m}^2/\text{s} & d_0 = 3.2 \text{ m} \\ a = 0.4 \cdot 10^{-6} \text{ m}^2/\text{s} & d_0 = 2.0 \text{ m} \end{array}$$

2.4.3 Skalningsregler

Värmeledningsekvationen i ett fast material med temperaturlednings-
talet a är i det allmänna tredimensionella fallet:

$$\nabla^2 T = \frac{\partial^2 T}{\partial x^2} + \frac{\partial^2 T}{\partial y^2} + \frac{\partial^2 T}{\partial z^2} = \frac{1}{a} \cdot \frac{\partial T}{\partial t} \quad (2.4.19)$$

För ett periodiskt förlopp med komplex notation gäller ansatsen
2.4.1. Insättning av denna i (2.4.19) ger för $\hat{T}(x,y,z)$ med utnytt-
jande av (2.4.6), då tidsfaktorn förkortats bort:

$$\frac{\partial^2 \hat{T}}{\partial x^2} + \frac{\partial^2 \hat{T}}{\partial y^2} + \frac{\partial^2 \hat{T}}{\partial z^2} = \frac{2\pi i}{a t_0} \hat{T}$$

eller

$$\nabla^2 \hat{T} = \left(\frac{1+i}{d_0} \right)^2 \hat{T} \quad (2.4.20)$$

Inträngningdjupet d_0 definieras av formel 2.4.18. I det endimensionel-
la fallet övergår (2.4.20) i (2.4.13) För en stationär delprocess
 $T_s(x,y,z)$ gäller

$$\nabla^2 T_s = 0 \quad (2.4.21)$$

Ekvationerna 2.4.20-21 för periodisk och stationär delprocess skil-
jer sig därigenom att längden d_0 tillkommer i det periodiska fallet.

Vid skalning av det periodiska fallet råder på grund av ekvationerna 2.4.20-21 en långtgående parallellitet med det stationära fallet. De parametrar som förekommer för stationär del finns också för den periodiska delen. Härtill tillkommer enbart längden d_0 .

Värmeflödet från byggnaden för den periodiska delprocessen betecknas Q_p (W). Detta är nu ett pulserande flöde med en värmeförlust under halva tidsperioden och ett värmetillskott under den andra halvan. Komplex notation användes. Tidsfaktorn för Q_p ges av formel 2.4.2.

Den allmänna formeln för Q_p har samma struktur som formel 2.3.7 för den stationära förlusten Q_s . Temperaturdifferensen $T_i - T_o$ ersättes nu av $0 - T_1 \cdot e^{2\pi i t / t_0}$ i enlighet med figurerna 2.3.1 och 2.4.3.

Det periodiska värmeflödet från byggnaden kan nu skrivas:

$$Q_p(t) = - \lambda T_1 L_s \cdot h_p \cdot e^{2\pi i t / t_0} \quad (2.4.22)$$

Detta är en komplexvärd relation där Q_p och h_p är komplexa tal. Minustecknet beror på att en positiv utetemperatur ger ett inflöde av värme till byggnaden.

Den dimensionslösa faktorn h_p är analog med den stationära värmeförlustfaktorn h_s . Den skall kallas periodisk värmeförlustfaktor. Den blir en funktion av ett antal dimensionslösa parametrar. Låt L_1, L_2 osv vara värmeledningsproblemets längder. Värmeisoleringens tjocklek ges av d . Eventuellt förekommer olika isolertjocklekar d, d_1 osv. I analogi med formel 2.3.8 beror h_p allmänt av följande parametrar:

$$h_p = h_p(L_1/d_0, L_2/d_0, \dots, d/d_0, \dots) \quad (2.4.23)$$

I det periodiska fallet användes normalt d_0 som skalningsfaktor för parametrarna i h_p . Som längdfaktor L_s i (2.4.22) användes däremot normalt den totala kantlängden runt byggnaden.

Om marken består av områden med olika termiska data λ , a , λ_1 , a_1 osv tillkommer ytterligare variabler:

$$h_p = h_p(L_1/d_0, \dots, d/d_0, \dots, \lambda_1/\lambda, a_1/a, \dots) \quad (2.4.24)$$

I appendix 1 behandlas i detalj skalningen för platta på mark. Detta fall innehåller längden L , bredden B , isolertjockleken d och inträngningsdjupet d_0 . Den periodiska värmeförlustfaktorn blir en funktion av tre parametrar. Som skalningsfaktor L_s användes kantlängden $2L + 2B$. Detta ger för en rektangulär platta på mark enligt (A1.25-26):

$$Q_p = -\lambda T_1(2L + 2B) \cdot h_p(L/d_0, B/d_0, d/d_0) \cdot e^{2\pi i t/t_0} \quad (2.4.25)$$

Realdel och imaginärdel av (2.4.25) ger det periodiska värmeflödet från byggnaden för cosinus respektive sinus vid markytan. Värmeflödet för sinusfallet enligt figur 2.4.1 ges således av imaginärdelen av (2.4.25):

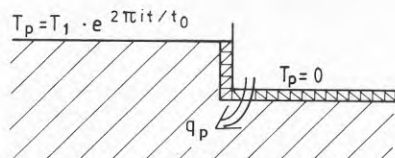
$$Q_p(t) = -\lambda T_1(2L + 2B) \cdot |h_p| \cdot \sin\left(\frac{2\pi t}{t_0} + \arg(h_p)\right) \quad (2.4.26)$$

För att beräkna periodiskt värmeflöde behövs beloppet $|h_p|$ och argumentet $\arg(h_p)$ av värmeförlustfaktorn h_p .

2.4.4 Skalning för plant tvärsnitt

Den periodiska temperaturen dämpas från markytan nedåt och inåt under byggnaden med längdskalan d_0 . För en årssvängning är räckvidden i marken några meter enligt exemplen i slutet av avsnitt 2.4.2. Vid området närmast kring ett hörn på en byggnad blir det periodiska förloppet tredimensionellt. Längs byggnadens kanter blir processen för övrigt huvudsakligen tvådimensionell i tvärsnittet vinkelrätt mot kantlinjen. Tvådimensionella periodiska fall blir därför viktiga.

Figur 2.4.5 illustrerar det periodiska förloppet i ett plant tvärsnitt vinkelrätt mot en kantlinje till byggnaden. Det periodiska värmeflödet från byggnaden betecknas q_p (W/m). Det räknas per meter vinkelrätt mot tvärsnittet.

Figur 2.4.5 Periodiskt förlopp i planet vinkelrätt mot en kant.

Vid skalningen bortfaller nu på samma sätt som i det stationära fallet längdfaktorn L_s . I analogi med (2.4.22) och (2.3.11) gäller

$$q_p = -\lambda T_1 \cdot h_p \cdot e^{2\pi i t / t_0} \quad (2.4.27)$$

Den komplexvärda periodiska värmeförlustfaktorn h_p blir en funktion av problemets dimensionslösa längder:

$$h_p = h_p(L_1/d_0, \dots, d/d_0, \dots) \quad (2.4.28)$$

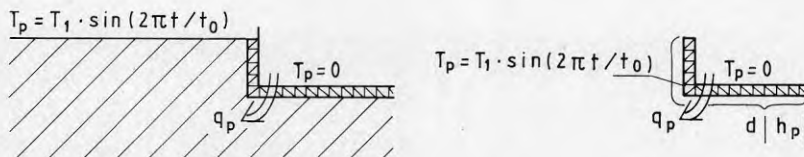
Formel 2.4.27, vilken ger det periodiska värmeflödet per meter av kanten längs huset, kan skrivas på följande sätt:

$$q_p = \left(0 - T_1 \cdot e^{2\pi i t / t_0}\right) \cdot \frac{\lambda_i}{d_i} \cdot d \cdot h_p \quad (2.4.29)$$

De två första faktorerna representerar värmeflödet per ytenhet genom själva värmeisoleringen då denna tänkes direkt exponerad mot markytans periodiska temperatur $T_1 \cdot e^{2\pi i t / t_0}$. Värmeflödet q_p erhålles genom multiplikation med längden $d \cdot h_p$, vilken är komplexvärd. Imaginärdelen av (2.4.29) ger värmeflödet då man har en sinusvariation av utetemperaturen enligt figur 2.4.1:

$$q_p = -T_1 \cdot \sin\left(\frac{2\pi t}{t_0} + \arg(h_p)\right) \cdot \frac{\lambda_i}{d_i} \cdot d \cdot |h_p| \quad (2.4.30)$$

Värmeflödet är fasförskjutet med termen $\arg(h_p)$ relativt utetemperaturen. Bortsett från fasförskjutningen ges värmeflödet q_p enligt (2.4.30) av det flöde som man skulle få om isoleringen vore direkt exponerad mot utetemperaturen in till ett djup $d|h_p|$ längs isoleringen. Se figur 2.4.6.

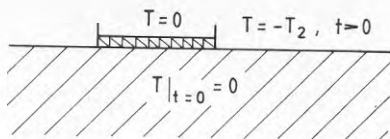
Figur 2.4.6 Definition av kantinträngningsdjup $d|h_p|$ längs värmeisolereringen enligt formel (2.4.30). Man bör observera att en fasskillnad tillkommer.

Längden $d|h_p|$ skall kallas kantinträngningsdjupet för den periodiska utetemperaturen.

2.5 Skalning för temperatursteg hos utetemperaturen

En sträckvis konstant utetemperatur kan enligt avsnitt 2.1 uppdelas i renodlade enhetstemperatursteg. Ett exempel ges av figur 2.1.3 och formel 2.1.9. Ett renodlat temperatursteg enligt figur 2.1.4 är därför ett av de fundamentala grundförloppen med vars hjälp mer komplicerade temperaturförlopp analyseras genom superposition.

Förutsättningarna för ett temperatursteg hos utetemperaturen enligt figur 2.1.4 visas i figur 2.5.1 i något annorlunda form. Vid markytan utanför byggnaden sker en stegändring av temperaturen från 0 till $-T_2$ vid temperaturstegets starttid $t = 0$. Innanför isoleringen i byggnaden är temperaturen noll. I marken är begynnelsestemperaturen vid tiden $t = 0$ också noll.

Figur 2.5.1 Förutsättningar för ett temperatursteg hos utetemperaturen.

Temperatursteget $-T_2$ vid markytan ger ett transient temperaturförlopp. I den totala analysen adderas denna komponent till andra. Den transienta värmeförlusten från byggnaden för temperatursteget betecknas $Q_t(t)$ (W). Genom att betrakta ett negativt steg $-T_2$ blir $Q_t(t)$ positivt då T_2 är positivt.

Värmeledningsekvationen i ett fast material med temperaturlednings-talet a (m^2/s) ges i det allmänna tredimensionella fallet av (2.4.19). Rumskoordinaterna x , y och z skalas med en längd L_s . För skalning av tiden utnyttjas att $a \cdot t$ har dimensionen m^2 . Dimensionslös tid blir därför at/L_s^2 :

$$x' = \frac{x}{L_s} \quad y' = \frac{y}{L_s} \quad z' = \frac{z}{L_s} \quad t' = \frac{at}{L_s^2} \quad (2.5.1)$$

Värmeledningsekvationen 2.4.19 blir då med dimensionslösa variabler:

$$\frac{\partial^2 T}{\partial (x')^2} + \frac{\partial^2 T}{\partial (y')^2} + \frac{\partial^2 T}{\partial (z')^2} = \frac{\partial T}{\partial t'} \quad (2.5.2)$$

I det stationära fallet blir högra ledet noll. Stationärt förlopp och förloppet vid ett temperatursteg skiljer sig enbart genom högra ledet i värmeledningsekvationen 2.5.2 ovan. Det finns därför en direkt parallellitet vid skalning för Q_s och Q_t . De får samma form med den skillnaden att Q_t också blir en funktion av dimensionslös tid $t' = at/L_s^2$. I analogi med (2.3.7) erhålles därför:

$$\underline{Q_t} = \lambda T_2 L_s \cdot h_t \quad (2.5.3)$$

Temperaturdifferensen $T_i - T_0$ ersättes här av $0 - (-T_2) = T_2$. Här är h_t dimensionslös värmeförlustfaktor för temperatursteget. Den är en funktion av dimensionslös tid t' och av problemets skalade parametrar:

$$h_t = h_t(at/L_S^2 ; L_1/L_S, L_2/L_S, \dots, d/L_S, \dots) \quad (2.5.4)$$

Om marken består av områden med olika termiska data $\lambda, a ; \lambda_1, a_1$ osv tillkommer allmänt kvoterna $\lambda_1/\lambda, a_1/a$ osv som parametrar för h_t i formel 2.5.4.

För den rektangulära plattan på mark har man tre längder L, B och d . För fallet med homogen mark ger då (2.5.3-4) skalningen:

$$Q_t = \lambda T_2 L \cdot h_t \{at/B^2 ; L/B, d/B\} \quad (2.5.5)$$

Såsom i det stationära fallet enligt (2.3.4) har här L använts som längdfaktor, medan B användes vid skalningen av h_t 's parametrar.

För ett tvådimensionellt tvärsnitt betecknas värmeförlusten q_t (W/m). Såsom i stationära och periodiska fall bortfaller längdfaktorn L_S . Man får då den allmänna skalningen:

$$\underline{q_t} = \lambda T_2 \cdot h_t \quad (2.5.6)$$

Värmeförlustfaktorers variabler ges av ett uttryck av typen (2.5.4).

För energibalanser är man även intresserad av den ackumulerade värmeförlusten. Värmeförlusten från $t = 0$ till tiden t för ett temperatursteg i utetemperaturen ges av integralen av $Q_t(t)$. Denna ackumulerade värmeförlust skall betecknas E_t (J):

$$E_t(t) = \int_0^t Q_t(t'') dt'' \quad (2.5.7)$$

Insättning av (2.5.3-4) och en variabelsubstitution $at''/L_S^2 = t'$ ger:

$$E_t(t) = \lambda T_2 L_S^3 \int_0^{at/L_S^2} h_t(t' ; L_1/L_S, \dots) \cdot L_S^2/a dt' \quad (2.5.8)$$

Låt C (J/m^3K) beteckna värmekapaciteten per volymenhet: $a = \lambda/C$,
 $C = \lambda/a$. Formel 2.5.8 kan då skrivas:

$$E_t(t) = CT_2L_S^3 \cdot e_t(at/L_S^2 ; L_1/L_S, \dots) \quad (2.5.9)$$

Faktorn $CT_2L_S^3$ har dimensionen J . Den anger värmemängden hos en kub av marken med kantlängden L_S vid en temperaturskillnad T_2 . Den andra faktorn $e_t(t'; \dots)$ är den dimensionslösa ackumulerade värmeförlusten. Den ges enligt (2.5.8) av:

$$e_t(t' ; \dots) = \int_0^{t'} h_t(t'' ; \dots) dt'' \quad (2.5.10)$$

Storheten e_t är integralen av h_t i dimensionslös tid. Den blir en funktion av samma uppsättning variabler.

I det tvådimensionella fallet erhålles enligt (2.5.6):

$$E_t(t) = \int_0^t q_t(t'') dt'' \quad (J/m) \quad (2.5.11)$$

$$E_t(t) = CT_2L_S^2 \cdot e_t(at/L_S^2 ; \dots) \quad (2.5.12)$$

Här ges e_t av integralen av h_t enligt (2.5.10). Faktorn $CT_2L_S^2$ har sorten J/m .

2.6 Skalning för uppbyggnad av värmekudde

I slutet av avsnittet 2.1 diskuteras den transienta uppbyggnaden av en värmekudde under en byggnad. Denna process sker under de första åren efter det att byggnaden har börjat värmas. Det är praktiskt att renodla processen på så sätt att man bortser från temperaturvariationer vid markytan under året och från temperaturvariationer i marken vid starttiden $t = 0$.

Man får då det renodlade problem som illustreras i figur 2.1.5. Ovanför värmeisoleringen hålles temperaturen T_i från starten $t = 0$. Vid markytan utanför byggnaden råder temperaturen T_0 . Vid starttiden $t = 0$ är temperaturen T_0 överallt i marken. Denna temperaturprocess enligt figur 2.1.5 är likartad med temperatursteget för utetemperatur enligt figur 2.5.1. Vid uppbyggnaden av värmekudden har man ett temperatursteg $T_i - T_0$ för innetemperaturen, medan det föregående fallet avser ett temperatursteg $-T_2$ för utetemperaturen. Den transienta värmeförlusten från byggnaden skall i detta fall betecknas $Q_{tb}(t)$ (thermal build-up; temperatursteg, uppbyggnad).

I appendix 1 behandlas i detalj denna värmeuppbyggnadsprocess och skalning för fallet med en rektangulär platta på mark. I detta fall har man de tre längderna L , B och d . Bredden B användes för skalning. Värmeförlusten Q_{tb} ges enligt (A1.36) och (A1.38) av:

$$Q_{tb}(t) = \lambda(T_i - T_0)L \cdot h_{tb} \quad (W) \quad (2.6.1)$$

$$h_{tb} = h_{tb}(at/B^2 ; L/B, d/B) \quad (2.6.2)$$

Värmeförlustfaktorn h_{tb} för uppbyggnaden av värmekudden är dimensionslös. Som längdfaktor i (2.6.1) har L använts.

I det allmänna fallet gäller för värmeförlusten vid uppbyggnad av värmekudden:

$$\underline{Q_{tb}(t) = \lambda(T_i - T_0)L_s \cdot h_{tb}} \quad (2.6.3)$$

Här är h_{tb} den dimensionslösa värmeförlustfaktorn för uppbyggnad av värmekudden. Den blir en funktion av dimensionslös tid och av problemets dimensionslösa parametrar:

$$h_{tb} = h_{tb}(at/L_S^2; L_1/L_S, \dots, d/L_S, \dots) \quad (2.6.4)$$

Man har här samma parametrar som för h_t enligt (2.5.4).

För ett tvådimensionellt fall, där ett tvärsnitt studeras, betecknas värmeförlusten vid uppbyggnad av värmekudden $q_{tb}(t)$ (W/m). I formel (2.6.3) bortfaller då längdfaktorn L_S :

$$q_{tb}(t) = \lambda(T_i - T_0) \cdot h_{tb} \quad (2.6.5)$$

Värmeförlustfaktorn h_{tb} beror av dimensionslös tid och av övriga parametrar på samma sätt som i det tredimensionella fallet enligt (2.6.4).

För energiberäkningar är man intresserad av den ackumulerade värmeförlusten under uppbyggnaden av värmekudden. Det momentana värmeflödet $Q_{tb}(t)$ närmar sig efterhand det stationära värdet Q_S då tiden t ökar:

$$Q_{tb}(t) \rightarrow Q_S \quad t \rightarrow \infty \quad (2.6.6)$$

Man kan säga att skillnaden $Q_{tb}(t) - Q_S$ användes för själva uppbyggnaden av värmekudden.

Den ackumulerade värmeförlusten $E_{tb}(t)$ för uppbyggnaden av värmekudden definieras som integralen av $Q_{tb}(t) - Q_S$:

$$E_{tb}(t) = \int_0^t (Q_{tb}(t'') - Q_S) dt'' \quad (2.6.7)$$

Storheten $E_{tb}(t)$ anger således värmeförlusten utöver stationär del $Q_S \cdot t$. Insättning av formlerna 2.6.3-4 och 2.3.7 i (2.6.7) ger efter variabelsubstitutionen $at''/L_S^2 = t'$:

$$\underline{\underline{E_{tb}(t) = C(T_i - T_0)L_S^3 \cdot e_{tb}(at/L_S^2; L_1/L_S, \dots)}} \quad (2.6.8)$$

$$e_{tb}(t' ; L_1/L_S, \dots) = \int_0^{t'} \left(h_{tb}(t'' ; L_1/L_S, \dots) - h_S(L_1/L_S, \dots) \right) dt'' \quad (2.6.9)$$

Faktorn e_{tb} är den dimensionslösa ackumulerade värmeförlusten utöver stationärt bidrag vid uppbyggnad av värmekudden. Det skall här noteras att h_{tb} går mot h_S då t' går mot oändligheten. Detta är en konsekvens av 2.6.6:

$$h_{tb}(\infty; L_1/L_S, \dots) = h_S(L_1/L_S, \dots) \quad (2.6.10)$$

För fallet platta på mark härledes i detalj formlerna 2.6.8-9 i appendix 1. Volymfaktorn blir här LB^2 i stället för L_S^3 .

I det tvådimensionella fallet definieras $E_{tb}(t)$ (J/m) av:

$$E_{tb}(t) = \int_0^t (q_t(t'') - q_S) dt'' \quad (2.6.11)$$

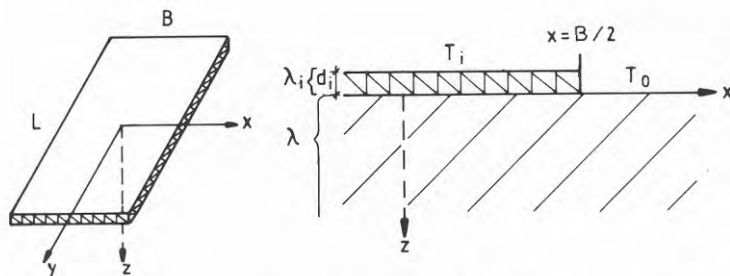
I formel 2.6.8 bortfaller ett L_S :

$$E_{tb}(t) = C(T_i - T_0)L_S^2 \cdot e_{tb}(at/L_S^2 ; L_1/L_S, \dots) \quad (2.6.12)$$

Formel 2.6.9 gäller oförändrad.

3 STATIONÄR VÄRMEFÖRLUST

I detta kapitel skall den stationära komponenten av värmeförlusten behandlas för platta på mark. Isolertjockleken d_i är konstant över plattan. I nästa kapitel behandlas effekten av extra isolering längs plattans kanter.

Figur 3.0.1 Stationär delprocess för rektangulär platta på mark.

Förutsättningarna för den stationära delprocessen för en rektangulär platta på mark visas i figur 3.0.1. I byggnaden ovanför värmeisoleringen är temperaturen T_i . Värmeisoleringen ges av den ekvivalenta isolertjockleken d (m) enligt formel 2.2.4:

$$d = \frac{\lambda d_i}{\lambda_i} \quad (3.0.1)$$

I marken är värmeledningsförmågan λ (W/mK). För den stationära komponenten spelar värmediffusiviteten a ingen roll. Vid markytan råder utetemperaturens årsmedelvärde T_0 . Ett värmeövergångstal vid markytan ges av längden d_1 enligt formel 2.2.8. Ofta försummas värmemotståndet vid markytan. Längden d_1 är då noll.

Den stationära värmeförlusten från byggnaden betecknas Q_s (W). För tvådimensionella tvärsnitt av en långsträckt platta användes beteckningen q_s (W/m).

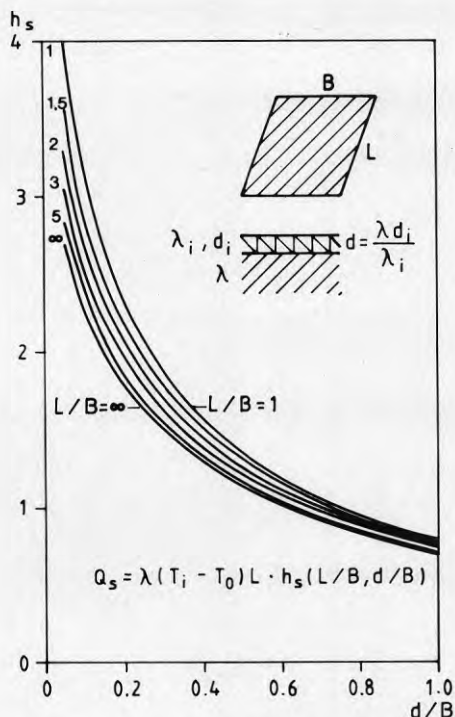
3.1 Värmeförlustfaktor h_s för rektangulär platta

Figur 3.0.1 illustrerar fallet med en rektangulär platta på mark. Den har längden L och bredden B . Värmemotståndet vid markytan försummas: $d_1 = 0$. Den stationära temperaturprocessen innehåller tre längder L , B och d . Med skalning kan enligt (2.3.4) den stationära värmeförlusten Q_s skrivas:

$$Q_s = \lambda(T_i - T_0)L \cdot h_s(L/B, d/B) \quad (3.1.1)$$

Här har B använts som skalningslängd i den dimensionslösa värmeförlustfaktorn h_s . I den multiplikativa faktorn användes L som skalningslängd. Detta innebär att Q_s/L blir värmeförlust per längdenhet, vilket blir i samklang med de tvådimensionella tvärsnitt som behandlas i avsnitt 3.4.

Faktorn h_s har beräknats numeriskt för ett antal parametervärden. Resultatet presenteras i figur 3.1.1 och i tillhörande tabell 3.1.1. Då $L/B = +\infty$ är h_s det tvådimensionella tvärsnittets förlustfaktor.

Figur 3.1.1 Värmeförlustfaktor h_s för rektangulär platta på mark.

		L/B					
		1.0	1.5	2.0	3.0	5.0	∞
d/B	0.05	3.98	3.53	3.30	3.05	2.85	2.71
	0.10	3.21	2.89	2.72	2.53	2.40	2.28
	0.20	2.37	2.18	2.08	1.97	1.87	1.79
	0.50	1.37	1.30	1.26	1.21	1.18	1.16
	1.00	0.81	0.78	0.77	0.75	0.73	0.72

Tabell 3.1.1 Numeriskt beräknad värmeförlustfaktor h_s för platta på mark.

Felet i de numeriska beräkningarna bedöms vara kring eller mindre än 5% utom för de minsta värdena på d/B där felet bedöms vara något större. Vid beräkningarna har 13 000 gitterpunkter använts.

I avsnitt 3.5 anges en approximativ formel för $h_s(L/B, d/B)$. I avsnitt 3.2 och 3.3 behandlas enkla approximativa formler för h_s , vilka gäller vid kraftig respektive tunn värmeisolering.

Exempel 3.1.1 Givet en rektangulär platta på mark med data enligt (1.10A) för grundexempel A:

$$T_i = 20^{\circ}\text{C} \quad T_o = 5^{\circ}\text{C}$$

$$L = 12 \text{ m} \quad B = 8 \text{ m}$$

$$\lambda = 1.5 \text{ W/mK} \quad d_1 = 0$$

$$\lambda_i = 0.04 \text{ W/mK} \quad d_i = 0.08 \text{ m}$$

Dessa data ger:

$$\lambda(T_i - T_o)L = 1.5 \cdot (20 - 5) \cdot 12 = 270 \text{ W}$$

$$d = \frac{0.08 \cdot 1.5}{0.04} = 3 \text{ m}$$

$$L/B = 1.5 \quad d/B = 0.375$$

Figur 3.1.1 ger värmeförlustfaktorn:

$$h_s(1.5, 0.375) \approx 1.58$$

Den stationära värmeförlusten blir:

$$\underline{Q_s} = 270 \cdot 1.58 = 427 \text{ W}$$

Grundexempel B enligt (1.10B) skiljer sig från A enbart genom att värmeisoleringen fördubblats:

$$d_i = 0.16 \text{ m} \quad \Rightarrow \quad d = 6 \text{ m}$$

Detta ger:

$$h_s(1.5, 6/8) \approx 0.97$$

$$\underline{Q_s} = 270 \cdot 0.97 = 262 \text{ W}$$

Grundexempel C enligt (1.10C) avser en större platta:

$$L = 30 \text{ m} \quad B = 15 \text{ m} \quad d_i = 0.08 \text{ m}$$

I detta fall fås:

$$\lambda(T_i - T_o)L = 675 \text{ W}$$

$$d = 3 \text{ m}$$

$$h_s(30/15, 3/15) = h_s(2, 0.2) = 2.08 \quad (\text{tabell 3.1.1})$$

$$\underline{Q_s} = 675 \cdot 2.08 = 1404 \text{ W}$$

3.2 Approximation från teori för optimal isolering

I referens 1 utvecklas en teori för optimal värmeisolering; dvs för hur värmeisoleringen skall fördelas för att värmeförlusten skall bli så liten som möjligt. Med hjälp av denna teori kan man ange ett approximativt uttryck för värmeförlusten Q_s i vilket man separerar värmeisoleringen från markens värmeisolerande förmåga. Formeln blir allt exaktare då isolertjockleken ökar. För en tunn isolering, vars värmeisolerande förmåga är liten jämfört med markens, gäller formeln ej.

Enligt referens 1A gäller:

$$Q_s \approx \frac{T_i - T_o}{d_i/\lambda_i + L_s u_m/\lambda} \cdot A_i \quad (3.2.1)$$

Här är A_i arean av den mot marken isolerade ytan. Skalningslängden är L_s . Den dimensionslösa storheten u_m beror ej av den dimensionslösa isolertjockleken d/L_s . Däremot beror den av övriga dimensionslösa parametrar. Marken representeras av en ekvivalent tjocklek $L_s \cdot u_m$. Värmemotståndet $L_s \cdot u_m / \lambda$ för denna ekvivalenta marktjocklek adderas till isoleringens värmemotstånd d_i / λ_i . Formel 3.2.1 kan med definition (3.0.1) skrivas:

$$Q_s \approx \lambda(T_i - T_o) \cdot \frac{A_i}{d + L_s \cdot u_m} \quad (3.2.2)$$

För en rektangulär platta gäller enligt referens 1A och 1B ($L_1/L \rightarrow L/B$, $L_s = B/2$, $A_i = L \cdot B$ och $u_m/2 \rightarrow u_m$):

$$Q_s \approx \lambda(T_i - T_o) \cdot \frac{L \cdot B}{d + B \cdot u_m} \quad (3.2.3)$$

Detta ger följande approximation för värmeförlustfaktorn:

$$h_s \approx \frac{1}{d/B + u_m} \quad (d/B > 0.3) \quad (3.2.4)$$

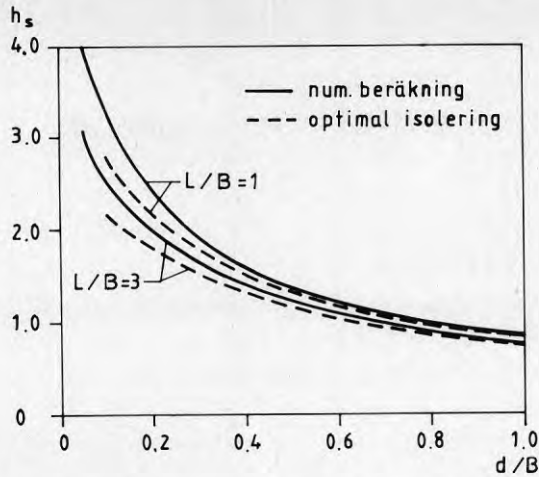
Storheten u_m beror av parametern L/B . Den ges i tabell 3.2.1.

L/B	1.0	1.5	2.0	3.0	5.0	∞
u_m	0.26	0.30	0.33	0.36	0.39	$\pi/8$

Tabell 3.2.1 Storheten u_m som funktion av L/B .

Approximationen av h_s enligt (3.2.4) visas i figur 3.2.1 för $L/B = 1$ och 3. Approximationen är giltig för värden på d/B överstigande 0.3. Felet blir då som mest 7% för $1 \leq L/B \leq +\infty$ jämfört med numeriskt framräknade värden.

Figur 3.2.1 Jämförelse av värmeförlustfaktor h_s enligt numerisk beräkning och enligt formel från teori för optimal isolering.

För en långsträckt platta blir L/B stort. I gränsen erhålles värmeförlusten q_s för ett tvådimensionellt tvärsnitt:

$$\frac{Q_s}{L} \rightarrow \lambda(T_i - T_o) \cdot h_s(\infty, d/B) = q_s \quad L/B \rightarrow \infty \quad (3.2.5)$$

eller

$$q_s = \lambda(T_i - T_o) \cdot h_s(d/B) \quad (3.2.6)$$

Värmeförlustfaktorn för det tvådimensionella tvärsnittet blir en funktion enbart av d/B . Den ges av kurvan $L/B = \infty$ i figur 3.1.1.

För detta gränsfall ges u_m enligt tabell 3.2.1 av det exakta värdet $\pi/8$. Approximationen (3.2.4) blir då:

$$h_s(d/B) \approx \frac{1}{d/B + \pi/8} \quad (d/B > 0.3) \quad (3.2.7)$$

Denna approximation visas tillsammans med numeriskt beräknade värden i figur 3.4.1.

3.3 Cirkelbågsapproximation

Ibland antages vid värmeförlustberäkningar att värmeflödet går längs cirkelbågar. Detta antagande skall här analyseras. Några approximativa formler för värmeförlusten anges.

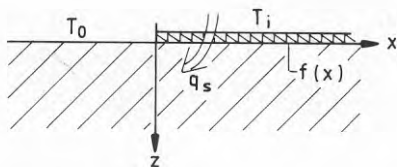
I referens 4 härleds ett speciellt värmeförlustteorem. Värmeförlusten för en längs randen varierande temperatur relateras till fallet med konstant randtemperatur. Värmeförlusten kan då anges, om man antas känna temperaturfördelningen under värmeisoleringen. Problemet är dock att denna temperaturfördelning normalt ej är känd på förhand.

För ett tvådimensionellt tvärsnitt av en långsträckt platta på mark ger formeln för värmeförlusten ett uttryck, vilket i viss mening kan tolkas som värmeströmning längs cirkelbågar. Med hjälp av denna fysikaliska tolkning anges approximativa formler för värmeförlusten.

I avsnitt 3.3.1 behandlas det enklaste fallet vid kanten av plattan. I avsnitt 3.3.2 behandlas därefter fallet med ett tvådimensionellt tvärsnitt av en långsträckt platta.

3.3.1 Kantområde för långsträckt platta

För en långsträckt platta är det stationära värmeströmningsförloppet huvudsakligen tvådimensionellt i ett plan vinkelrätt mot plattans längdriktning. I detta avsnitt skall kantområdet i planet vinkelrätt mot kantlinjen behandlas. Värmeisoleringen med den ekvivalenta tjockleken d tänkes ligga från $x = 0$ till $x = \infty$ ($z = 0$). Det betraktade fallet illustreras i figur 3.3.1.

Figur 3.3.1 Kantområde vinkelrätt mot kantlinjen för långsträckt platta. Den okända temperaturen under värmeisoleringen betecknas $f(x)$.

Den okända temperaturen i marken direkt under värmeisoleringen betecknas $f(x)$, $0 < x < \infty$. Den stationära värmeförlusten q_s från plattan ges av integralen från $x = 0$ till $x = \infty$ av värmeflödet genom plattan. Enligt referens 4 gäller följande formel:

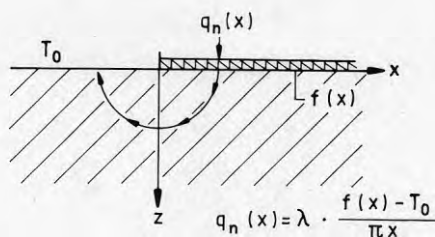
$$q_s = \int_0^{\infty} \frac{\lambda(f(x) - T_0)}{\pi x} dx \quad (\text{W/m}) \quad (3.3.1)$$

Ovanstående formel är exakt. Problemet är att $f(x)$ ej är känd.

Figur 3.3.2 ger en fysikalisk tolkning av formel 3.3.1. Låt $q_n(x)$ (W/m^2) beteckna värmeflödet ner i marken från byggnaden. Antag att värmeflödet följer halvcirkelbågar enligt figuren. För cirkelbågen med radien x blir strömvägens längd πx . Värmeflödet skulle då bli:

$$q_n(x) \simeq \frac{\lambda(f(x) - T_0)}{\pi x} \quad (3.3.2)$$

Det totala värmeflödet q_s ges av integralen av $q_n(x)$. Ett antagande om strömning längs cirkelbågar ger således den exakta formeln (3.3.1). Det skall här noteras att punktvis skiljer sig det verkliga flödet $q_n(x)$ från uttrycket i högra ledet av (3.3.2). I integralform för q_s ger emellertid cirkelbågsansatsen ett riktigt resultat.

Figur 3.3.2 Värmeflöde längs cirkelbåge som fysikalisk tolkning av formel 3.3.1.

För värmeflödet genom värmeisoleringen gäller (exakt):

$$q_n(x) = \frac{\lambda_i(T_i - f(x))}{d_i} = \frac{\lambda(T_i - f(x))}{d} \quad (3.3.3)$$

Elimineras $f(x)$ mellan (3.3.2) och (3.3.3) erhålles:

$$q_n(x) \approx \lambda(T_i - T_o) \cdot \frac{1}{\pi x + d} \quad (\text{W/m}^2) \quad (3.3.4)$$

Detta är en cirkelbågsapproximation av värmeflödet genom plattan vid kanten. Man skall addera halvcirkelbågens längd πx till värmeisoleringens ekvivalenta tjocklek d . Över längden $\pi x + d$ har man temperaturdifferensen $T_i - T_o$.

Den totala värmeförlusten i intervallet $0 < x < X$ betecknas $q_s(X)$. Integration av (3.3.4) ger:

$$q_s(X) = \int_0^X q_n(x) dx \approx \lambda(T_i - T_o) \cdot \frac{1}{\pi} \ln(\pi X/d + 1) \quad (3.3.5)$$

Detta ger en cirkelbågsapproximation av värmeförlusten fram till ett ändligt djup X vid kanten. Det bör noteras att $q_s(X)$ ökar inåt som $\ln(X)$.

Man kan tänka sig att utnyttja cirkelbågsapproximationen av typen (3.3.4) även i fallet då värmeisoleringens tjocklek varierar med x . Låt allmänt $d(x)$ vara värmeisoleringens ekvivalenta tjocklek vid djupet x . En cirkelbågsapproximation av värmeflödet genom plattan vid x är:

$$q_n(x) \approx \lambda(T_i - T_o) \cdot \frac{1}{\pi x + d(x)} \quad (\text{W/m}^2) \quad (3.3.6)$$

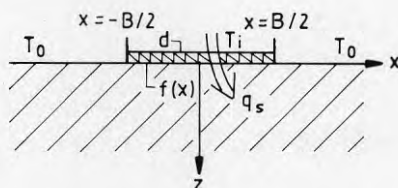
Denna approximation skall utnyttjas i kapitel 4 då man har extra värmeisolering nära plattans kant.

Då värmeisoleringen görs tunnare kommer $f(x)$ att närma sig T_i . Strömningen blir då alltmer lik de antagna cirkelbågarna. Man kan därför förvänta sig att cirkelbågsapproximationen fungerar bäst

vid tunna isoleringar. Detta illustreras i figur 3.4.1.

3.3.2 Tvärsnitt av långsträckt platta

Figur 3.3.3 illustrerar det tvådimensionella temperaturförloppet för ett vertikalt tvärsnitt av en långsträckt platta med bredden B . Den okända temperaturen i marken precis under värmeisoleringen betecknas $f(x)$, $-B/2 < x < B/2$.

Figur 3.3.3 Tvärsnitt av långsträckt platta. Den okända temperaturen under värmeisoleringen betecknas $f(x)$.

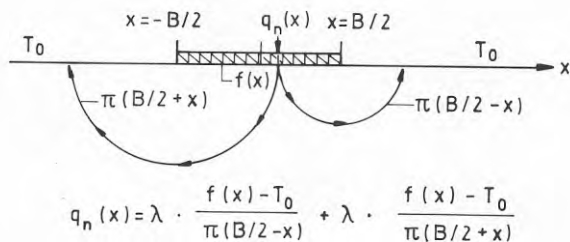
Den stationära värmeförlusten q_s från plattan ges enligt referens 4 av följande formel:

$$q_s = \lambda \int_{-B/2}^{B/2} \left(\frac{1}{\pi(B/2 + x)} + \frac{1}{\pi(B/2 - x)} \right) \cdot (f(x) - T_0) dx \quad (3.3.7)$$

(W/m)

Ovanstående formel är exakt.

Formel 3.3.7 kan fysikaliskt tolkas så att man har värme flöde längs två cirkelbågar. Detta illustreras i figur 3.3.4

Figur 3.3.4 Värmeflöde längs två cirkelbågar. Detta ger en fysikalisk tolkning av (3.3.7).

De två cirkelbågarna har sina centra vid plattans kanter. Halvcirkelbågarnas längder blir då $\pi(B/2 - x)$ och $\pi(B/2 + x)$. Värmeflödet vid x blir med denna cirkelbågsapproximation:

$$q_n(x) \approx \lambda \cdot \frac{f(x) - T_0}{\pi(B/2 - x)} + \lambda \cdot \frac{f(x) - T_0}{\pi(B/2 + x)} \quad (\text{W/m}^2) \quad (3.3.8)$$

Det verkliga flödet $q_n(x)$ skiljer sig punktvis från värdena enligt högra ledet. I integrerad form enligt (3.3.7) ger emellertid cirkelbågsresonemanget med två cirkelbågar korrekt flöde q_s .

Formel 3.3.8 är ej direkt användbar eftersom den innehåller den okända temperaturen $f(x)$. Genom att addera värmeisoleringens ekvivalenta tjocklek d till de två halvcirkelbågarnas längder erhålles följande cirkelbågsapproximation för $q_n(x)$:

$$q_n(x) \approx \lambda(T_i - T_0) \cdot \left(\frac{1}{\pi(B/2 - x) + d} + \frac{1}{\pi(B/2 + x) + d} \right) \quad (3.3.9)$$

Temperaturdifferensen blir nu mellan de kända temperaturerna T_i och T_0 . Det skall här noteras att sättet att addera d är något godtyckligt. Man kan alternativt tänka sig att addera d till de två cirkelbågarnas gemensamma värmemotstånd vid parallellkoppling. Detta ger

en något mer komplicerad formel för q_s , utan att approximationen för q_s förbättras. Detta illustrerar det godtycke som finns i dessa cirkelbågsapproximationer.

Integralen av (3.3.9) ger q_s . Man får följande enkla formel:

$$q_s = \int_{-B/2}^{B/2} q_n(x) dx \approx \lambda(T_i - T_o) \cdot \frac{2}{\pi} \ln(\pi B/d + 1) \quad (3.3.10)$$

Detta ger följande cirkelbågsapproximation för värmeförlustfaktorn:

$$h_s \approx \frac{2}{\pi} \ln(\pi B/d + 1) \quad (0.01 < d/B < 0.3) \quad (3.3.11)$$

I figur 3.4.1 ges en jämförelse med numeriskt beräknade värden på h_s . Approximationen fungerar bra för relativt tunna isoleringar. Maximalt fel relativt numeriskt beräknade värden på h_s är 5% i intervallet $0.01 < d/B < 0.3$.

Ovanstående resonemang kan även tillämpas i det tredimensionella fallet med en rektangulär platta på mark. Detta redovisas i referens 4. Man får laborera med fyra cirkelbågar runt plattans fyra kantlinjer. Man kan ange cirkelbågsapproximationer för h_s vilka för små d/B stämmer hyggligt med numeriska värden enligt figur 3.1.1. Approximationerna innehåller dock ett visst godtycke och får en tämligen komplicerad form. De redovisas därför ej här.

3.4 Tvärsnitt av långsträckt platta

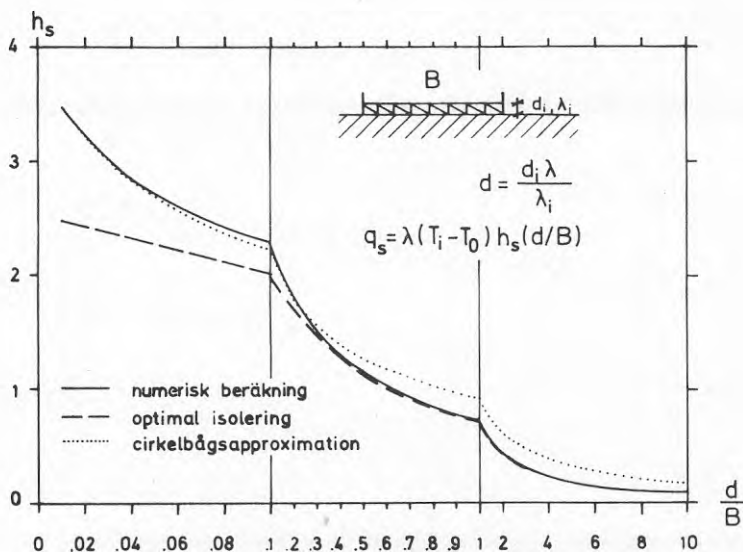
För en långsträckt platta sker temperaturförloppet huvudsakligen i ett vertikalt snitt vinkelrätt mot plattans längdriktning. Se t ex figur 3.3.3. Problemet innehåller de två längderna B och d .

3.4.1 Värmeförlustfaktorn $h_s(d/B)$

Värmeförlusten q_s (W/m) ges enligt (2.3.6) i skalad form av

$$q_s = \lambda(T_i - T_o) \cdot h_s(d/B) \quad (3.4.1)$$

Den numeriskt beräknade värmeförlustfaktorn h_s ges i figur 3.4.1. Den ges också av kurvan $L/B = \infty$ i figur 3.1.1.

Figur 3.4.1 Värmeförlustfaktorn för tvärsnitt av långsträckt platta.

3.4.2 Approximativa formler

I avsnitt 3.2 och 3.3 anges approximativa formler för värmeförlustfaktorn för tvärsnitt av långsträckt platta.

För kraftigt isolerad platta gäller enligt (3.2.7) approximativt:

$$h_s \approx \frac{1}{d/B + \pi/8} \quad (d/B > 0.3) \quad (3.4.2)$$

För en platta med tunn värmeisolering gäller enligt (3.3.11):

$$h_s \approx \frac{2}{\pi} \ln(\pi B/d + 1) \quad (0.01 < d/B < 0.3) \quad (3.4.3)$$

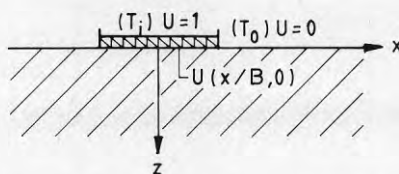
Dessa approximationer visas i figur 3.4.1. Enligt figuren blir det maximala felet jämfört med numeriskt beräknade värden för h_s mindre än 5% i de ovan angivna intervallen.

3.4.3 Temperaturprofiler under plattan

Den stationära temperaturen i marken direkt under värmeisoleringen är av intresse. Den betecknades ovan med $f(x)$, $-B/2 < x < B/2$. Dimensionslös temperatur definieras av:

$$U(x/B, z/B) = \frac{T(x, z) - T_0}{T_i - T_0} \quad (3.4.4)$$

Dimensionslös temperatur U är noll vid markytan och +1 ovanför värmeisoleringen. Se figur 3.4.2.

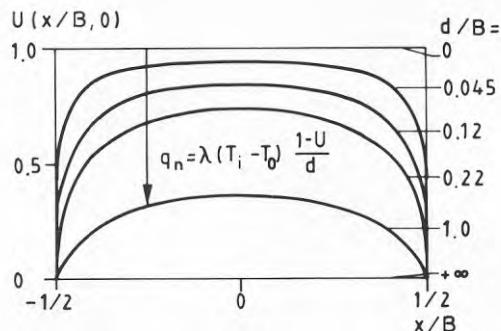

Figur 3.4.2 Villkor för dimensionslös temperatur U för en långsträckt platta.

I dimensionslös form innehåller det stationära värmeledningsproblemet enligt figur 3.4.2 en parameter d/B .

I figur 3.4.3 visas för olika isolertjocklekar d/B temperaturen $U(x/B, 0)$, $-1/2 < x/B < 1/2$, enligt numeriska beräkningar.

Den relativa isolertjockleken ges av d/B . Utan isolering, $d/B = 0$, blir temperaturen $U(x/B, 0)$ lika med +1. Då en tunn isolering pålägges sjunker temperaturen kraftigt vid kanterna, medan den fortfarande ligger nära +1 i det inre området. Vid kraftig värmeisolering ges temperaturen under plattan enligt referens 1C approximativt av:

Figur 3.4.3 Dimensionslös stationär temperatur under långsträckt platta; figur 3.4.2. Värmeflödet q_n är proportionellt mot $1 - U$.

$$U(x/B, 0) \approx \frac{1}{2d/B + \pi/4} \cdot \sqrt{1 - (2x/B)^2} \quad (3.4.5)$$

$$(-\frac{1}{2} < x/B < \frac{1}{2})$$

$$(d/B > 0.5)$$

Approximationen blir allt bättre då värmeisoleringen d/B ökar. Den högsta temperaturen får man mitt under plattan vid $x = 0$, $z = 0$. Enligt (3.4.4) och (3.4.5) blir denna approximativt vid kraftig isolering:

$$T_{\max} = T(0, 0) \approx T_0 + (T_i - T_0) \cdot \frac{1}{2d/B + \pi/4} \quad (3.4.6)$$

$$(d/B > 0.5)$$

Värmeflödets fördelning över plattans bredd är också av intresse. Värmeflödet $q_n(x)$ (W/m^2) ges av:

$$q_n(x) = \frac{\lambda_i (T_i - T(x, 0))}{d_i} = \frac{\lambda (T_i - T_0)}{d} \cdot (1 - U(x/B, 0)) \quad (3.4.7)$$

Värmeflödet $q_n(x)$, $-B/2 < x < B/2$, är proportionellt mot $1 - U$. Det representeras av den angivna pilen i figur 3.4.3.

3.5 Approximativ formel för värmeförlustfaktorn för rektangulär platta

En allmän approximativ formel för värmeförlusten för en platta på mark har framtagits genom passning. Den består av en bit som har sitt ursprung i cirkelbågsmetoden tillämpad på en rektangulär platta enligt referens 4 och en bit från optimal isolering.

För små värden på d/B beskrivs h_s av en logaritmisk och en exponentiell term. Den logaritmiska termen beror av d/B och den exponentiella termen beror av plattans form L/B .

För stora värden på d/B beskrivs h_s av uttrycket enligt optimal isolering, där u_m i formel 3.2.4 ges av en exponentialfunktion. Storheten u_m blir en funktion av L/B .

Approximationen för små och stora värden på d/B har passats ihop med en funktion (3.5.3). Denna blandar de två approximationerna i ett intervall kring $d/B = 0.3$. För stora värden på d/B viktas de två approximationerna så att uttrycket för optimal isolering dominerar. För mindre värden på d/B dominerar det andra uttrycket.

Konstanterna i uttrycket har passats så att approximationen av h_s blir så bra som möjligt.

Värmeförlustfaktorn blir approximativt:

$$h_s \approx (1 - X) \left\{ (0.617 + \gamma) \cdot \ln(B/d) + 0.866 - 0.431 \cdot \gamma \right\} + X \cdot \frac{1}{d/B + \pi/8 - 0.267 \cdot \gamma} \quad d/B > 0.05 \quad (3.5.1)$$

$$\gamma = e^{-0.7 \cdot L/B} \quad (3.5.2)$$

$$X = \frac{1}{1 + e^{5 \cdot (0.3 - d/B)}} \quad (3.5.3)$$

Approximationen ger ett maximalt fel på 6% för $d/B > 0.05$ och ett maximalt fel på 4.2% för $d/B > 0.1$. Detta i jämförelse med numeriskt

beräknade värden.

Formel 3.5.1-3 är tänkt att användas i datorprogram för energibalanser. Man får ett relativt kompakt uttryck för kurvorna för värmeförlustfaktorn h_s enligt figur 3.1.1.

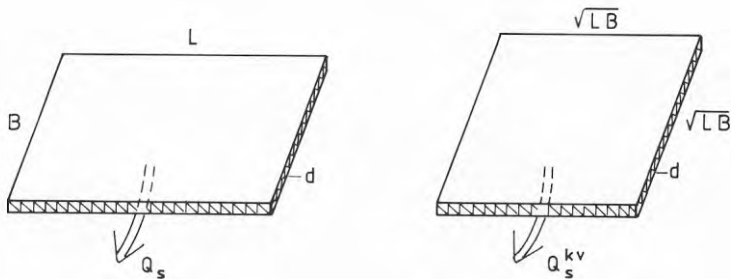
3.6 Värmeförlustens beroende av plattans form

I de tidigare avsnitten i detta kapitel har den rektangulära plattans värmeförlust behandlats. Dessa resultat skall ligga till grund för approximationer av värmeförlusten för plattor av annan form.

3.6.1 Värmeförlustfaktor vid konstant area

Plattans form, storlek och isolertjocklek bestämmer värmeförlustens storlek. En långsträckt rektangulär platta ger en större värmeförlust än en kvadratisk platta med samma area. Skillnaden i värmeförlust vid konstant area skall undersökas i detta avsnitt.

Figur 3.6.1 visar en rektangulär och en kvadratisk platta med arean $L \cdot B$. De båda plattorna har den ekvivalenta isolertjockleken d . Värmeförlusten för den rektangulära plattan betecknas Q_s och för den kvadratiske Q_s^{kv} .

Figur 3.6.1 Värmeförlust för rektangulär och kvadratisk platta med samma area.

Värmeförlusten för plattorna ges av formel 3.1.1. För att jämföra de två plattornas värmeförluster studeras kvoten mellan dessa. Den blir:

$$\frac{Q_s}{Q_s^{kv}} = \sqrt{L/B} \cdot \frac{h_s(L/B, d/B)}{h_s(1, d/\sqrt{L \cdot B})} \quad (3.6.1)$$

I tabell 3.6.1 ges kvoten för ett antal värden på L/B och d/B. Värdet för de olika värmeförlustfaktorerna har hämtats ur figur 3.1.1.

L/B	d/B	Q_s/Q_s^{kv}	L/B	d/B	Q_s/Q_s^{kv}
1	alla	1	2.0	0.2	1.06
1.5	0.1	1.03	2.0	0.5	1.05
1.5	0.2	1.03	2.0	1.0	1.04
1.5	0.5	1.02	3.0	0.1	1.14
1.5	1.0	1.02	3.0	0.2	1.14
2.0	0.1	1.06	3.0	0.5	1.09

Tabell 3.6.1 Kvoten Q_s/Q_s^{kv} som funktion av L/B och d/B.

Tabellen visar att värmeförlusten Q_s är relativt okänslig för måttliga variationer av plattans form. En ändring från L/B = 1 till L/B = 2 ger ungefär 5% ökning av Q_s . Variationen med formen ökar då värmeisoleringen blir tunnare.

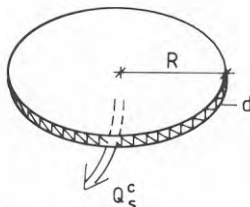
Denna relativa okänslighet för formförändringar gör att man kan ange följande approximativa formel för en plattas värmeförlust. Givet en platta av godtycklig form med arean A. Den får dock ej avvika kraftigt från en kvadrat. Då gäller approximativt:

$$Q_s \approx \lambda(T_i - T_o) \sqrt{A} \cdot h_s(1, d/\sqrt{A}) \quad (3.6.2)$$

Högra ledet anger värmeförlusten för en kvadratisk platta med sidan $\sqrt{A}$. Värmeförlustfaktorn h_s ges av kurvan L/B = 1 i figur 3.1.1.

3.6.2 Värmeförlustfaktor för cirkulär platta

Figur 3.6.2 visar en cirkulär platta på mark. Plattans ekvivalenta isolertjocklek är d . Temperaturen ovanför plattan är T_i och vid markytan utanför T_o . Plattans värmeförlust betecknas Q_S^C .

Figur 3.6.2 Värmeförlust för cirkulär platta på mark.

I värmeledningsproblemet ingår två längder R och d . Cirkelns radie R väljs som skalningslängd och multiplikativ faktor. Enligt avsnitt 2.3 kan värmeförlusten skrivas:

$$Q_S^C = \lambda(T_i - T_o)R \cdot h_S^C(d/R) \quad (3.6.3)$$

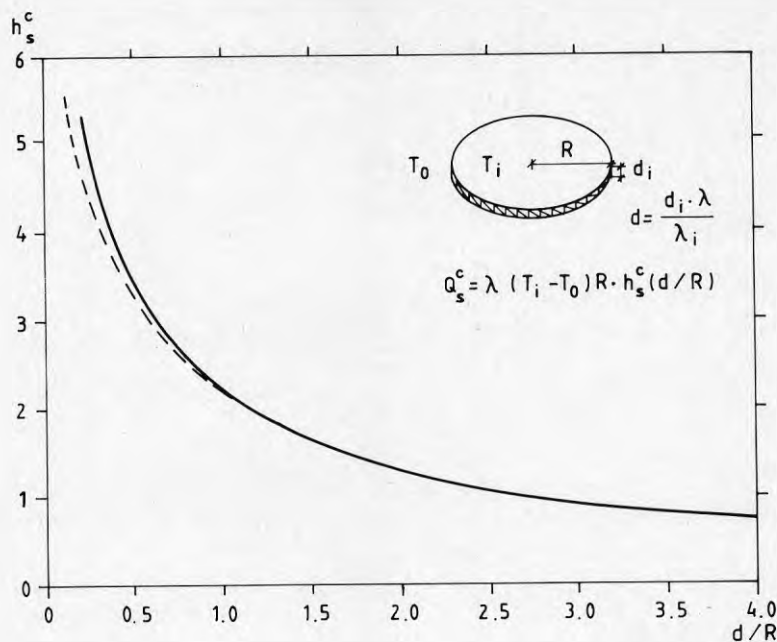
Värmeförlustfaktorn har beräknats numeriskt. Resultatet visas i figur 3.6.3.

I referens 1:D ges ett approximativt uttryck för Q_S^C ($\pi R^2 \cdot q_1 + Q_S^C$). Detta uttryck gäller för kraftigt isolerade plattor. Approximationen ger följande uttryck för värmeförlustfaktorn:

$$h_S^C \approx \frac{\pi}{\frac{d}{R} + \frac{4}{3\pi}} \quad (3.6.4)$$

Den är införd i figur 3.6.3 som streckad kurva.

För $d/R > 0.6$ blir felet i approximationen jämfört med numeriska beräkningar mindre än 3%.

Figur 3.6.3 Numeriskt beräknad värmeförlustfaktor h_s^c för cirkulär platta. Approximationen (3.6.4) ger streckad kurva.

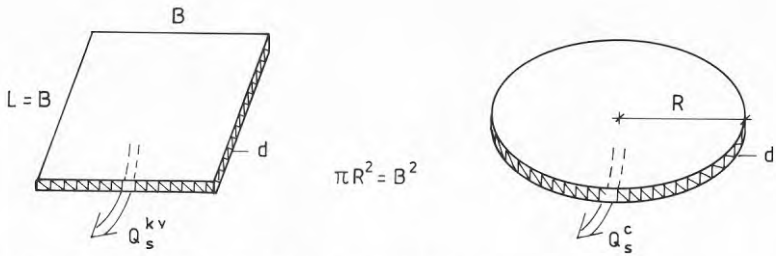
3.6.3 Värmeförlust för cirkel kontra kvadrat

I avsnitt 3.6.1 studerades hur plattans form inverkar på värmeförlustfaktorn. Jämförelsen gjordes för en kvadratisk och en rektangulär platta. I detta avsnitt skall en kvadratisk och en cirkulär platta jämföras.

Figur 3.6.4 visar en kvadratisk och en cirkulär platta med samma area. Plattornas ekvivalenta isolertjocklek är d . Värmeförlusten för plattorna betecknas Q_s^{kv} respektive Q_s^c .

I avsnitt 3.1 ges värmeförlusten för en kvadratisk platta. Värmeförlusten för den cirkulära plattan ges i avsnitt 3.6.2. Kvoten mellan värmeförlusterna uttrycks med hjälp av värmeförlustfaktorerna:

$$\frac{Q_s^{kv}}{Q_s^c} = \sqrt{\pi} \cdot \frac{h_s^{kv}(1, d/B)}{h_s^c(\sqrt{\pi} \cdot d/B)} \quad (3.6.5)$$

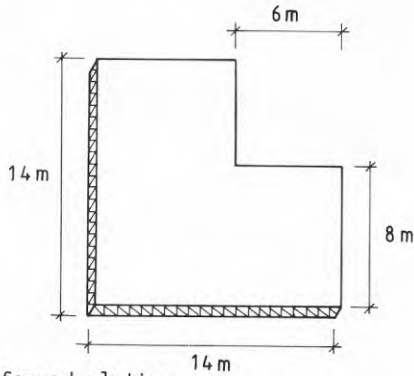
Figur 3.6.4 Värmeförlust för kvadratisk och cirkulär platta med lika area.

För $d/B > 0.12$ blir kvoten maximalt 1.02. Värmeförlusterna från en kvadratisk och en cirkulär platta med samma area och isolering skiljer sig således obetydligt.

3.6.4 Värmeförlust för några mer oregelbundna former

L-formad platta

Värmeförlusten för en L-formad platta med mått enligt figur 3.6.5 har beräknats för några olika isolertjocklekar d . Se tabell 3.6.2.

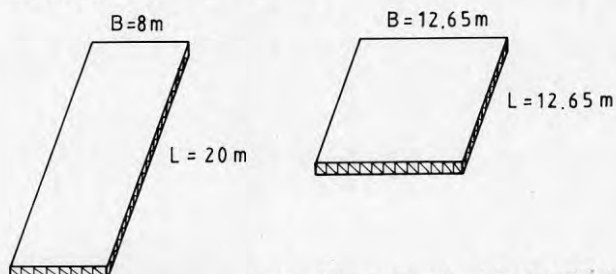
Figur 3.6.5 L-formad platta.

I avsnitt 3.6.1 visades att plattans area var av stor betydelse för storleken av dess värmeförlust. Två plattor med samma area och isolertjocklek har approximativt samma värmeförlust. Detta skall ligga

till grund för en approximation av värmeförlusten för den L-formade plattan.

Figur 3.6.6 visar en lämpligt vald rektangulär platta och en kvadratisk platta. Dessa plattor har samma area och isolertjocklek som den L-formade plattan i figur 3.6.5.

Figur 3.6.6 Två olika plattformar för approximativ beräkning av värmeförlust för L-formad platta enligt figur 3.6.5.

Värmeförlusten för dessa plattor beräknas enligt formel 3.1.1 och figur 3.1.1. Den ges i tabell 3.6.2 tillsammans med den numeriskt framräknade värmeförlusten för den L-formade plattan.

$$Q_s / [\lambda(T_i - T_o)] \text{ (m)}$$

	Numerisk beräkning	Rektangulär platta	Kvadratisk platta
d	46.3	48.0	43.6
(m)	34.8	37.0	33.5
	28.2	29.0	27.3
	23.8	24.6	23.4
	20.7	21.4	20.6

Tabell 3.6.2 Värmeförlust för L-formad platta enligt numerisk beräkning och enligt approximationerna i figur 3.6.6.

De två "omformade" plattorna ger goda approximationer för värmeförlusten. Felet i jämförelse med de numeriska värdena är mindre än 10% i det studerade intervallet för d.

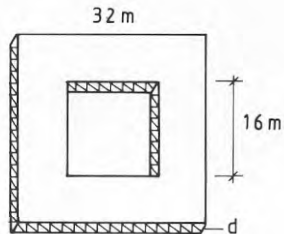
En kvadratisk platta ger som väntat ett för lågt värde för värmeförlusten. Den utgör därför en nedre gräns. Den rektangulära plattan överskattar värmeförlusten något.

En god allmän approximation av värmeförlusten för en L-formad platta ges av medelvärdet av värmeförlusten för den lämpligt valda rektangulära plattan och den kvadratiske plattan. Dessa skall ha samma area och isolertjocklek som den L-formade plattan.

Med denna approximation blir felet i värmeförlusten mindre än 2% för det redovisade exemplet.

Kringbyggd gård

Värmeförlusten för en kringbyggd gård med mått enligt figur 3.6.7 har beräknats för några olika isolertjocklekar. Resultatet ges i tabell 3.6.3.

Figur 3.6.7 Kringbyggd gård.

Om gården "rätas ut" erhålles en 96 meter lång byggnad med bredden 8 meter. Denna nya form ger en approximation av värmeförlusten för den kringbyggda gården. Värmeförlusten för långsträckt platta med längden 96 meter och varierande isolertjocklek ges i tabell 3.6.3. Härvid har formel 3.4.1 använts, varvid q_s (W/m) multiplicerats med längden 96 m.

$$Q_S / [\lambda(T_i - T_o)] \text{ (m)}$$

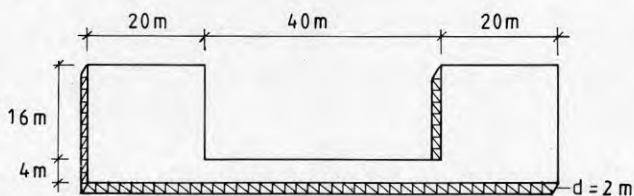
	Numerisk beräkning	Långsträckt platta
d		
(m) 1.0	189.4	201.6
2.0	146.7	153.6
3.0	121.5	126.0
4.0	104.2	108.0
5.0	91.4	92.2

Tabell 3.6.3 Värmeförlust för kringbyggd gård enligt numerisk beräkning och enligt approximation med långsträckt platta.

Den gjorda approximationen ger ett maximalt fel på 6% jämfört med numeriskt beräknade värden i det angivna intervallet för d.

U-formad platta

Värmeförlusten för en U-formad platta enligt figur 3.6.8 har beräknats för isolertjockleken $d = 2$ m. Då erhålls värdet $Q_S / [\lambda(T_i - T_o)] = 167.3$ (m).

Figur 3.6.8 U-formad platta.

En rimlig approximation är att ersätta den U-formade plattan med två kvadratiska plattor ($20 \times 20 \text{ m}^2$) och en långsträckt platta med bredden 4 m och längden 40 m. Med formlerna (3.1.1) och (3.4.1) fås då:

$$\begin{aligned} \frac{Q_S}{\lambda(T_i - T_o)} &\approx 2 \cdot 20 \cdot h_S(20/20, 2/20) + 40 \cdot h_S(2/4) = \\ &= 2 \cdot 20 \cdot 3.21 + 40 \cdot 1.16 = 174.8 \text{ m} \end{aligned}$$

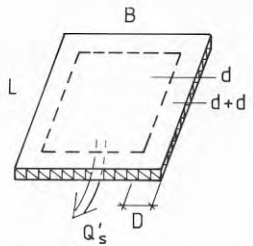
Felet i approximationen jämfört med det numeriskt beräknade värdet är cirka 4%.

4   EFFEKT AV OLIKA KANTISOLERINGAR

Temperaturen vid markytan under isoleringen för ett tvärsnitt av en långsträckt platta med konstant isolering visas i figur 3.4.3. I denna ges också värmeflödet q_n (W/m^2) genom isoleringen. Flödet blir störst ytterst vid kanterna. För att minska värmeförlusterna kan kantområdet isoleras extra. I detta kapitel skall effekten av en sådan extra kantisolering studeras.

4.1   Platta med extra kantisolering

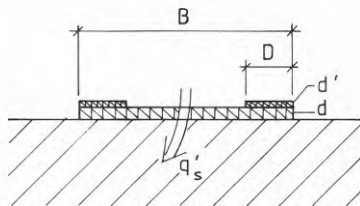
Figur 4.1.1 visar en platta med extra isolering längs kanterna. Den ekvivalenta isolertjockleken är $d + d'$ i ett kantområde med bredden D ($d + d' = (d_i + d'_i)\lambda/\lambda_i$). Innanför kantområdet är ekvivalent isolertjocklek d . Längden d' blir negativ om värmeisoleringen är tunnare i kantområdet ($d' + d > 0$, $d' > -d$).

Figur 4.1.1 Rektangulär platta på mark med extra kantisolering.

Värmeförlusten för plattan i figur 4.1.1 betecknas Q'_s (W). Då ingen extraisolering finns längs kanterna ($d' = 0$) betecknas värmeförlusten Q_s (W) som tidigare.

Figur 4.1.2 visar ett tvärsnitt av en långsträckt platta med extra kantisolering.

Figur 4.1.2 Tvärsnitt av en långsträckt platta med extra kantisolering.

Värmeförlusten per längdenhet för plattan i figur 4.1.2 betecknas q'_S (W/m). Då ingen extraisolering finns vid kanterna betecknas värmeförlusten q_S (W/m).

4.1.1 Skalning vid extra kantisolering

Värmeförlusten Q_S (W) för en jämnt isolerad rektangulär platta är en funktion av de dimensionslösa parametrarna L/B och d/B . Dessutom är Q_S proportionell mot L . Se formel 3.1.1. I fallet med extra kantisolering tillkommer de två längderna D och d' . Värmeförlusten Q'_S (W) beror därför av ytterligare två dimensionslösa parametrar. Den kan skrivas:

$$Q'_S = \lambda(T_i - T_o)L \cdot h_S(L/B, d/B, D/d, d'/d) \quad (4.1.1)$$

För en jämnt isolerad långsträckt platta ges värmeförlusten per längdenhet av q_S (W/m). Den blir en funktion av den dimensionslösa parametern d/B . Se formel 3.4.1. I fallet med extra kantisolering tillkommer de två längderna D och d' . Värmeförlusten q'_S (W/m) beror därför av ytterligare två dimensionslösa parametrar. Den kan skrivas:

$$q'_S = \lambda(T_i - T_o) \cdot h_S(d/B, D/d, d'/d) \quad (4.1.2)$$

4.1.2 Allmän kantvärmeförlustfaktor

Ändringen av värmeförlusten för en långsträckt platta orsakad av en extra kantisolering ges av skillnaden $q'_S - q_S$. En allmän kantvärmeförlustfaktor h'_S för ett tvärsnitt av en långsträckt platta definieras enligt:

$$h'_S = \frac{1}{2} \cdot \frac{q'_S - q_S}{\lambda(T_i - T_o)} \quad (4.1.3)$$

Storheten h'_S anger effekten av den extra kantisoleringen fördelad på de två kanterna.

$$q'_S = q_S + 2 \cdot \lambda(T_i - T_o)h'_S \quad (4.1.4)$$

Ändringen av värmeförlusten för en rektangulär platta orsakad av en extra kantisolering ges av $Q'_S - Q_S$. En allmän kantvärmeförlustfaktor för platta definieras analogt med tvärsnittsfallet enligt:

$$h'_S = \frac{1}{L_e} \cdot \frac{Q'_S - Q_S}{\lambda(T_i - T_o)} \quad (4.1.5)$$

Här anger L_e (edge) kantlängden runt plattan. För en rektangulär platta gäller:

$$L_e = 2L + 2B \quad (4.1.6)$$

Värmeförlusten för en platta med extra kantisolering blir:

$$Q'_S = Q_S + L_e \cdot \lambda(T_i - T_o) \cdot h'_S \quad (4.1.7)$$

Storheten h'_S anger effekten av den extra kantisoleringen i dimensionslös form. Den relateras via skalfaktorn L_e till en längdenhet längs plattans kant.

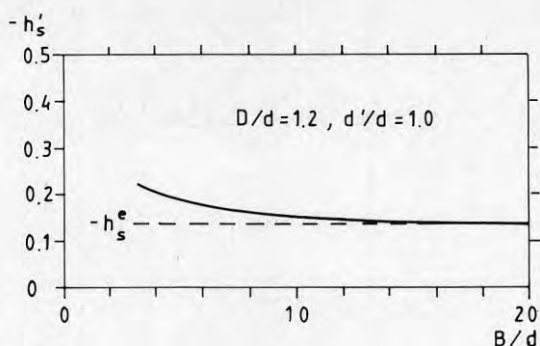
4.2 Kantvärmeförlustfaktor h_S^e som gränsvärde för stor platta

Värmeförlusten för en rektangulär platta kan beräknas då den allmänna kantvärmeförlustfaktorn h'_S är känd. Se formel 4.1.7. Den beror av de fyra parametrarna L/B , d/B , D/d och d'/d .

I detta avsnitt härleds approximativa uttryck för h'_S , vilka gäller för stora plattor. För dessa plattor beror h'_S huvudsakligen av D/d och d'/d . Man får en renodlad kantvärmeförlustfaktor h_S^e (edge).

4.2.1 Tvärsnitt av långsträckt platta

Den allmänna kantvärmeförlustfaktorn h'_S enligt (4.1.3) har beräknats numeriskt för olika bredd B för ett tvärsnitt av en långsträckt platta. Värmeisoleringen d är konstant. Den extra kantisoleringen är också konstant ($d' = d$, $D = 1.2d$). Resultatet visas i figur 4.2.1.

Figur 4.2.1 Den allmänna kantvärmeförlustfaktorns variation med bredden för en långsträckt platta.

Då plattans bredd ökar går h'_s mot ett gränsvärde. För tillräckligt breda plattor beror således h'_s ej av plattans bredd. Ändringen i värmeledningen från plattan är huvudsakligen koncentrerad till en kantzon. Den extra kantisoleringen ger upphov till en kanteffekt. Detta innebär att varje kant kan behandlas separat utan att hänsyn behöver tas till plattans globala geometri.

Det konstanta värdet på h'_s för breda plattor definieras enligt:

$$h_s^e = \lim_{B \rightarrow \infty} h'_s(d/B, D/d, d'/d) \quad (4.2.1)$$

Gränsvärdet h_s^e (edge) skall kallas kantvärmeförlustfaktorn (för bred platta). Den blir en funktion enbart av D/d och d'/d , vilket är en stor förenkling. Numeriskt beräknade värden på h_s^e ges i avsnitt 4.3.

Den allmänna kantvärmeförlustfaktorn h'_s kan approximeras med kantvärmeförlustfaktorn h_s^e om plattan är tillräckligt bred. Man har approximationen:

$$h'_s(d/B, D/d, d'/d) \approx h_s^e(D/d, d'/d) \quad (4.2.2)$$

($B/D \geq 10$)

Denna approximation täcker de normala fallen med extraisolering vid kanten för långsträckta plattor.

Skillnaden mellan h'_S och h^e_S visas i figur 4.2.1 för fallet $d = 1$ m, $D = 1.2$ m och $d' = 1$ m. Den allmänna kantvärmeförlustfaktorn avviker mer än 50% från h^e_S då B är mindre än 3.8 m. Skillnaden blir mindre än 10% då B är större än 10 m. Man finner allmänt att approximationen (4.2.2) har ett maximalt fel på 10% då B/D är större än 10. I området

$$10 > B/D > 5 \quad (4.2.3)$$

ligger $-h'_S$ upp till cirka 50% över $-h^e_S$.

Den totala värmeförlusten q'_S för ett tvärsnitt av ett långsträckt hus blir enligt (4.1.4), (4.2.2) och (3.4.1) approximativt:

$$q'_S \approx \lambda(T_i - T_o) \cdot \left\{ h_S(d/B) + 2 \cdot h^e_S(D/d, d'/d) \right\} \quad (4.2.4)$$

$$(B/D > 10)$$

Här ges $h_S(d/B)$ av figur 3.4.1, medan kantvärmeförlustfaktorn h^e_S ges i nästa avsnitt.

För en (inre) kantisolering enligt figur 4.1.2 ligger alltid $-h'_S$ över $-h^e_S$. Approximationen ovan överskattar därför värmeförlusten något. För en yttre kantisolering enligt figur 4.3.3 ges h^e_S av figur 4.3.4. I detta fall ligger $-h'_S$ alltid under $-h^e_S$. Approximationen (4.2.4) underskattar därför värmeförlusten något för yttre kantisolering.

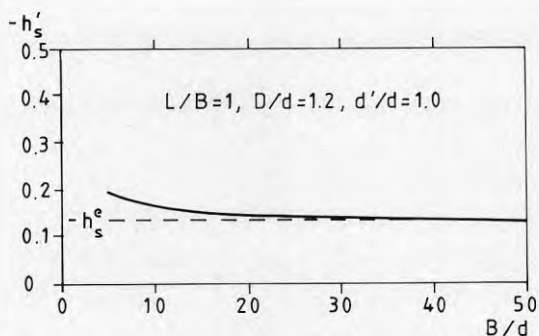
4.2.2 Rektangulär platta

Då en rektangulär platta ges en extra kantisolering förändras värmeflödet q_n (W/m^2) genom plattan. För stora plattor sker förändringen i en kantzon, medan q_n i huvudsak är opåverkad längre in mot plattans mitt. Temperaturförloppet i kantzonen är tredimensionellt nära plattans fyra hörn. I övrigt är förloppet i kantzonen huvudsakligen tvådimensionellt i ett plan vinkelrätt mot plattans kantlinje. För stora plattor bör därför förändringen av värmeförlusten vid extra kantisolering kunna beräknas med hjälp av resultatet från

analysen för tvärsnitt av långsträckt platta enligt föregående avsnitt.

För att testa ovanstående resonemang har den allmänna kantvärmeförlustfaktorn (4.1.5) beräknats numeriskt för olika stora kvadratiska plattor ($d = 1$ m, $L = B$ variabel, $D = 1.2$ m, $d' = 1$ m). Resultatet visas i figur 4.2.2.

Figur 4.2.2 Den allmänna kantvärmeförlustfaktorns variation med sidan $L = B$ för en kvadratisk platta.

Då plattans sidlängd $L = B$ ökar, går h'_s mot gränsvärdet -0.13 . I det tvådimensionella fallet med samma kantisolering blev det numeriskt beräknade gränsvärdet -0.14 enligt figur 4.2.1. Överensstämmelsen är anmärkningsvärt god med hänsyn till den numeriska räkneprecisionen för det tredimensionella fallet. Kantisoleringen ger en större effekt vid hörnen än vid kanterna men det numeriska felet motverkar denna effekt.

För stora rektangulära plattor blir följande approximation rimlig.

$$h'_s(L/B, d/B, D/d, d'/d) \approx h_s^e(D/d, d'/d) \quad (4.2.5)$$

$$(L/D, B/D \gg 10)$$

Detta ger följande värmeförlust enligt (4.1.7) och (4.2.5):

$$Q'_s \approx Q_s + L_e \cdot \lambda (T_i - T_o) \cdot h_s^e \quad (4.2.6)$$

Sammanfattningsvis gäller med (3.1.1) följande approximativa uttryck för en stor rektangulär platta med extra kantsisolering:

$$Q'_S \approx \lambda(T_i - T_o) \cdot \left\{ L \cdot h_S(L/B, d/B) + (2L + 2B) \cdot h_S^e(D/d, d'/d) \right\}$$

$$(L/D, B/D > 10)$$

(4.2.7)

Här ges h_S av figur 3.1.1 och h_S^e i nästa avsnitt.

Liksom i det tvådimensionella fallet överskattar approximationen (4.2.7) värmeförlusten något, eftersom $-h'_S$ alltid blir större än $-h_S^e$ för inre extra kantsisolering.

Enligt figur 4.2.2 ligger $-h'_S$ över $-h_S^e$. För $B/D = 5, 10$ och 20 är avvikelserna cirka 50%, 25% respektive 10%. Dessa siffror ger en uppfattning om precisionen i approximationen (4.2.5). Effekten av kantsisoleringen ges av skillnaden $Q'_S - Q_S$. Allmänt gäller att felet relativt $Q'_S - Q_S$ i approximationerna (4.2.5) och (4.2.7) är maximalt:

10%	då $L/D, B/D > 20$	
25%	då $L/D, B/D > 10$	(4.2.8)
50%	då $L/D, B/D > 5$	

Kanteffekten $Q'_S - Q_S$ är normalt i storleksordningen 5-20 gånger mindre än Q'_S . Felet i approximationen (4.2.7) relativt Q'_S är då en faktor 5-20 gånger mindre än de ovan angivna.

Kantvärmeförlustfaktorn h_S^e kan således användas för grova uppskattningar då $L/D, B/D > 5$. Vid mer precisa uppskattningar, t ex då man försöker optimera kantsisoleringen kan h_S^e utnyttjas då $L/D, B/D > 20$ eller möjligen då $L/D, B/D > 10$.

Många approximativa metoder och recept för värmeförluster mot mark utnyttjar en inre zon och en kantzon utan inbördes påverkan. Ovanstående resultat visar begränsningarna hos sådana resonemang. Man kan renodla en kanteffekt enbart för förhållandevis stora plattor.

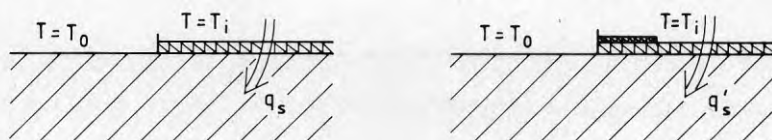
4.3 Numeriskt beräknade värden på h_S^e

Kantvärmeförlustfaktorn h_S^e har beräknats numeriskt. Figurerna 4.1.1 och 4.1.2 illustrerar fallet med en inre kantisolering. Även fallet med en yttre kantisolering enligt figur 4.3.3 har behandlats.

Beräkningarna av h_S^e för olika parametervärden har genomförts med en speciell numerisk teknik, där man ansätter en Fourierserietutveckling för de okända temperaturerna under plattan. Metoden redovisas i referens 6. Felen i angivna värden på h_S^e är mindre än 1%.

4.3.1 Inre kantisolering

Figur 4.3.1 illustrerar det aktuella värmeströmningsproblemet vid kanten av en platta. Problemet är tvådimensionellt. I referensfallet är värmeisoleringen jämntjock med den ekvivalenta tjockleken d . Den jämntjocka värmeisoleringen tänkes ha oändlig utsträckning åt höger. I fallet med kantisolering enligt höger bild är den ekvivalenta isolertjockleken $d + d'$ för isoleringen vid kanten. Kantisoleringens bredd är D .

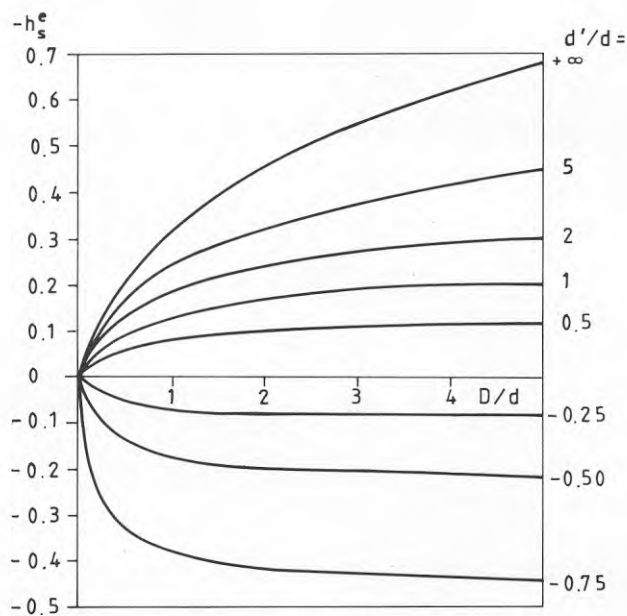
Figur 4.3.1 Kant av platta utan respektive med extra inre kantisolering.

Kantvärmefaktorn ges enligt (4.1.3) av:

$$h_S^e = \frac{q'_s - q_s}{\lambda(T_i - T_0)} \quad (4.3.1)$$

Faktorn 2 bortfaller här eftersom en "halvoändlig" platta studeras. Kantvärmefaktorn beror av D/d och d'/d . Numeriskt beräknade värden ges i figur 4.3.2. De negativa värdena, $0 > d'/d > -1$, innebär att

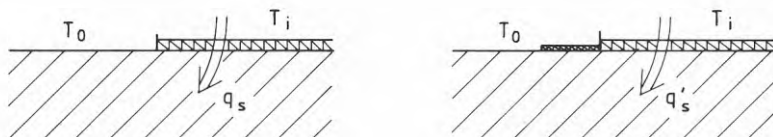
kantområdet har en tunnare isolering.

Figur 4.3.2 Kantvärmeförlustfaktorn vid extra inre kantisolering.

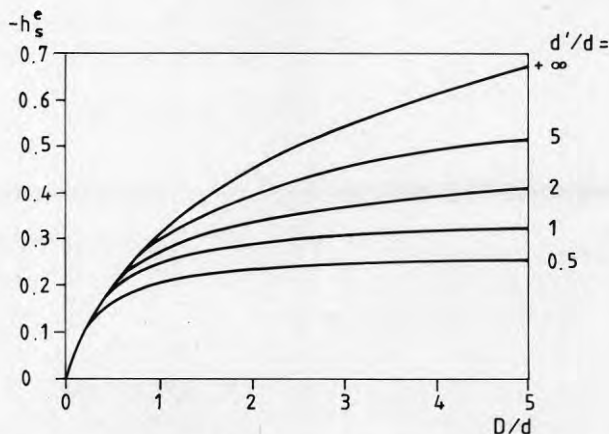
4.3.2 Yttre kantisolering

Figur 4.3.3 illustrerar fallet med en yttre kantisolering. I referensfallet enligt den vänstra figuren har man en isolering med den ekvivalenta tjockleken d . I den högra figuren har man en extra yttre isolering utanför plattans kant. Denna har bredden D och den ekvivalenta isolertjockleken d' .

Figur 4.3.3 Kant av platta utan respektive med extra yttre kantisolering.

Kantvärmeförlustfaktorn h_S^e (D/d , d'/d) definieras av formel 4.3.1. Numeriskt beräknade värden ges i figur 4.3.4.

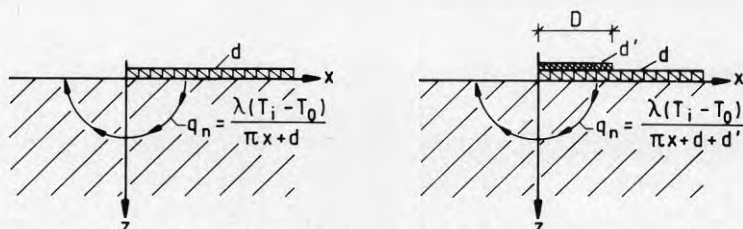
Figur 4.3.4 Kantvärmeförlustfaktor vid extra yttre isolering.

4.4 Cirkelbågsapproximationer

I avsnitt 3.3 behandlades så kallade cirkelbågsapproximationer. Dessa skall utnyttjas för att ange approximativa uttryck för värmeflödet q_n (W/m^2) genom en platta utan och med extra kantisolering. Härigenom erhålles approximativa uttryck för kantvärmeförlustfaktorn h_S^e .

4.4.1 Cirkelbågsapproximation för h_S^e

Figur 4.4.1 visar ett tvärsnitt av en bred långsträckt platta utan och med extra kantisolering. I figuren anges värmeflödet q_n (W/m^2) enligt cirkelbågsapproximation. Se formel 3.3.6.

Figur 4.4.1 Värmeflöde enligt cirkelbågsapproximation vid kant av bred isolerad platta utan och med extra kantisolering.

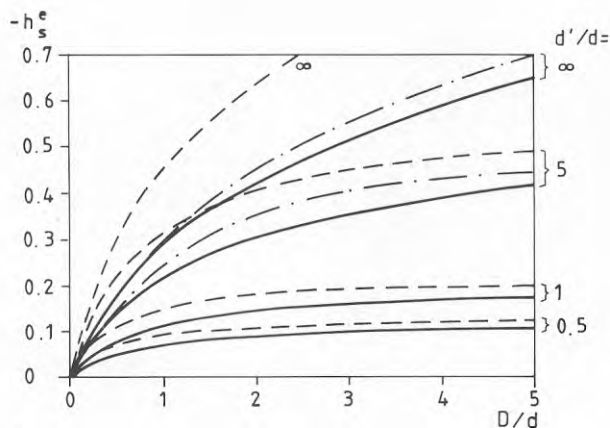
Vid kanten där den extra kantisoleringen är belägen skiljer sig värmeflödena åt för de två fallen i figuren. För att erhålla h_S^e enligt (4.3.1) skall skillnaden i värmeflödet integreras över hela plattan. I detta fall reduceras integrationen till intervallet $0 < x < D$.

En approximation av kantvärmeförlustfaktorn h_S^e blir då:

$$h_S^e \approx \int_0^D \left(\frac{1}{\pi x + d + d'} - \frac{1}{\pi x + d} \right) dx =$$

$$= \frac{1}{\pi} \ln \left(\frac{\frac{\pi D}{d} + \frac{1 + d'/d}{1}}{\frac{\pi D}{d} + 1} \right) \quad (4.4.1)$$

Approximationen är införd i figur 4.4.2 tillsammans med de exakta numeriskt beräknade värdena.

Figur 4.4.2 Kantvärmeförlustfaktor h_S^e enligt exakt numerisk beräkning (—) och enligt cirkelbågsapproximationen enligt (4.4.1) (---) och (4.4.3) (-·-·-).

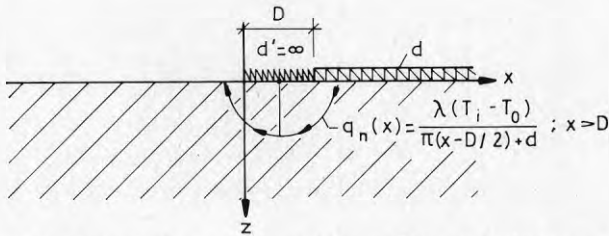
Det maximala felet i approximationen är -0.05 för $d'/d = 1$ och $D/d < 5$. Storheten $-h_S^e$ har ett belopp som är mindre än 0.18 i detta intervall. I samma intervall är det maximala felet -0.26 för $d'/d = +\infty$. Felets storlek ökar då d'/d växer.

Det bör påpekas att den givna approximationen för h_S^e gäller både för inre och yttre kantisolering. Cirkelbågsapproximationen tar ej hänsyn till var på de tänkta värmeflödesvägarna isoleringen är belägen.

4.4.2 Cirkelbågsapproximation för h_S^e för kraftig extraisolering

För kraftig extra kantisolering blir felet i approximationen (4.4.1) stort. En alternativ cirkelbågsapproximation för kraftig extra kantisolering skall därför härledas.

Figur 4.4.3 visar gränsfallet med en totalisolering ($d' = \infty$) vid kanten. Antag nu att värmeflödet följer cirkelbågar med centrum mitt på kantisoleringen ($x = D/2, z = 0$). Det bör här noteras att detta är ett tämligen godtyckligt antagande.

Figur 4.4.3 Antagande om värmeflöde längs cirkelbågar med centrum mitt på det totaliserade kantområdet.

Kantvärmeförlustfaktorn enligt (4.3.1) ges nu approximativt av skillnaden mellan $q_n(x)$ enligt figur 4.4.3 och vänster bild i figur 4.4.1:

$$h_S^e \approx \int_D^{\infty} \frac{1}{\pi(x - D/2) + d} dx - \int_0^{\infty} \frac{1}{\pi x + d} dx =$$

$$= -\frac{1}{\pi} \ln \left(\frac{\pi D}{2d} + 1 \right) \quad (4.4.2)$$

Då kantisoleringen inte är total kommer ett visst värmefflöde att gå genom den. För kraftiga kantisoleringar blir detta värmefflöde litet. Temperaturen under kantisoleringen kommer i stort sett att vara densamma som vid totalisolering. Värmefflödet genom kantisoleringen blir därför proportionellt mot bredden D och omvänt proportionell mot isoleringen d' . En proportionalitetsfaktor har passats till numeriskt beräknade värmefflöden.

Kantvärmefförlustfaktorn enligt (4.4.2) förändras och blir

$$h_s^e \approx -\frac{1}{\pi} \ln\left(\frac{\pi D}{2d'} + 1\right) + 0.025 \cdot D/d' \quad (4.4.3)$$

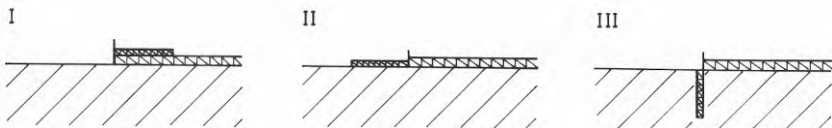
Punktstreckade kurvor i figur 4.4.2 visar denna approximation för $d'/d = 5$ och $d'/d = +\infty$.

Det absoluta felet i approximationen är maximalt -0.05 för $d'/d > 5$ och $D/d < 5$.

Ovanstående resultat illustrerar vad man kan åstadkomma med cirkelbågsapproximationer. De ger ofta tämligen hyggliga resultat. De bör dock användas med försiktighet.

4.5 Jämförelse mellan inre, yttre och vertikal kantisolering

En extra kantisolering kan placeras på olika sätt. Figur 4.5.1 visar tre fall, vilka skall jämföras. Fall I är en inre extra kantisolering, fall II en yttre horisontell kantisolering och fall III en isolering vertikalt nedåt. Den extra isoleringen är lika i de tre fallen (samma D och d').

Figur 4.5.1 Jämförelse mellan inre, yttre och vertikal extra kantisolering.

I tabell 4.5.1 ges kantvärmeförlustfaktorn h_s^e för de olika placeringarna för fyra värden på extraisoleringens tjocklek ($D/d = 1$).

d'/d	h_s^e			$D/d = 1$
	I	II	III	
0.5	-0.08	-0.21	-0.15	
1.0	-0.13	-0.25	-0.21	
5.0	-0.24	-0.30	-0.32	
$+\infty$	-0.31	-0.31	-0.37	

Tabell 4.5.1 Kantvärmeförlustfaktorn h_s^e för de tre fallen enligt figur 4.5.1 för olika tjocklek på extraisoleringen.

En jämförelse mellan I och II visar att den yttre horisontella värmeisoleringen alltid är bättre än den inre. Detta stämmer med teorin för optimal värmeisolering, referens 1, enligt vilken (infinitesimal) extra värmeisolering bör placeras längs de ytor där värmeflödet är störst. Vid oändlig extraisolering sammanfaller I och II.

Vid måttlig extraisolering är fall III sämre än fall II. Det är då något bättre med yttre horisontell isolering än med en vertikal. Vid kraftig extraisolering är emellertid fall III bättre än fall II. Detta beror på att värmeflödet tvingas gå ned och runt om den vertikala isoleringen. Detta ger en längre flödesväg än i det horisontella fallet.

Det bör noteras att cirkelbågsapproximationen enligt avsnitt 4.4.1 ger samma värde på kantvärmeförlustfaktorn för de olika placeringarna, vilket är felaktigt.

4.6 Några exempel och analyser

4.6.1 Variation av kantisoleringen

För att belysa effekten av kantisoleringen skall resultaten ovan tillämpas på grundfall A och grundfall C avseende liten ($12 \times 8 \text{ m}^2$) respektive stor platta ($30 \times 15 \text{ m}^2$). Den extra kantisoleringens bredd D och ekvivalenta tjocklek d' varieras.

Exempel 4.6.1 Grundfall A med inre kantisolering. Data för grundfall A ges av (1.10A). Enligt exempel 3.1.1 gäller för fallet utan extra kantisolering:

$$d = 3 \text{ m} \quad (L = 12 \text{ m}, B = 8 \text{ m})$$

$$Q_S = 427 \text{ W}$$

Som grundfall för den extra kantisoleringen tas:

$$d' = 3 \text{ m} \quad D = 0.8 \text{ m}$$

Detta ger:

$$D/d = 0.8/3 = 0.27 \quad d'/d = 1$$

Figur 4.3.2 ger:

$$h_S^e(0.27, 1) \approx -0.064$$

Formel (4.2.7) kan tillämpas med någorlunda precision, eftersom $L/D = 12/0.8 = 15$, $B/D = 8/0.8 = 10$:

$$\begin{aligned} Q_S' - Q_S &= \lambda(T_i - T_o) \cdot (2L + 2B) \cdot h_S^e = \\ &= 1.5 \cdot 15 \cdot 40 \cdot (-0.064) = -58 \text{ W} \end{aligned}$$

$$Q_S' = 369 \text{ W}$$

Den extra kantisoleringen ger ungefär 14% sänkning av värmeförlusten.

Variation av bredden D för $d' = 3 \text{ m}$ ger följande värmeförluster:

$d' = 3 \text{ m}$	D (m)	0	0.25	0.5	0.8
	Q_S' (W)	427	403	385	369

Variation av d' för $D = 0.8$ m ger:

$D = 0.8$ m	d' (m)	-1.5	-0.75	0	1.5	3	6	∞
	Q'_S (W)	524	462	427	389	369	348	304

Exempel 4.6.2 Grundfall C med inre kantisolering. Data för grundfall C ges av (1.10C). Enligt exempel 3.1.1 gäller för fallet utan extra kantisolering:

$$d = 3 \text{ m} \quad (L = 30 \text{ m}, B = 15 \text{ m})$$

$$Q_S = 1404 \text{ W}$$

För olika bredd D på kantisoleringen erhålles för $d' = 3$ m:

$d' = 3$ m	D (m)	0	0.5	1	1.5
	Q'_S (W)	1404	1309	1258	1216

För olika tjocklek på den extra kantisoleringen erhålles för $D = 1$ m:

$D = 1$ m	d' (m)	-1.5	-0.75	0	1.5	3	6	∞
	Q'_S (W)	1643	1491	1404	1309	1258	1204	1088

För de aktuella fallen med relativt välisolerad platta på mark blir enligt exemplen ovan effekten av en extra kantisolering måttlig. I de aktuella exemplen ger en fördubbling av värmeisoleringen för den yttersta metern en minskning i storleksordningen 10% av stationär värmeförlust.

4.6.2 Optimal fördelning av värmeisoleringen mellan kantområde och inre område

En intressant fråga är hur man skall fördela värmeisoleringen mellan en kantzon och ett inre område för att få så liten värmeförlust som möjligt. En komplett optimering kräver att både stationär värmeför-

Lust och dynamiska komponenter beaktas. Här skall bara den stationära komponenten behandlas.

Förutsättningen för en optimal fördelning av värmeisoleringen är att man har en given totalvolym isolermaterial. Låt d_m vara värmeisoleringens ekvivalenta medeltjocklek. Plattans area är A_i och kantzonens area A_e . Då gäller:

$$A_i \cdot d_m = (A_i - A_e) \cdot d + A_e \cdot (d + d')$$

eller

$$d_m = d + \frac{A_e}{A_i} d' \quad (4.6.1)$$

För en rektangulär platta enligt figur 4.1.1 gäller:

$$A_i = LB \quad A_e = (2L + 2B) \cdot D - 4D^2 \quad (4.6.2)$$

Exempel 4.6.3 Optimal fördelning av värmeisolering för grundfall C. Data för grundfall C ges av (1.10C). Kantisoleringens bredd hålls konstant:

$$D = 1.5 \text{ m}$$

Detta ger enligt (4.6.2):

$$A_i = 30 \cdot 15 = 450 \text{ m}^2 \quad A_e = 90 \cdot 1.5 - 4 \cdot 1.5^2 = 126 \text{ m}^2$$

Medelisolertjockleken d_m väljes lika med grundfalllets isolertjocklek:

$$d_m = 3 \text{ m.}$$

För t ex $d = 2 \text{ m}$ erhålles:

$$3 = 2 + \frac{126}{450} \cdot d' \quad d' = 3.57 \text{ m}$$

Formel 4.2.7 ger värmeförlusten

$$Q'_S = 1348 \text{ W} \quad (d'/d = 1.79)$$

Beräkning av ovanstående typ utföres för $d = 2.75, 2.5, 2, 1.5$ och 2.35 m. Även fallet $d = 3.5$ m har medtagits ($d + d' = 3.5 - 1.79$ m). Resultatet ges i nedanstående tabell.

d (m)	3.5	3	2.75	2.5	2.35	2.0	1.5
d' (m)	-1.79	0	0.89	1.79	2.35	3.57	5.35
d'/d	-0.51	0	0.32	0.72	1	1.79	3.57
Q'_S (W)	1597	1404	1383	1338	1323	1348	1375

Man får ett minimum för $d' \approx d$. Detta minimum är mycket flackt. Då d'/d varierar från 0 till 2, varierar Q'_S maximalt 5%.

En minimering av värmeförlusten såsom i exemplet ovan är numeriskt tveksam, eftersom variationerna kring minimum är i samma storleksordning som de numeriska felen. Värdena på Q'_S i exemplet ovan skall därför tas med en viss reservation. Det man däremot med säkerhet kan konstatera är att den optimala isolerfördelningen har ett flackt minimum. Detta innebär, som en viktig slutsats för dessa relativt kraftigt isolerade plattor, att man inte kan göra mer än måttliga förbättringar av stationär värmeförlust genom en optimal värmeisoleringsfördelning.

5 PERIODISK VÄRMEFÖRLUST

I detta kapitel skall den periodiska komponenten av värmeförlusten från en byggnad av typen platta på mark behandlas. Den periodiska delprocessen definieras av den nedre högra bilden i figur 2.1.2. Vid markytan råder en sinusvarierande temperatur med periodtiden t_0 och amplituden T_1 . I byggnaden ovanför isoleringen är temperaturen noll för det periodiska problemet.

Superponering av olika sinus- och cosinuskomponenter behandlas i avsnitt 5.4. Den periodiska värmeförlusten skall superponeras på stationär komponent och eventuella temperatursteg.

Marken antas homogen med värmeledningsförmågan λ (W/mK) och temperaturledningstalet a (m^2/s). Inträngningsdjupet för den periodiska temperaturvariationen vid markytan ges enligt (2.4.18) av:

$$d_0 = \sqrt{\frac{at_0}{\pi}} \quad (5.0.1)$$

Storheten d_0 anger enligt (2.4.17) hur temperaturens amplitud dämpas nedåt i ostörd mark.

Värmeisoleringen antas vara konstant över plattan. Den ges av den ekvivalenta isolertjockleken d (m) enligt (2.2.4) i avsnitt 2.2:

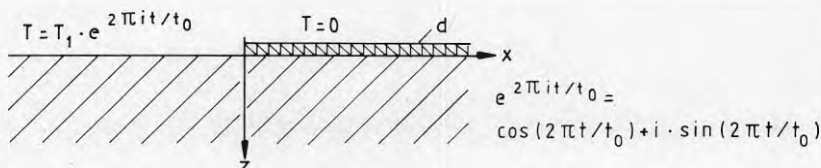
$$d = \frac{d_i \lambda}{\lambda_i} \quad \text{eller} \quad d = m_i \lambda \quad (5.0.2)$$

Här är d_i isolertjockleken och λ_i värmeledningsförmågan hos isolermaterialet. Alternativt kan plattans och värmeisoleringens totala värmemotstånd m_i användas enligt den senare formeln.

Ett värmeövergångsmotstånd vid markytan utanför byggnaden ges av längden d_1 . Ett värmeövergångstal α eller ett snötäcke representeras av d_1 enligt formlerna 2.2.8 och 2.2.13. Längden d_1 är noll, då värmemotståndet vid markytan försummas.

5.1 Periodisk temperatur under plattan

Figur 5.1.1 illustrerar det periodiska värmeledningsproblemet vid kanten av plattan och dess värmeisolering. Problemet är här tvådimensionellt i ett vertikalt plan vinkelrätt mot plattans kantlinje. Nära plattans fyra hörn får man ett mer komplicerat tredimensionellt temperaturförlopp. Den periodiska temperaturen vid markytan ges i komplexvärd form såsom i avsnitt 2.4. Realdelen av den komplexa temperaturen ger lösningen med cosinusvariation vid markytan, medan imaginärdelen svarar mot sinusvariationen.

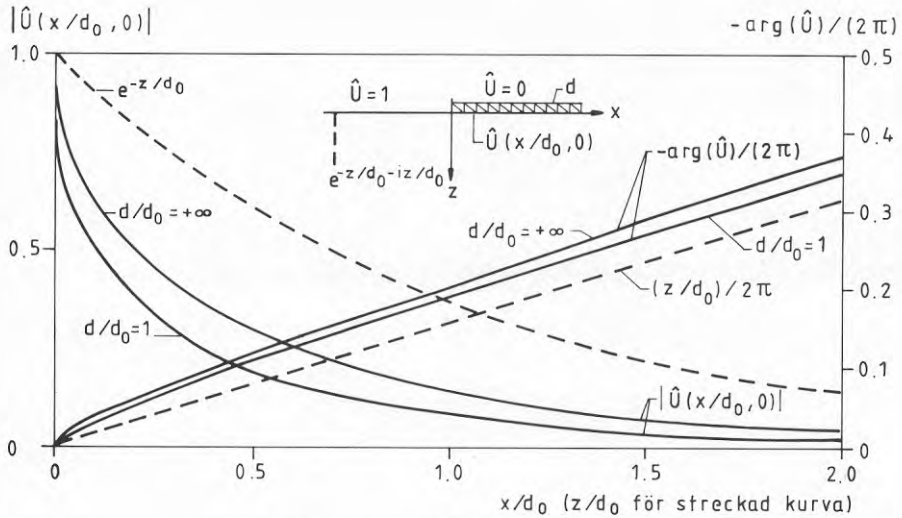
Figur 5.1.1 Tvådimensionellt periodiskt värmeledningsproblem i planet vinkelrätt mot plattans kantlinje.

Den komplexvärda temperaturen $T_p(x, z, t)$ innehåller enligt (2.4.1) tidsfaktorn $e^{2\pi i t / t_0}$. Temperaturen skalas med T_1 , medan x och z skalas med inträngningsdjupet d_0 :

$$T_p(x, z, t) = T_1 \cdot \hat{U}(x/d_0, z/d_0) \cdot e^{2\pi i t / t_0} \quad (5.1.1)$$

Temperaturen ges av den komplexvärda, dimensionslösa funktionen $\hat{U}$. Temperaturen i marken direkt under isoleringen ($z = 0, x > 0$) är av speciellt intresse, eftersom den anger hur den periodiska temperaturen vid markytan tränger in under plattans värmeisolering.

Värmeisoleringen antas nu sträcka sig tillräckligt långt in längs x -axeln. Värmemotstånd vid markytan försummas: $d_1 = 0$. Det periodiska problemet enligt figur 5.1.1 innehåller då bara de två längderna d och d_0 . Vid skalning erhålles enbart en parameter d/d_0 . I figur 5.1.2 visas amplituden $|\hat{U}|$ och fasläget $-\arg(\hat{U})/(2\pi)$ under plattan, dvs för $z = 0, x/d_0 > 0$. Fallet $d/d_0 = 1$ har beräknats numeriskt, medan gränsfallet $d/d_0 = +\infty$ ges av en analytisk lösning enligt formel 5.1.3.

Figur 5.1.2 Amplitud och fas för temperaturfunktionen $\hat{U}(x/d_0, 0)$, $x > 0$, under plattan. Den periodiska temperaturen $T_p(x, z, t)$ erhålles ur (5.1.1). De streckade kurvorna ger för en jämförelse den vertikala temperaturen i ostörd mark långt från plattan.

Den reellvärda periodiska temperaturen, då man har en sinusvariation vid markytan, ges av imaginärdelen av (5.1.1). Med hjälp av formlerna (2.4.3-4) för komplexa exponentialfunktioner erhålles:

$$\begin{aligned}
 T_p(x, z, t) &= \text{Im} \left\{ T_1 \cdot |\hat{U}| \cdot e^{i(2\pi t/t_0 + \arg(\hat{U}))} \right\} = \\
 &= T_1 \cdot |\hat{U}| \cdot \sin \left\{ 2\pi(t/t_0 + \arg(\hat{U})/2\pi) \right\} \quad (5.1.2)
 \end{aligned}$$

Beloppet $|\hat{U}|$ ger sinusvariationers amplitud, medan $-\arg(\hat{U})/(2\pi)$ anger faseftersläpningen relativt den rena sinusvariationen $\sin(2\pi t/t_0)$ vid markytan. Genom att dividera argumentet med 2π erhålles fasläget räknat i andel av en hel periodtid t_0 . Denna representation av fas skall användas genomgående i det följande.

I figur 5.1.2 visas amplitudens dämpning in under plattan då x/d_0 ökar. Vid $x = 0$ är amplituden +1 och fasen 0. Amplituden dämpas kraftigt efterhand. För fallet $d = d_0$ har amplituden dämpats till 0.5 för $x = 0.1 d_0$, till 0.2 för $x = 0.5 d_0$, till 0.08 för $x = d_0$ och till 0.02 för $x = 2 d_0$.

Den periodiska temperaturens inträngning under plattan beror på värmeisoleringens storlek, dvs på d . Då d ökar, så ökar temperaturens amplitud. Gränsfallet med oändlig värmeisolering, $d = \infty$, ger den övre gränsen för den periodiska svängningens inträngning. Detta fall med $d = +\infty$, dvs med randvillkoret att det vertikala värme-flödet är noll vid $z = 0$, $x > 0$, har lösts analytiskt. Detta redovisas i referens 7. Temperaturen precis under plattan ges av (5.1.1) med $\hat{U}$ enligt:

$$\hat{U}(x/d_0, 0) = \operatorname{erfc} \left(\sqrt{(1+i)x/d_0} \right) \quad x \geq 0 \quad (5.1.3)$$

Här skall erfc tas för ett komplext argument. Amplitud och fas visas i figur 5.1.2. Amplituden har dämpats till 0.5 vid $x = 0.2 d_0$, till 0.15 vid $x = d_0$ och till 0.05 vid $x = 2 d_0$.

Funktionen enligt formel 5.1.3 analyseras närmare i referens 7. För små värden gäller för beloppet approximationen:

$$|\hat{U}(x/d_0, 0)| \approx 1 - 1.24 \sqrt{x/d_0} \quad (x/d_0 < 0.1) \quad (5.1.4)$$

För stora värden gäller:

$$|\hat{U}(x/d_0, 0)| \approx 0.47 \cdot \sqrt{d_0/x} \cdot e^{-x/d_0} \quad (x/d_0 > 1.5) \quad (5.1.5)$$

Eftersom fallet $d/d_0 = +\infty$ ger den största temperaturinträngningen under plattan kan man sammanfattningsvis säga att i området $0 < x < 0.2 d_0$ ($z = 0$) har man en kraftig påverkan med runt 50% eller mer av utetemperaturens amplitud. I området $x > d_0$ har man en ringa påverkan med maximalt 15% av utetemperaturens amplitud.

Markytans sinussvängning fasfördröjs alltmer då x ökar inåt under plattan. Enligt figur 5.1.2 är fasfördröjningen i stort linjär med

x/d_0 . Vid $x = d_0$ är fördröjningen 0.2 för $d/d_0 = \infty$ och 0.19 för $d/d_0 = 1$. Detta innebär en tidseftersläpning med $0.2 t_0$. Temperaturmaximum vid $x = d_0$ inträffar således vid tiden $0.2 t_0$ efter utetemperaturens maximum.

I avsnitt 2.4.2 anges den ostörda vertikala temperaturen i marken långt bort från byggnaden. Enligt (2.4.15) gäller:

$$T_p(-\infty, z, t) = T_1 \cdot e^{-z/d_0 - iz/d_0} \cdot e^{2\pi it/t_0} \quad (5.1.6)$$

$$\hat{U}(-\infty, z) = e^{-z/d_0} \cdot e^{-iz/d_0} \quad (5.1.7)$$

Denna temperaturers amplitud och fas visas av de streckade kurvorna i figur 5.1.2. I ostörd mark långt till vänster ($x \rightarrow -\infty$) råder denna temperatur. Då man rör sig in under plattan dämpas och fasfördröjs den periodiska temperaturen. Den maximala dämpningen har man direkt under plattan.

Exempel 5.1.1 Givet värmeisolering, temperaturamplitud och mark enligt (1.10A) för grundexempel A.

$$d_i = 0.08 \text{ m} \quad \lambda_i = 0.04 \text{ W/mK}$$

$$T_1 = 10^\circ\text{C}$$

$$\lambda = 1.5 \text{ W/mK} \quad a = 0.75 \cdot 10^{-6} \text{ m}^2/\text{s}$$

Detta ger $d = 3.0 \text{ m}$

$$i. \quad t_0 = 1 \text{ år}$$

$$d_0 = \sqrt{\frac{365 \cdot 24 \cdot 3600 \cdot 0.75 \cdot 10^{-6}}{\pi}} = 2.74 \text{ m}$$

$$\frac{d}{d_0} = 1.1$$

Kurvan $d/d_0 = 1$ i figur 5.1.2 kan approximativt användas.

På djupet $x = 0.1 \cdot d_0 = 0.27$ m är amplituden $0.5 T_1 = 5^\circ\text{C}$ och fasfördröjningen $0.03 t_0 = 11$ dagar. Nedanstående tabell ger några värden på temperaturamplitud och fasfördröjning in under plattan:

x (m)	0	0.27	0.5	1	2.74	5
$T_1 \cdot \hat{U} $ (K)	10	5	4	2.5	0.8	0.2
Fas (dagar)	0	11	17	31	69	120

ii. $t_0 = 2$ veckor

$$d_0 = 0.54 \text{ m} \quad \frac{d}{d_0} = 5.6$$

Kurvan $d/d_0 = \infty$ kan approximativt användas:

x (m)	0	0.11	0.54	1	2
$T_1 \cdot \hat{U} $ (K)	10	5	1.5	0.5	0.1
Fas (dagar)	0	0.8	3	5	9

iii. $t_0 = 1$ dag

$$d_0 = 0.14 \text{ m} \quad \frac{d}{d_0} = 21$$

Kurvan $d/d_0 = \infty$ kan med god approximation användas:

x (m)	0	0.028	0.15	0.5	1
$T_1 \cdot \hat{U} $ (K)	10	5	1.3	0.1	0.004
Fas (timmar)	0	1.5	5.0	15	30

För $x > 0.5$ har formel 5.1.5 använts.

Ovanstående exempel visar följande. För årssvängningen får man en kraftig temperaturpåverkan en halv till en meter in under värmeisolereringen, medan påverkan är ringa från tre meter och inåt. En dygnsvariation ger ringa påverkan från en till två decimeter och inåt.

5.2 Skalning och kantapproximation för platta på mark

Den periodiska värmeförlusten för rektangulär platta på mark ges i komplexvärd form av formel 2.4.25. I reell form med sinusvariation vid markytan gäller enligt formel 2.4.26:

$$Q_p(t) = -\lambda T_1 (2L + 2B) \cdot |h_p| \cdot \sin \left\{ 2\pi (t/t_0 + \arg(h_p)/2\pi) \right\} \quad (5.2.1)$$

Den komplexvärda, periodiska värmeförlustfaktorn h_p ingår med belopp och argument. För den rektangulära plattan ingår fyra längder L , B , d och d_0 . Värmeförlustfaktorn blir allmänt en funktion av tre variabler:

$$h_p = h_p(L/d_0, B/d_0, d/d_0) \quad (5.2.2)$$

Som längdfaktor i (5.2.1) användes plattans totala kantlängd $2L + 2B$. Om plattån är stor, dvs om L och B är mycket större än in-trängningsdjupet d_0 , får man väsentligen ett tvådimensionellt förlopp enligt föregående avsnitt vinkelrätt mot plattans fyra kantlinjer. En rimlig approximation är därför:

$$h_p(L/d_0, B/d_0, d/d_0) \simeq h_p(\infty, \infty, d/d_0) \quad (5.2.3)$$

Enligt föregående avsnitt är påverkan ringa på längden d_0 in under plattan. Ett rimligt krav för approximationen ovan är därför:

$$L \gg B > 2 d_0 \quad (5.2.4)$$

Denna typ av kantapproximation skall användas i det följande. Den periodiska värmeförlusten vid en sinusvarierande utetemperatur ges då av:

$$Q_p(t) = -\lambda T_1 L_e \cdot |h_p| \cdot \sin \left\{ 2\pi (t/t_0 + \arg(h_p)/2\pi) \right\} \quad (5.2.5)$$

Här är nu h_p den komplexvärda värmeförlustfaktorn för ett tvådimensionellt tvärsnitt vinkelrätt mot plattans kantlinje. Kravet för

kantapproximationen ovan är att plattans minsta längd skall vara större än $2d_0$. Plattans totala kantlängd är L_e (edge). För en rektangulär platta gäller

$$L_e = 2L + 2B \quad (5.2.6)$$

I kantapproximationen försummas tredimensionella hörneffekter. Vid numeriska tredimensionella beräkningar av värmeförluster har vi ej kunnat urskilja någon hörneffekt med den givna räkneprecisionen. Hörnens påverkan på den periodiska värmeförlusten bör därför kunna försummas.

Fördelen med kantapproximationen enligt (5.2.3) är att antalet parametrar för h_p minskar. Man blir av med de längder som anger plattans form och storlek.

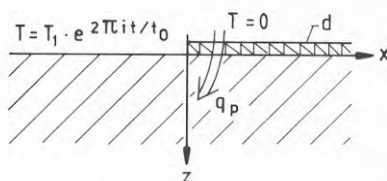
I komplexvärd form ges värmeförlusten av

$$Q_p = -\lambda T_1 L_e \cdot h_p \cdot e^{2\pi i t/t_0} \quad (5.2.7)$$

Formel 5.2.5 är imaginärdelen av ovanstående.

5.3 Värmeförlustfaktor h_p för kant

Figur 5.3.1 visar det grundläggande periodiska värmeledningsproblemet vid en kant. Temperaturförloppet är tvådimensionellt i ett vertikalt plan vinkelrätt mot plattans kantlinje. Värmeisoleringen har den ekvivalenta tjockleken d . Den tänkes utsträckt från $x = 0$ till $x = +\infty$. Vid markytan ($x < 0, z = 0$) råder den periodiska uttemperaturen. I figuren ges den i komplexvärd form. Imaginärdelen ger då problemet med sinusvariation vid markytan. Värmemotståndet vid markytan är noll: $d_1 = 0$.

Figur 5.3.1 Det grundläggande periodiska värmeledningsproblemet vid plattans kant.

Detta grundläggande fall innehåller de två längderna d och d_0 . Lösningen har formen (5.1.1). Temperaturen $\hat{U}(x/d_0, z/d_0)$ beror därför enbart på en parameter d/d_0 . Det komplexvärda värmeflödet per meter kant betecknas q_p (W/m). Det ges av en integral över $0 \leq x < \infty$ av flödet genom värmeisoleringen. Enligt (2.4.27) kan det skrivas:

$$q_p = -\lambda T_1 \cdot h_p^0(d/d_0) \cdot e^{2\pi i t / t_0} \quad (5.3.1)$$

Värmeledningsfaktorn h_p blir för detta fall en funktion enbart av d/d_0 . För detta grundfall användes beteckningen h_p^0 .

Värmeledningen i reellvärd form vid sinusvariation vid markytan erhålles från imaginärdelen av (5.3.1):

$$q_p = -\lambda T_1 \cdot |h_p^0| \cdot \sin \left\{ 2\pi (t/t_0 - \phi_p^0) \right\} \quad (5.3.2)$$

Här uttryckes faskfördröjningen som andel av periodtiden t_0 genom:

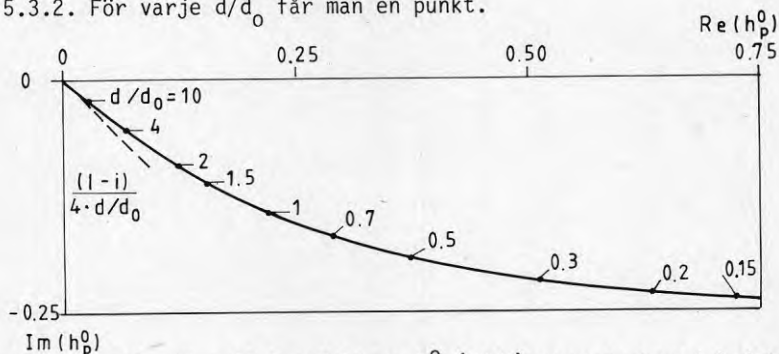
$$\phi_p^0 = -\arg(h_p^0) / (2\pi) \quad (5.3.3)$$

Med hjälp av s k Wiener-Hopf-teknik kan en analytisk lösning för temperaturen tecknas. Lösningen och den teknik som användes är komplicerad. Detta redovisas i referens 3. Det visar sig emellertid att man kan få ett förhållandevis enkelt uttryck för den integrerade värmeförlusten genom isoleringen, dvs för h_p^0 . Från referens 3 erhålles:

$$h_p^0(d/d_0) = \frac{1}{2\pi r} \ln \left(\frac{1+r}{1-r} \right) \quad (5.3.4)$$

$$r = \sqrt{1 - 2i d^2/d_0^2}$$

Hjälpsvariabeln r är roten ur ett komplext tal. Logaritmen är också komplex. Värmeförlustfaktorn h_p^0 är en komplexvärd funktion av den reella variabeln d/d_0 . Den visas i det komplexa talplanet i figur 5.3.2. För varje d/d_0 får man en punkt.

Figur 5.3.2 Värmeförlustfaktorn $h_p^0(d/d_0)$ representerad i det komplexa planet.

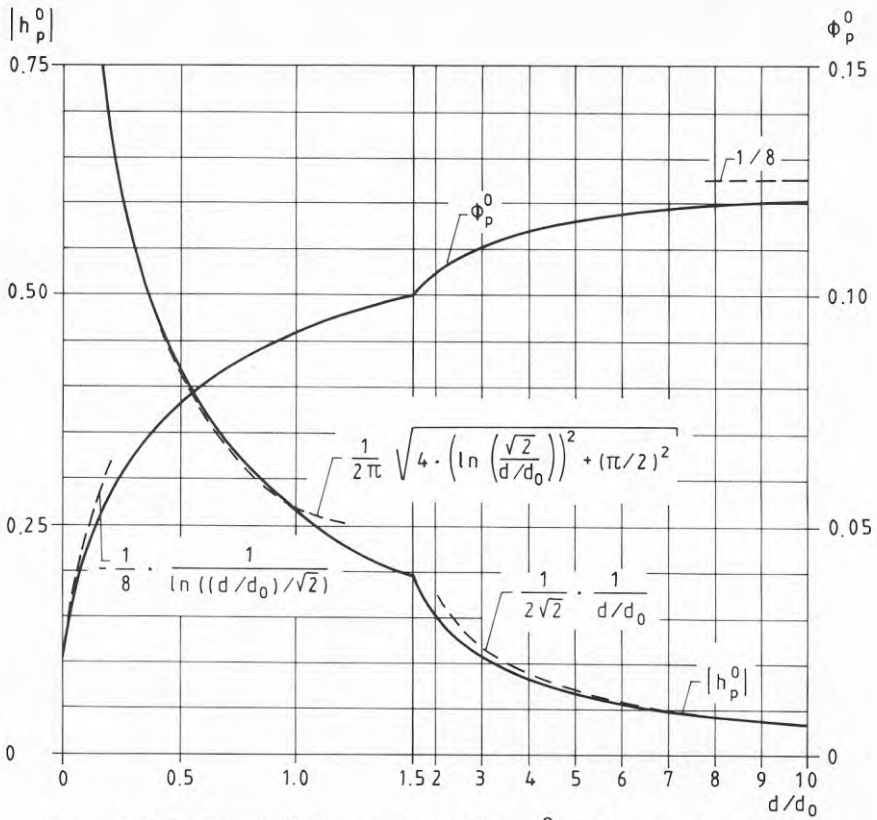
Värmeförlustfaktorn h_p^0 's amplitud och fasläge ϕ_p^0 enligt (5.3.3) ges i figur 5.3.3.

I figuren anges approximativa uttryck för belopp och fas för små och för stora d/d_0 . Parametern d/d_0 blir stor vid kraftig isolering (d stor), eller kort periodtid t_0 (d_0 liten). I komplexvärd form blir approximationen för stora d/d_0 :

$$h_p^0(d/d_0) \approx \frac{(1-i)}{4 \cdot d/d_0} \quad (d/d_0 \text{ stor}) \quad (5.3.5)$$

Denna approximations belopp och fas visas av streckade linjer i figur 5.3.3.

Man kan konstatera att den maximala fäsfördröjningen, då markytan saknar värmeövergångsmotstånd, blir 1/8 enligt (5.3.3) och (5.3.5). För en periodtid på ett år blir därmed den maximala tidsfördröjningen: 1/8 år = 1.5 månader.

Figur 5.3.3 Absolutbelopp och fasläge ϕ_p^0 enligt 5.3.3 för värmeförlustfaktorn h_p^0 .

Exempel 5.3.1 Data enligt exempel 5.1.1 gäller:

$$d \hat{=} 3.0 \text{ m}$$

$$\lambda = 1.5 \text{ W/mK} \quad T_1 = 10^\circ\text{C}$$

$$i. \quad t_o = 1 \text{ år} \Rightarrow d_o = 2.74 \text{ m}$$

$$d/d_o = 1.1 \Rightarrow |h_p^0| \approx 0.24 \quad (\text{figur 5.3.3})$$

$$\phi_p^0 \approx 0.094$$

Detta ger enligt (5.3.2) värmeflödets amplitud och fasläge:

$$\lambda T_1 \cdot |h_p^0| = 3.6 \text{ W/m}$$

$$\phi_p^0 \cdot t_0 = 34 \text{ dagar}$$

$$\underline{q_p = -3.6 \cdot \sin(2\pi(t/t_0 - 0.094))} \text{ (W/m)}$$

ii. $t_0 = 2 \text{ veckor} \Rightarrow d_0 = 0.54 \text{ m}$

$$d/d_0 = 5.6 \Rightarrow |h_p^0| \approx 0.061$$

$$\phi_p^0 \approx 0.12$$

$$\lambda T_1 |h_p^0| = 0.92 \text{ W/m}$$

$$\phi_p^0 \cdot t_0 = 1.6 \text{ dagar}$$

$$\underline{q_p = -0.92 \cdot \sin(2\pi(t/t_0 - 0.12))} \text{ (W/m)}$$

iii. $t_0 = 1 \text{ dag} \Rightarrow d_0 = 0.14 \text{ m}$

$$d/d_0 = 21 \Rightarrow |h_p^0| \approx 0.017$$

$$\phi_p^0 \approx \frac{1}{8}$$

$$\lambda T_1 |h_p^0| = 0.25 \text{ W/m}$$

$$\phi_p^0 \cdot t_0 = 3 \text{ timmar}$$

$$\underline{q_p = -0.25 \cdot \sin(2\pi(t/t_0 - 1/8))} \text{ (W/m)}$$

Antag nu att byggnaden är av typen rektangulär platta på mark med data enligt grundfall A (1.10A):

$$L = 12 \text{ m} \quad B = 8 \text{ m}$$

Kantlängden L_e blir:

$$L_e = 2 \cdot 12 + 2 \cdot 8 = 40 \text{ m}$$

Den totala periodiska värmeförlusten ges enligt (5.2.5) av $q_p \cdot L_e$. Detta ger:

i. $t_0 = 1$ år

$$\underline{Q_p} = -144 \cdot \sin(2\pi(t/t_0 - 0.094)) \quad (W)$$

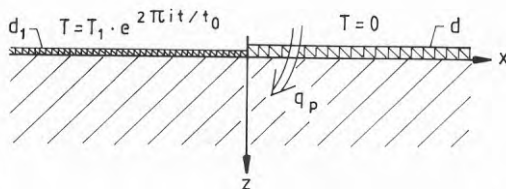
ii. $t_0 = 2$ veckor

$$\underline{Q_p} = -37 \cdot \sin(2\pi(t/t_0 - 0.12)) \quad (W)$$

iii. $t_0 = 1$ dag

$$\underline{Q_p} = -10 \cdot \sin(2\pi(t/t_0 - 1/8)) \quad (W)$$

I det grundläggande periodiska värmeledningsproblemet vid plattans kant enligt figur 5.3.1 är värmemotståndet vid markytan lika med noll; $d_1 = 0$. Figur 5.3.4 visar motsvarande fall då denna restriktion borttagits. Man har ett värmemotstånd vid markytan ($z = 0$, $-\infty < x < 0$), vilket ges av längden d_1 . Denna kan representera ett värmeövergångstal vid markytan eller ett snötäcke enligt formlerna 2.2.8 och 2.2.13.

Figur 5.3.4 Periodiskt värmeledningsproblem vid plattans kant då man har ett värmemotstånd vid markytan.

Detta utvidgade problem innehåller tre längder: d , d_1 och d_0 . Värmeförlustfaktorn h_p blir en funktion av två variabler. Här skall d/d_0 och d_1/d användas. I komplexvärd form blir värmeflödet q_p (W/m):

$$q_p = -\lambda T_1 \cdot h_p^1(d/d_0, d_1/d) \cdot e^{2\pi i t/t_0} \quad (5.3.6)$$

För värmeförlustfaktorn i detta fall, där d_1 är större än noll, användes beteckningen h_p^1 . I referens 3 anges lösningen även till detta utvidgade problem enligt figur 5.3.4. Värmeförlustfaktorn h_p^1 kan uttryckas med hjälp av h_p^0 . Man har följande uttryck:

$$h_p^1(d/d_0, d_1/d) = \frac{d}{d-d_1} \cdot h_p^0(d/d_0) - \frac{d_1}{d-d_1} h_p^0(d_1/d_0) \quad (5.3.7)$$

Här är h_p^0 det komplexa uttrycket (5.3.4). För fallet $d = d_1$ får man noll i nämnaren. Då gäller i stället formeln:

$$h_p^1(d/d_0, 1) = \frac{1}{2} \left(h_p^0(d/d_0) - \frac{1}{\pi} \right) \quad (5.3.8)$$

Hjälpvariabeln r ges av (5.3.4).

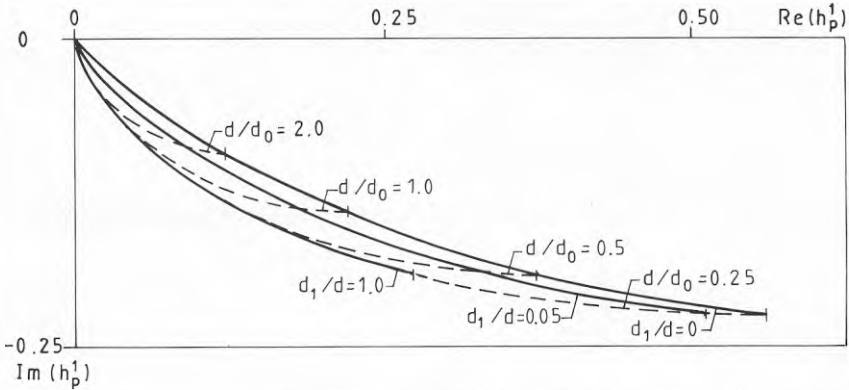
Det är intressant att notera att h_p^1 är symmetrisk i d och d_1 . Formel 5.3.7 ger

$$h_p^1(d/d_0, d_1/d) = h_p^1(d_1/d_0, d/d_1) \quad (5.3.9)$$

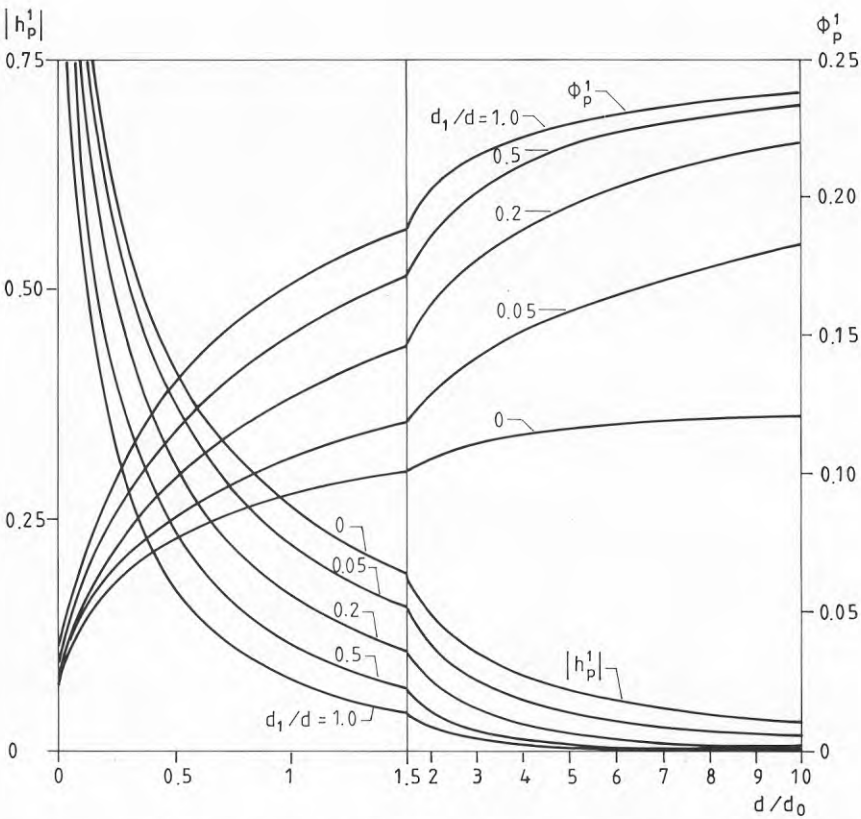
Värmeflödet q_p blir således detsamma om värmemotstånden d och d_1 skiftas i figur 5.3.4. På grund av denna symmetriegenskap ges h_p^1 i figurerna nedan enbart för $0 < d_1 < d$.

Figur 5.3.2 visar $h_p^0(d/d_0)$ i det komplexa talplanet. Motsvarande figur för $h_p^1(d/d_0, d_1/d)$ visas i figur 5.3.5. Varje par av argumentvärden ger en punkt i det komplexa talplanet. De heldragna linjerna ger h_p^1 som funktion av d/d_0 för ett givet d_1/d . Kurvan $d_1/d = 0$ ger det tidigare fallet enligt figur 5.3.2. De streckade linjerna ger h_p^1 som funktion av d_1/d , $0 \leq d_1/d < 1$, för givet d/d_0 .

I figur 5.3.6 visas belopp och fasläge för $h_p^1(d/d_0, d_1/d)$.

Figur 5.3.5 Värmeförlustfaktorn $h_p^1(d/d_0, d_1/d)$ representerad i det komplexa planet för fallet enligt figur 5.3.4.

Figur 5.3.6 Belopp och fasläge för värmeförlustfaktorn $h_p^1(d/d_0, d_1/d)$ för fallet enligt figur 5.3.4.

Exempel 5.3.2 Givet följande värden:

$$d/d_0 = 0.5 \quad d_1/d = 0.2$$

Figur 5.3.5 ger realdel och imaginärdel av h_p^1 :

$$h_p^1(0.5, 0.2) \approx 0.256 - i \cdot 0.178$$

Utnyttjas i stället figur 5.3.6 erhålles

$$\left| h_p^1 \right| \approx 0.310 \quad \phi_p^1 \approx 0.098$$

$$h_p^1(0.5, 0.2) \approx 0.310 \cdot e^{-2 \cdot i \cdot 0.098} = 0.253 - i \cdot 0.179$$

5.4 Allmän värmeförlustformel. Superponering

En allmän formel för den periodiska värmeförlusten från en byggnad av typen platta på mark kan anges med hjälp av resultaten i de föregående avsnitten. Låt Q_p (W) vara värmeförlusten och L_e plattans kantlängd. Följande formel gäller med antaganden enligt de föregående avsnitten:

$$Q_p = -\lambda T_1 L_e \cdot \left| h_p \right| \cdot \sin(2\pi(t/t_0 - \phi_p)) \quad (5.4.1)$$

Den komplexa värmeförlustfaktorn h_p uttrycks med belopp och fasläge enligt:

$$h_p = \left| h_p \right| \cdot e^{-2\pi i \phi_p} \quad (5.4.2)$$

En förutsättning för formeln är att plattans minsta dimension är större än $2 \cdot d_0$.

För fallet utan värmemotstånd vid markytan, $d_1 = 0$, ges h_p av funktionen $h_p^0(d/d_0)$ enligt (5.3.4). Funktionen h_p^0 ges i figur 5.3.3. I det allmännare fallet $d_1 \neq 0$ ges h_p av $h_p^1(d/d_0, d_1/d)$ enligt formel 5.3.7 och figur 5.3.6.

Exempel 5.4.1 Grundexempel C vars data ges av (1.10C).

$$\lambda T_1 L_e = 1.5 \cdot 10 \cdot (2 \cdot 30 + 2 \cdot 15) = 1350 \text{ W}$$

$$d = \frac{0.08 \cdot 1.5}{0.04} = 3 \text{ m}$$

$$d_o = 2.74 \text{ m} \quad d/d_o = 1.1$$

$$h_p = h_p^o(1.1)$$

Figur 5.3.3 ger

$$\left| h_p^o \right| = 0.24 \quad \phi_p^o = 0.094$$

Detta ger

$$Q_p = -324 \cdot \sin(2\pi(t/t_o - 0.094)) \text{ W}$$

Värmeflödets amplitud blir således:

$$324 \text{ W}$$

Den ligger tidsfördröjd relativt utetemperaturen med tiden

$$t_o \cdot \phi_p^o = 34 \text{ dagar}$$

Exempel 5.4.2 Grundexempel A vars data ges av (1.10A).

$$\lambda T_1 L_e = 1.5 \cdot 10 \cdot (2 \cdot 12 + 2 \cdot 8) = 600 \text{ W}$$

Enligt exempel 5.4.1:

$$d = 3 \text{ m} \quad d_o = 2.74 \text{ m}$$

$$\left| h_p^o \right| = 0.24 \quad \phi_p^o = 0.094$$

Detta ger

$$Q_p = -144 \cdot \sin(2\pi(t/t_0 - 0.094)) \text{ W}$$

Värmeflödets amplitud blir:

$$144 \text{ W}$$

Tidsfördröjningen relativt utetemperaturen blir:

$$34 \text{ dagar.}$$

Exempel 5.4.3 Grundexempel B vars data ges av (1.10B).

$$\lambda T_1 L_e = 600 \text{ W}$$

$$d = \frac{0.16 \cdot 1.5}{0.04} = 6 \text{ m}$$

$$d_0 = 2.74 \text{ m} \quad d/d_0 = 2.2$$

$$h_p = h_p^0(2.2)$$

Figur 5.3.3 ger:

$$\left| h_p^0 \right| = 0.14 \quad \phi_p^0 = 0.11$$

Detta ger

$$Q_p = -84 \cdot \sin(2\pi(t/t_0 - 0.11)) \text{ W}$$

Värmeflödets amplitud blir:

$$84 \text{ W}$$

Tidsfördröjningen relativt utetemperaturen blir:

$$40 \text{ dagar.}$$

Då utetemperaturen innehåller flera sinuskomponenter erhålls det totala periodiska värmeflödet genom superposition. En allmän Fourierutveckling av en periodisk utetemperatur med periodtiden t_0 ges av (2.1.3). Medeltemperaturen T_0 ger ett stationärt flöde Q_s , vilket behandlas i kapitel 3. Utetemperaturen för den n :te komponenten av (2.1.3) är:

$$T_n \cdot \sin(2\pi nt/t_0 + f_n) \quad (5.4.3)$$

Detta är en ren sinussvängning med periodtiden t_0/n . Den har en fasförskjutning f_n relativt $\sin(2\pi nt/t_0)$. Motsvarande värmeflöde blir enligt formel (5.4.1):

$$Q_{p,n} = -\lambda T_n L_e \cdot |h_{p,n}| \cdot \sin(2\pi(nt/t_0 - \phi_{p,n}) + f_n) \quad (5.4.4)$$

Värmeförlustfaktorns amplitud och fasläge skall tas för inträngningsdjupet $d_{o,n}$:

$$d_{o,n} = \sqrt{\frac{at_0}{n\pi}} = \frac{d_0}{\sqrt{n}} \quad (n = 1, 2, \dots) \quad (5.4.5)$$

Den totala periodiska värmeförlusten ges av summan:

$$Q_p = \sum_{n=1}^{\infty} Q_{p,n} \quad (5.4.6)$$

Exempel 5.4.4 I referens 5 anges approximativa uttryck för utetemperaturen på olika orter. För Stockholm ges följande uttryck med två sinuskomponenter:

$$T_{ute} = 6.7 + 10.1 \cdot \sin(2\pi t/t_0 - 1.95) + \\ + 0.81 \cdot \sin(2\pi \cdot 2t/t_0 - 4.46) \quad (^\circ\text{C})$$

För grundexempel A med ovan givna utetemperatur gäller:

$$d/d_{o,1} = 1.1 \quad |h_{p,1}^0| = 0.24 \quad \phi_{p,1}^0 = 0.094 \\ d/d_{o,2} = \sqrt{2} \cdot 1.1 = 1.6 \quad |h_{p,2}^0| = 0.18 \quad \phi_{p,2}^0 = 0.10$$

Den periodiska värmeförlusten blir enligt (5.4.4) och (5.4.6):

$$\begin{aligned} Q_p &= -1.5 \cdot 10.1 \cdot 40 \cdot 0.24 \cdot \sin(2\pi(t/t_0 - 0.094) - 1.95) - \\ &\quad - 1.5 \cdot 0.81 \cdot 40 \cdot 0.18 \cdot \sin(2\pi(2t/t_0 - 0.10) - 4.46) = \\ &= -145.4 \cdot \sin(2\pi(t/t_0 - 0.094) - 1.95) - \\ &\quad - 8.8 \cdot \sin(2\pi(2t/t_0 - 0.10) - 4.46) \quad (\text{W}) \end{aligned}$$

Den andra sinustermen i approximationen av uttemperaturen är för detta fall försumbar.

Anmärkning: Den stationära värmeförlusten mot medeltemperaturen 6.7°C blir enligt kapitel 3, figur 3.1.1 och formel 3.1.1:

$$d/B = 3/8 \quad L/B = 1.5 \Rightarrow h_s = 1.58$$

$$Q_s = 1.5 \cdot (20 - 6.7) \cdot 12 \cdot 1.58 \approx 380 \text{ W}$$

5.5 Några exempel och analyser

5.5.1 Variation av periodtiden t_0

Periodtiden t_0 ingår i uttrycket för d_0 enligt (5.0.1). Inträngningsdjupet d_0 är proportionellt mot roten ur periodtiden t_0 .

För exempel 5.3.1 erhöles:

i.	$t_0 = 1$ år	$d_0 = 2.74$ m	$ h_p^0 = 0.24$	$Q_{p,\text{amplitud}} = 144$ W
ii.	$t_0 = 2$ veckor	$d_0 = 0.54$ m	$ h_p^0 = 0.06$	$Q_{p,\text{amplitud}} = 37$ W
iii.	$t_0 = 1$ dag	$d_0 = 0.14$ m	$ h_p^0 = 0.02$	$Q_{p,\text{amplitud}} = 10$ W

Den stationära värmeförlusten för motsvarande fall (1.10A) blev enligt exempel 3.1.1:

$$Q_s = 427 \text{ W}$$

Detta exempel visar att det periodiska värmeflödets beroende på dygnsfluktuationer är försumbart jämfört med stationär förlust och periodisk förlust beroende på årsvariationen. Även periodisk variation med två veckors periodtid ger ett relativt obetydligt värmeflöde.

5.5.2 Variation av markdata

Markens termiska data ges av värmeledningsförmågan λ (W/mK) och värmediffusiviteten a (m^2/s). Värmeledningsförmågan λ påverkar den periodiska värmeförlusten på två sätt. Den ingår dels som en direkt proportionalitetskonstant i (5.4.1), dels i uttrycket (5.0.2) för den ekvivalenta isolertjockleken d . Värmeförlusten ökar, då λ ökar p g a proportionaliteten mot λ . Detta motverkas dock något av att ekvivalent isolertjocklek d också ökar.

Värmediffusiviteten a ingår i uttrycket för d_0 enligt (5.0.1). Inträgningsdjupet blir proportionellt mot roten ur a . Värmeförlusten ökar därför, då a ökar. Den är dock relativt okänslig för små variationer av a .

Exempel 5.5.1 Givet grundexempel A enligt (1.10A) där huset är byggt på en granitgrund. Termiska data ändras till:

$$\lambda = 3.5 \text{ W/mK} \quad a = 1.6 \cdot 10^{-6} \text{ m}^2/\text{s}$$

Då gäller:

$$\lambda T_1 L_e = 3.5 \cdot 10 \cdot (2 \cdot 12 + 2 \cdot 8) = 1400 \text{ W}$$

$$d = \frac{0.08 \cdot 3.5}{0.04} = 7 \text{ m}$$

$$d_0 = \sqrt{\frac{1.6 \cdot 10^{-6} \cdot 3600 \cdot 24 \cdot 365}{\pi}} = 4.0 \text{ m}$$

$$d/d_0 = 1.75$$

Figur 5.3.3 ger:

$$\left| h_p^0(1.75) \right| = 0.17 \quad \phi_p^0(1.75) = 0.103$$

Formel 5.4.1 ger värmeförlusten:

$$Q_p = -238 \cdot \sin(2\pi(t/t_0 - 0.103)) \text{ W}$$

Enligt exempel 5.3.1 gäller för grundfall A med ursprungliga markdata:

$$Q_p = -144 \cdot \sin(2\pi(t/t_0 - 0.094)) \text{ W}$$

Övergången till granit ökar amplituden med 65%.

5.5.3 Värmemotstånd vid markytan

I de föregående exemplen i detta kapitel har värmeövergångsmotståndet vid markytan försumrats ($d_1 = 0$). I detta avsnitt skall effekten av ett värmeövergångstal α ($\text{W/m}^2\text{K}$) vid marken och av ett snötäcke belysas med några exempel.

Exempel 5.5.2 I exempel 5.3.1 beräknas periodisk värmeförlust för grundfall A enligt (1.10A) för periodtiderna $t_0 = 1$ år, 2 veckor och 1 dag.

Här behandlas samma problem med ett värmeövergångstal α vid markytan. Ett rimligt värde kan vara:

$$\alpha = 10 \text{ W/m}^2\text{K}.$$

Den ekvivalenta tjockleken d blir enligt (2.2.8):

$$d_1 = \frac{\lambda}{\alpha} = \frac{1.5}{10} = 0.15 \text{ m}$$

Värmeövergångstalet α motsvarar således ur värmemotståndssynpunkt 15 cm mark.

För fallet $t_0 = 1$ år fås:

$$d_0 = 2.74 \text{ m}$$

Värmeförlustfaktorns belopp erhålls från figur 5.3.6:

$$d = 3 \text{ m} \quad d/d_0 = 1.1 \quad d_1/d = 0.05$$

$$\left| h_p^1(1.1, 0.05) \right| = 0.20$$

I exempel 5.3.1 blev motsvarande värmeförlustfaktor:

$$\left| h_p^0 \right| = 0.24$$

Kvoten mellan dessa värmeförlustfaktorer ger effekten av att man tar hänsyn till värmeövergångstalet α :

$$\left| \frac{h_p^1(1.1, 0.05)}{h_p^0(1.1)} \right| = 0.83$$

Amplituden på Q_p reduceras med 17%.

För $t_0 = 2$ veckor erhålls:

$$d_0 = 0.54 \text{ m}$$

$$\left| \frac{h_p^1(5.6, 0.05)}{h_p^0(5.6)} \right| = \frac{0.036}{0.060} = 0.60$$

För $t_0 = 1$ dag erhålls:

$$d_0 = 0.14 \text{ m}$$

$$\left| \frac{h_p^1(21, 0.05)}{h_p^0(21)} \right| = \frac{0.0050}{0.017} = 0.30$$

I detta fall har formel 5.3.7 och approximationen för h_p^0 för stora d/d_0 enligt figur 5.3.3 använts.

Exemplet ovan visar att värmeövergångstalet α vid markytan kraftigt reducerar de periodiska flödena för korta periodtider. Detta förstärker den tidigare slutsatsen att periodiska förlopp med tider t_0 upp till någon vecka kan försummas.

För årssinussvängingen ger markytans värmemotstånd en måttlig reduktion av Q_p (i exemplet ovan med 17%). Man bör således ta hänsyn till markytans värmemotstånd vid en noggrann beräkning av periodisk värmeförlust för årssvängningen. Ytmotståndet är dock ingen kritisk parameter. Detta är en värdefull lärdom eftersom valet av α -värde är osäkert.

Exempel 5.5.3 Antag att man i exemplet 5.5.2 ovan har ett snötäcke i stället för värmeövergångstalet α . Följande data väljes:

$$d_{\text{snö}} = 0.06 \text{ m} \quad \lambda_{\text{snö}} = 0.15 \text{ W/mK}$$

Den ekvivalenta isolertjockleken d_1 för snön blir enligt (2.2.13):

$$d_1 = \frac{0.06 \cdot 1.5}{0.15} = 0.6 \text{ m} \quad d_1/d = 0.2$$

I fallet med snö är bara kortare periodtider för en periodisk variation under vintern aktuella.

För $t_0 = 2$ veckor erhålles för kvoten mellan värmeförlustfaktor med och utan snö:

$$\left| \frac{h_p^1(5.6, 0.2)}{h_p^0(5.6)} \right| = \frac{0.015}{0.060} = 0.25$$

Snön reducerar värmeflödet med 75%. För $t_0 = 1$ dag blir motsvarande kvot:

$$\left| \frac{h_p^1(21, 0.2)}{h_p^0(21)} \right| = \frac{0.0016}{0.017} = 0.09$$

Snön reducerar värmeflödet med ca 90%.

Exemplet ovan gäller ett relativt tunt snötäcke på 6 cm. Allmänt gäller således att snön dämpar periodiska värmeflöden med periodtider på upp till några veckor mycket kraftigt.

6 STEGÄNDRING AV UTETEMPERATUREN

Vid sidan om stationära och periodiska förlopp är temperaturförloppet vid en stegändring av utetemperaturen ett av de grundläggande fallen. Temperaturförloppet för en sträckvis konstant utetemperatur erhålls genom superponering av rena temperatursteg. Detta beskrivs närmare i avsnitt 2.1.

Förutsättningarna vid ett rent temperatursteg, där utetemperaturen sänkes från noll till $-T_2$ vid tiden $t = 0$, visas i figur 2.5.1. Det rena temperatursteget har temperaturen noll i byggnaden ovanför värmeisoleringen. Den startar med temperaturen noll överallt i marken vid tiden $t = 0$.

Temperatursteget $-T_2$ väljes negativt så att ett positivt värde på T_2 motsvarar en positivt värmeförlust från byggnaden. Värmeisoleringens ekvivalenta tjocklek d definieras av (2.2.4). Markens värmeledningsförmåga är λ (W/mK) och dess värmediffusivitet a (m^2/s).

Värmeförlusten från byggnaden beroende på temperatursteget betecknas $Q_t(t)$ (W). För tvådimensionella tvärsnitt används beteckningen $q_t(t)$ (W/m). Den ackumulerade värmeförlusten $E_t(t)$ vid ett temperatursteg definieras av (2.5.7) eller (2.5.11). Den totala värmeförlusten för en sträckvis konstant utetemperatur erhålls genom att superponera bidragen från olika temperatursteg. Den totala värmeförlusten innehåller också en stationär komponent.

6.1 Temperaturförlopp i marken

Då temperaturen vid markytan sänkes med ett temperatursteg $-T_2$ får man en nedkylning av marken. Nedkylningen sprider sig nedåt i marken och in under byggnaden. I avsnitt 6.1.1 skall denna process illustreras med några exempel. De givna temperaturfälten hänför sig till temperatursteget vid markytan. För att få det totala temperaturförloppet skall övriga komponenter adderas.

Temperaturen i marken strax under värmeisoleringen är av speciellt intresse. I avsnitt 6.1.2 anges ett analytiskt uttryck för den maximala nedkylningen under kanten av plattan.

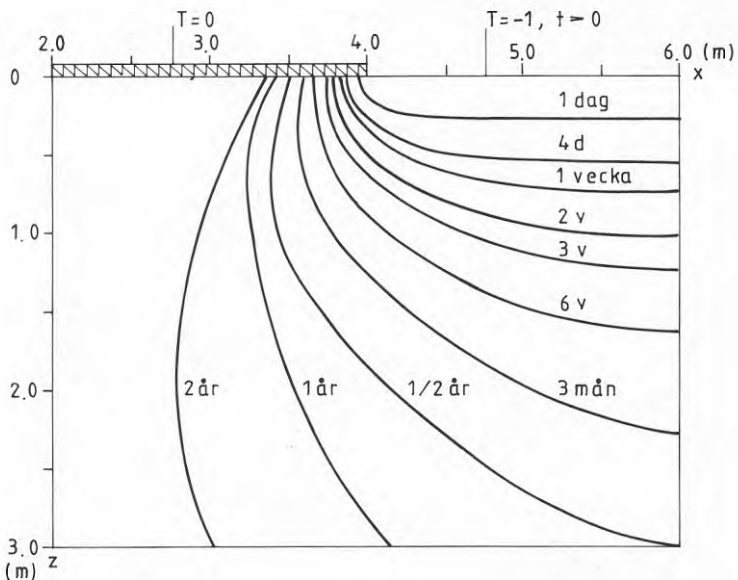
6.1.1 Några temperaturprofiler

Temperaturförloppet har beräknats numeriskt för ett tvärsnitt av en långsträckt platta med bredden B och ekvivalent isolertjocklek d . Följande data har använts:

$$\begin{aligned} T_2 &= 1^{\circ}\text{C} & a &= 1.0 \cdot 10^{-6} \text{ m}^2/\text{s} \\ B &= 8 \text{ m} & d &= 2.4 \text{ m} \end{aligned} \quad (6.1.1)$$

Ovanför isoleringen är temperaturen lika med noll. Vid markytan är T lika med -1 från $t = 0$. Marktemperaturen är noll vid $t = 0$.

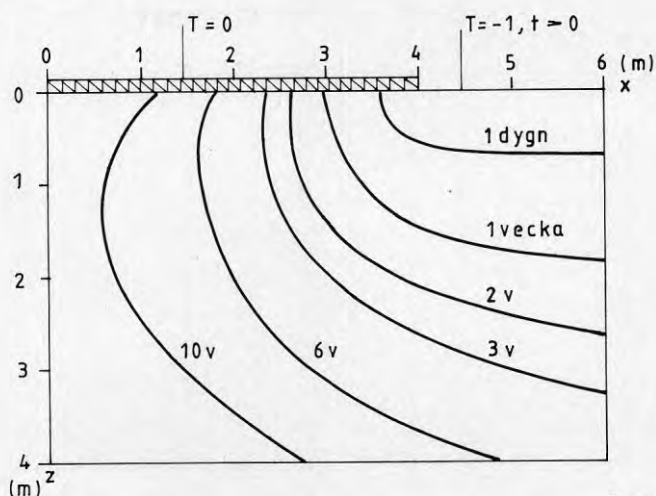
Isotermen $T = -0.5$ ger 50% av nedkylningen vid markytan. Den visas vid olika tidpunkter i figur 6.1.1. Efter en dag har den trängt ner 3 dm i marken utanför huset och ca 1 dm in under husets värmeisolering. Efter en vecka har dessa siffror ökat till 0.75 m respektive 0.3 m. Figur 6.1.1 visar den glidande tidsskalan för nedkylningen. Processen blir efterhand allt långsammare. Man uppnår nära kanten på plattan huvudsakligen stationära förhållanden efter ett halvt år, medan processen är långsammare ner i marken under plattan.

Figur 6.1.1 Isothermen $T = -0.5$ (50% temperaturstörning) vid kant av långsträckt platta med data enligt (6.1.1).

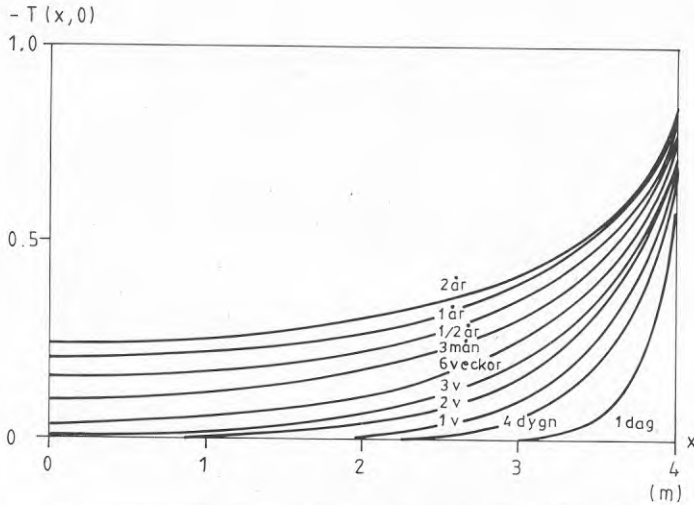
Isotermen $T = -0.1$ ger 10% av markytans nedkylning. Den visas i figur 6.1.2 vid olika tidpunkter.

Figur 6.1.2 Isothermen $T = -0.1$ (10% temperaturstörning) för ett temperatursteg vid markytan. Data enligt (6.1.1).

Isotermen $T = -0.1$ rör sig snabbare och längre in under plattan än isotermerna $T = -0.5$. Efter 3 månader har den nått in till plattans mitt (dvs till z-axeln i figur 6.1.2).

De beräknade temperaturerna ($T(x,0)$, $0 < x < 4$ m) i marken strax under värmeisoleringen visas i figur 6.1.3. Temperaturprofilen är symmetrisk runt plattans mittpunkt $x = 0$. Därför visas enbart högra halvan, $0 < x < 4$ m. Vid randpunkten $x = 4$ m skall $-T$ vara lika med $+1$. I inre punkter, $0 < x < 4$, startar $-T$ från noll och växer efterhand upp till ett stationärt slutvärde. Man kan säga att stationär temperaturprofil i stort sett uppnåtts efter ett år i det aktuella exemplet.

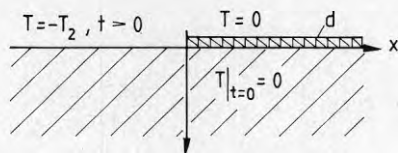
Figur 6.1.3 Temperaturprofiler direkt under plattan för ett temperatursteg vid markytan. Data enligt (6.1.1).

6.1.2 Maximal temperaturstörning in under plattans kant

Nedkylningen in under plattan i exemplet enligt figur 6.1.3 ovan är under en första tid ett rent kantproblem, vilket ej beror på plattans ändliga bredd B . För den första metern in under plattans kanter ($3 < x < 4$ m) får man i detta exempel en påverkan från den andra sidan ($x < -4$ m) efter ungefär 3 månader. I ett tredimensionellt fall får man också huvudsakligen ett rent kantproblem under en första tid. I området närmast plattans fyra hörn gäller detta ej. Frånsett dessa hörnområden får man ett tvådimensionellt förlopp i ett plan vinkelrätt mot plattans kantlinje.

Figur 6.1.4 illustrerar temperaturförloppet vid en kant för ett temperatursteg vid markytan. Värmeisoleringen med den ekvivalenta isolertjockleken d ligger längs positiva x -axeln. Den tänkes utsträckt oändligt långt.

Nedkylningen under plattan beror på isolertjockleken, dvs på d . Nedkylningen ökar då d ökar, eftersom värmeflödet från byggnaden då minskar.

Figur 6.1.4 Temperatursteg för utetemperaturen. Kantproblem där isoleringen ligger längs hela positiva x-axeln.

Gränsfallet med totalisolering, $d = +\infty$, ger den maximala nedkylningen under plattan. Randvillkoret vid värmeisoleringen blir i detta gränfall enligt (2.2.3):

$$z = 0, x > 0: \quad \frac{\partial T}{\partial z} = 0 \quad (d = \infty) \quad (6.1.2)$$

Den analytiska lösningen för detta fall enligt figur 6.1.4 med totalisoleringen (6.1.2) vid plattan har studerats i referens 7. Temperaturen direkt under plattan ges av följande uttryck:

$$T(x,0,t) = -T_2 \cdot f_2(x/\sqrt{a\tau}) \quad (x \geq 0) \quad (6.1.3)$$

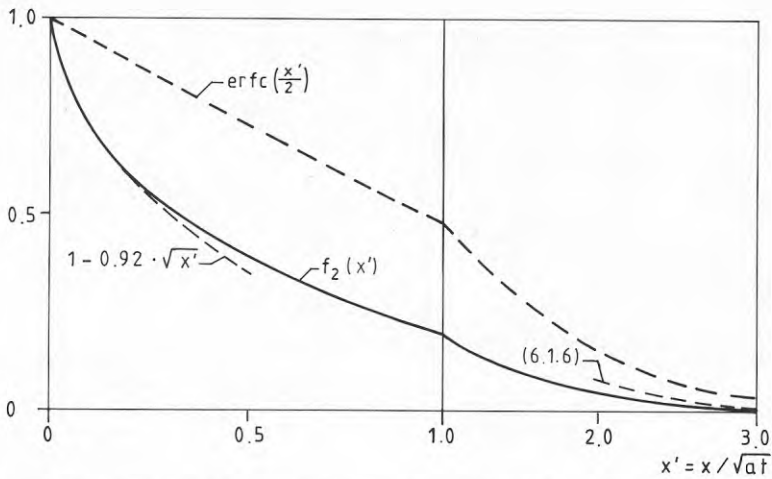
$$f_2(x') = \frac{2}{\pi} \int_0^{\infty} \operatorname{erfc}\left(\frac{x'(s^2 + 1)}{2}\right) \cdot \frac{1}{s^2 + 1} ds$$

Här är $\operatorname{erfc}(y)$ den s k komplementära felfunktionen (complementary error function):

$$\operatorname{erfc}(y) = \frac{2}{\sqrt{\pi}} \int_y^{\infty} e^{-s^2} ds \quad (6.1.4)$$

Den streckade kurvan i figur 6.1.5 ger $\operatorname{erfc}(x'/2)$.

Funktionen $f_2(x')$ har beräknats genom numerisk integration för olika värden på x' . Den visas i figur 6.1.5. Några värden anges i tabell 6.1.1.

Figur 6.1.5 Funktionen $f_2(x')$ enligt (6.1.3) och $\text{erfc}(x'/2)$ enligt (6.1.4). Dessa funktioner ger temperaturen under plattan och i ostörd mark enligt figur 6.1.6.

$x' = x/\sqrt{\alpha t}$	0	0.1	0.2	0.3	0.4	0.5	1.0	1.5	2.0
$f_2 = T(x,0,t)/(-T_2)$	1	0.712	0.597	0.513	0.446	0.389	0.199	0.098	0.045

Tabell 6.1.1 Temperaturstörning under totalisolerad platta enligt (6.1.3).

För små värden på x' gäller approximativt:

$$f_2(x') \approx 1 - 0.92\sqrt{x'} \quad (x' < 0.3) \quad (6.1.5)$$

För stora värden på x' anger referens 7 följande approximativa uttryck:

$$f_2(x') \approx \frac{2\sqrt{z'}}{\pi} e^{-(x')^2/4} \cdot \frac{1}{(x')^2} \quad (x' > 3) \quad (6.1.6)$$

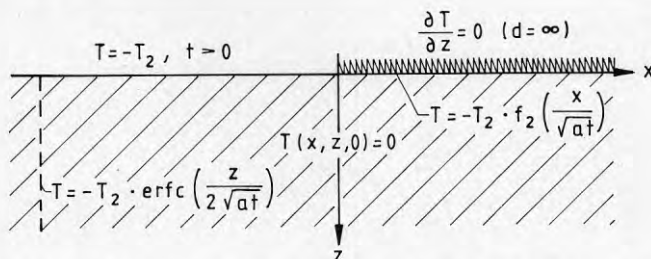
Approximationerna 6.1.5-6 är markerade i figur 6.1.5.

Långt bort från plattan, dvs för stora negativa x -värden i figur 6.1.4, får man ett vertikalt, endimensionellt temperaturförlopp. Vid markytan har man ett temperatursteg. Lösningen till detta problem är välkänd:

$$T(-\infty, z, t) = -T_2 \cdot \operatorname{erfc}\left(\frac{1}{2} \cdot \frac{z}{\sqrt{\alpha t}}\right) \quad (6.1.7)$$

Denna temperatur ges av den streckade kurvan $\operatorname{erfc}(x'/2)$ i figur 6.1.5, varvid x' skall sättas lika med $z/\sqrt{\alpha t}$.

De två formlerna 6.1.3 och 6.1.7 ger en god uppfattning om nedkylningen i marken vid kanten av en totalisolerad platta för ett temperatursteg. Processen och de två linjerna där temperaturen ges illustreras i figur 6.1.6.

Figur 6.1.6 Ostörd markttemperatur (6.1.7) och temperatur under plattan (6.1.3) för temperatursteg vid kant av totalisolerad platta.

Det är värt att notera att den ostörda temperaturen vertikalt ner i marken är en funktion enbart av $z/\sqrt{\alpha t}$, medan temperaturen direkt under plattan är en funktion av $x/\sqrt{\alpha t}$. Man har samma temperaturprofil vid olika tider enligt kurvorna i figur 6.1.5. Enkla formler för hur olika temperaturnivåer rör sig kan ges. Låt x_p ange x -koordinaten för nivån $T(x, 0, t) = -T_2 \cdot p$, $0 < p < 1$, under plattan vid tiden t . För t ex $p = 0.5$ gäller enligt figur 6.1.5:

$$T(x, 0, t)/(-T_2) = f(x') = 0.5 \Leftrightarrow x' \approx 0.3 \Leftrightarrow x \approx 0.3\sqrt{\alpha t}$$

Isotermen $T = -0.5T_2$ rör sig således in under plattan enligt:

$$x_{0.5} \approx 0.3\sqrt{a\tau}$$

För några olika p erhålls:

$$\begin{aligned} x_{0.5} &\approx 0.3\sqrt{a\tau} & x_{0.2} &\approx \sqrt{a\tau} \\ x_{0.1} &\approx 1.5\sqrt{a\tau} & x_{0.01} &\approx 2.8\sqrt{a\tau} \end{aligned} \quad (6.1.8)$$

Låt analogt z_p ange z -koordinaten för isotermen $T/(-T_2) = p$ i ostörd mark långt från plattan. Då fås för $p = 0.5$ enligt figur 6.1.5:

$$T(-\infty, z, t)/(-T_2) = 0.5 \iff x' = 0.95 \iff z/\sqrt{a\tau} = 0.95$$

Isotermen $T/(-T_2) = 0.5$ rör sig således nedåt i ostörd mark enligt:

$$z_{0.5} \approx 0.95\sqrt{a\tau}$$

För några olika p erhålls:

$$\begin{aligned} z_{0.5} &\approx 0.95\sqrt{a\tau} \approx \sqrt{a\tau} & z_{0.1} &\approx 2.3\sqrt{a\tau} \\ z_{0.01} &\approx 3.6\sqrt{a\tau} \end{aligned} \quad (6.1.9)$$

Exempel 6.1.1 Givet ett temperatursteg vid kanten av en total-isolerad platta med T_2 och a enligt (6.1.1):

$$T_2 = 1^\circ\text{C} \quad a = 1.0 \cdot 10^{-6} \text{ m}^2/\text{s} \quad (d = +\infty)$$

Låt t_d ange tiden i dagar. Den karakteristiska längden $\sqrt{a\tau}$ blir:

$$\sqrt{a\tau} = \sqrt{1 \cdot 10^{-6} \cdot t_d \cdot 3600 \cdot 24} = 0.294 \cdot \sqrt{t_d} \quad (\text{m})$$

Isotermen $T = -0.5^{\circ}\text{C}$ rör sig in under plattan enligt:

$$x_{0.5} \approx 0.30 \cdot 0.294\sqrt{t_d} = 0.088\sqrt{t_d} \quad (\text{m})$$

Samma isoterm rör sig vertikalt i ostörd mark enligt

$$z_{0.5} \approx 0.95 \cdot 0.294\sqrt{t_d} = 0.28\sqrt{t_d} \quad (\text{m})$$

Nedanstående tabell ger några värden.

t (dagar)	$\frac{1}{24}$	1	7	30	90	365
$x_{0.5}$ (m)	0.02	0.09	0.23	0.5	0.8	1.7
$z_{0.5}$ (m)	0.06	0.28	0.74	1.5	2.7	5.3

Temperaturprofilen under plattan ges av $f_2(x/\sqrt{at})$ enligt figur 6.1.5. Skalningslängden $\sqrt{at}$ är för några tider:

t = 1 dag	$\sqrt{at} = 0.29$ m
t = 7 dagar	$\sqrt{at} = 0.78$ m
t = 30 dagar	$\sqrt{at} = 1.6$ m
t = 90 dagar	$\sqrt{at} = 2.8$ m

Temperaturen under plattan efter en vecka ges av $f_2(x/0.78)$:

x (m)	0	0.25	0.50	0.78	1	1.5
$-T(x, 0, 7 \text{ dagar})$	1	0.50	0.33	0.20	0.14	0.06

Det är intressant att jämföra detta fall med totalisolering ($d = \infty$) med fallet enligt (6.1.1), där den ekvivalenta isolertjockleken d är lika med 2.4 m. Från figur 6.1.3 erhålls:

x (m)	0	0.25	0.50	0.78	1.0	1.5
-T(x,0,7 dagar) (d = 2.4 m)	1	0.43	0.26	0.17	0.10	0.04

Dessa värden ligger som sig bör något under värdena vid totalisolering.

Temperaturen en halv meter in under plattan och en halv meter ner i ostörd mark ges av:

$$T(0.5,0,t) = -f_2(x')$$

$$x' = \frac{x}{\sqrt{\alpha t}} = \frac{0.5}{0.294\sqrt{t_d}} = \frac{1.70}{\sqrt{t_d}}$$

$$T(-\infty,0.5,t) = -\operatorname{erfc}(x'/2)$$

$$x' = \frac{z}{\sqrt{\alpha t}} = \frac{1.70}{\sqrt{t_d}}$$

Med hjälp av figur 6.1.5 erhålls nedanstående tabell:

t (dagar)	$\frac{1}{3}$	1	7	30	90	365
-T(0.5,0,t)	0.01	0.07	0.32	0.51	0.62	0.74
-T(-\infty,0.5,t)	0.04	0.23	0.65	0.82	0.90	0.95

Temperaturen vid markytan för en köldknäpp som varar tiden t_2 ges av:

$$x < 0, z = 0: \quad T = \begin{cases} -T_2 & 0 < t < t_2 \\ 0 & t > t_2, \quad t < 0 \end{cases} \quad (6.1.10)$$

Fram till tiden $t = t_2$ ges temperaturförloppet i marken av ett rent temperatursteg. Efter denna tid kan temperaturen vid markytan betraktas som summan av två temperatursteg. Med beteckningen $H(t)$ för ett enhetstemperatursteg vid $t = 0$ enligt (2.1.8) kan (6.1.10) skrivas:

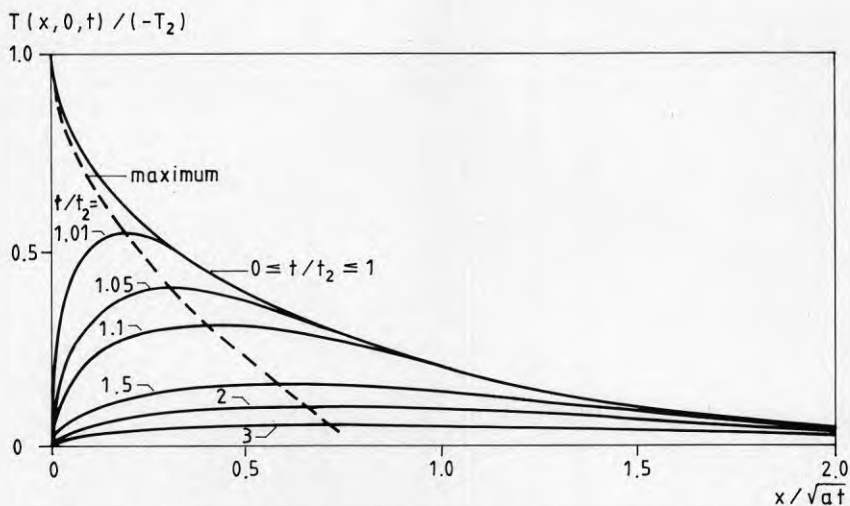
$$T = -T_2 \cdot H(t) + T_2 \cdot H(t - t_2) \quad (6.1.11)$$

Marktemperaturen efter köldknäppen ($t > t_2$) blir en summa av dessa två steg. Temperaturen under kanten av den totaliserade plattan blir enligt (6.1.3):

$$T(x,0,t) = -T_2 \cdot \left\{ f_2(x/\sqrt{at}) - f_2(x/\sqrt{a(t-t_2)}) \right\} \quad (6.1.12)$$

$$0 < x < \infty, t > t_2$$

Avklingningen efter köldknäppen ges av uttrycket inom klammern i (6.1.12). Detta kan betraktas som en funktion av $x/\sqrt{at}$ och t/t_2 . Denna kurvsara ges i figur 6.1.7.

Figur 6.1.7 Avklingning under en totaliserad platta efter en köldknäpp enligt (6.1.10).

Temperaturprofilen under plattan ges under köldknäppen av kurvan markerad $0 \leq t/t_2 \leq 1$. Därefter ges den av kurvskanen $t/t_2 > 1$. Dessa förändras i tiden med den karakteristiska längden $\sqrt{a\tau}$. Man ser att den första avklingningen är snabb. Temperaturmaximum har fallit från 1 till 0.55 under tiden $t = t_2$ till tiden $t = 1.01t_2$. Vid tiden $t = 2t_2$ har maximum fallit till 0.10. Den streckade kurvan i figur 6.1.7 anger temperaturmaximum under avklingning vid olika tidpunkter. Tabell 6.1.2 ger några värden för tid, x-koordinat och temperatur för detta maximum.

t/t_2	1.01	1.1	2	≥ 3
$x/\sqrt{a\tau}$	0.18	0.39	0.64	≈ 0.77
$T(x,0,t)/(-T_2)$	0.55	0.31	0.10	≤ 0.03

Tabell 6.1.2 Temperatur och x-koordinat vid temperaturmaximum under plattan för olika tider vid avklingning enligt figur 6.1.7.

Exempel 6.1.2 Givet en köldknäpp med en veckas längd för en totalisolerad platta med följande data:

$$T_2 = 10^{\circ}\text{C} \quad a = 1.0 \cdot 10^{-6} \text{ m}^2/\text{s} \quad t_2 = 1 \text{ vecka}$$

För en vecka efter köldknäppens slut gäller:

$$t = 2 \text{ veckor} \quad t/t_2 = 2$$

$$\frac{x}{\sqrt{a\tau}} = \frac{x}{0.294 \cdot \sqrt{14}} = \frac{x}{1.1}$$

Kurvan $t/t_2 = 2$ i figur 6.1.7 är tillämplig. Detta ger följande temperaturer i $^{\circ}\text{C}$ under plattan:

$$t - t_2 = 1 \text{ vecka}$$

x (m)	0	0.25	0.5	1.0	1.5	2.0	3.0	4.0
$-T(x,0,t)$	0	0.72	0.92	0.91	0.68	0.40	0.10	0.02

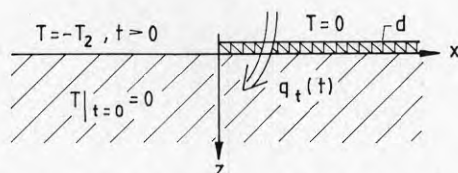
Tre veckor efter pulsens slut erhålls:

$$t - t_2 = 3 \text{ veckor}$$

$x \text{ (m)}$	0	0.25	0.5	1.0	1.5	2.0	3.0	4.0
$-T(x,0,t)$	0	0.38	0.50	0.55	0.44	0.39	0.18	0.06

6.2 Värmeförlust för temperatursteg vid kant

Figur 6.2.1 illustrerar det grundläggande fallet med ett temperatursteg vid kanten av en platta. Processen är här tvådimensionell i planet vinkelrätt mot plattans kantlinje. Plattan med den ekvivalenta isolertjockleken d tänkes oändligt utsträckt längs hela positiva x -axeln. Denna lösning utnyttjas i 6.3 för plattor med ändlig utsträckning.

Figur 6.2.1 Temperatursteg vid kant av platta.

6.2.1 Värmeförlustfaktor h_t^0

Värmemotståndet vid markytan ($x < 0, z = 0$) antas i detta avsnitt vara noll: $d_1 = 0$. Problemet enligt figur 6.2.1 innehåller nu enbart en längd d . Värmeflödet q_t från plattan kan då med skalning enligt (2.5.6) och (2.5.4) skrivas:

$$q_t(t) = \lambda T_2 \cdot h_t(at/d^2) \quad (\text{W/m}) \quad (6.2.1)$$

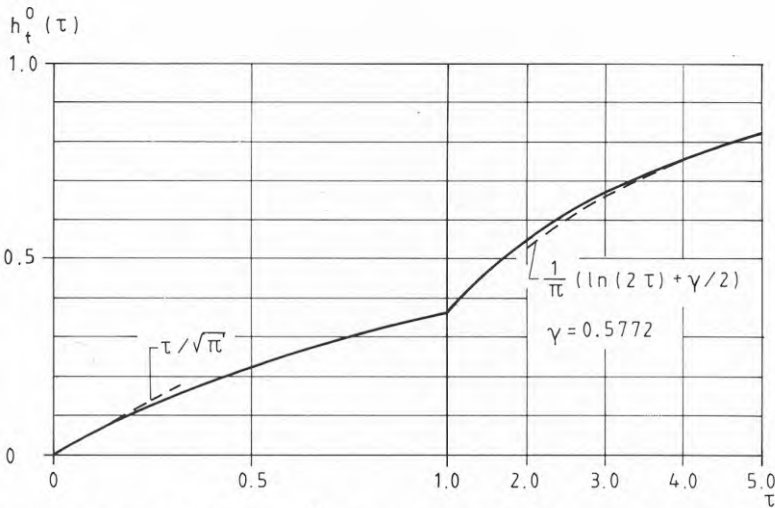
Värmeförlustfaktorn h_t blir i detta renodlade fall en funktion enbart av dimensionslös tid at/d^2 .

I referens 3 behandlas detta värmeströmningsproblem. För värmeförlustfaktorn erhålls följande uttryck:

$$h_t(at/d^2) = h_t^0(\sqrt{at}/d) \quad (6.2.2)$$

$$h_t^0(\tau) = \frac{1}{\sqrt{\pi}} \int_0^\tau e^{-s^2} \cdot \operatorname{erfc}(s) \cdot ds \quad (6.2.3)$$

Här har tidsvariabeln $\tau = \sqrt{at}/d$ införts. För detta grundfall används beteckningen $h_t^0(\tau)$ för temperaturstegets värmeförlustfaktor. Funktionen $h_t^0(\tau)$ ges i figur 6.2.2 och tabell 6.2.1.

Figur 6.2.2 Funktionen h_t^0 enligt (6.2.3) vilken ger värmeförlustfaktorn för temperatursteg vid kant enligt (6.2.1-2).

τ	0	0.1	0.2	0.3	0.4	0.5
h_t^0	0	0.053	0.101	0.145	0.185	0.221
τ	1.0	1.5	2.0	2.5	3.0	4.0
h_t^0	0.365	0.470	0.550	0.616	0.670	0.758
τ	5.0	6.0	7.0	8.0	9.0	10.0
h_t^0	0.828	0.885	0.935	0.975	1.012	1.045

Tabell 6.2.1 Funktionen $h_t^0(\tau)$.

För små τ gäller följande approximation:

$$h_t^0(\tau) \approx \frac{\tau}{\sqrt{\pi}} \quad (\tau < 0.2) \quad (6.2.4)$$

För stora τ gäller enligt referens 3 approximationen:

$$h_t^0(\tau) \approx \frac{1}{\pi}(\ln(2\tau) + \gamma/2) \quad (\tau > 2) \quad (6.2.5)$$

$$\gamma \approx 0.5772 \quad (\text{Eulers konstant})$$

Dessa approximationer visas i figur 6.2.2.

6.2.2 Ackumulerad värmeförlust e_t^0

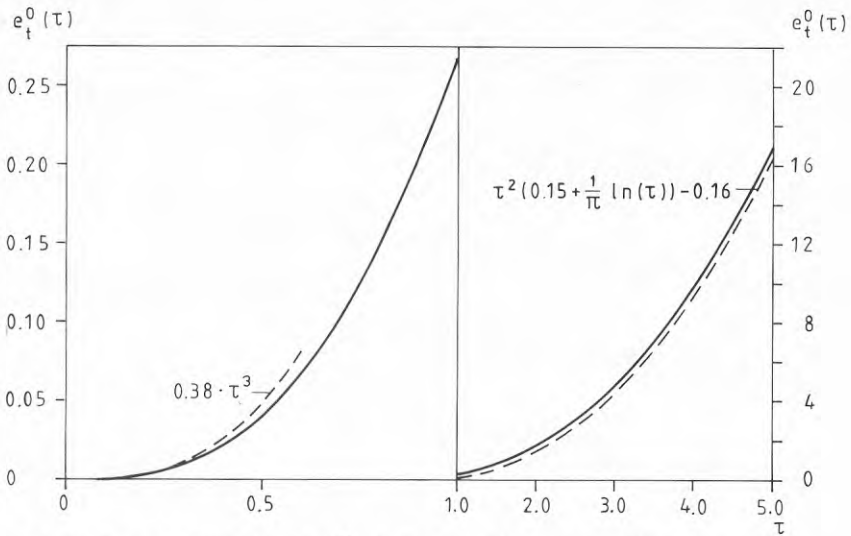
Den integrerade eller ackumulerade värmeförlusten $E_t(t)$ definieras av (2.5.11). Med skalning erhålls enligt (2.5.12):

$$E_t(t) = CT_2 d^2 \cdot e_t^0(\sqrt{at}/d) \quad (\text{J/m}) \quad (6.2.6)$$

Här är $C = \lambda/a$ ($\text{J/m}^3\text{K}$) värmekapacitet per volymsenhet. Faktorn $CT_2 d^2$ får sorten J/m. Den dimensionslösa faktorn $e_t^0(\tau)$, $\tau = \sqrt{at}/d$, för ackumulerad värmeförlust blir:

$$e_t^0(\tau) = h_t^0(\tau) \left(\tau^2 + \frac{1}{2} \right) - \frac{\tau}{2\sqrt{\pi}} e^{\tau^2} \cdot \text{erfc}(\tau) - \frac{\tau^2}{2\pi} \quad (6.2.7)$$

Funktionen $e_t^0(\tau)$ visas tillsammans med approximativa uttryck för stora och små τ i figur 6.2.3.

Figur 6.2.3 Funktionen $e_t^0(\tau)$ enligt (6.2.7), vilken ger ackumulerad värmeförlust enligt (6.2.6) för temperatursteg vid kant.

Exempel 6.2.1 Givet ett temperatursteg $-T_2$ från tiden $t = 0$ med data enligt grundfallen A, B och C.

$$\lambda = 1.5 \text{ W/mK} \quad a = 0.75 \cdot 10^{-6} \text{ m}^2/\text{s}$$

$$T_2 = 15^\circ\text{C} \quad (d_1 = 0)$$

Värmekapaciteten C blir:

$$C = \frac{\lambda}{a} = 2 \cdot 10^5 \text{ J/m}^3\text{K}$$

Den ekvivalenta isolertjockleken d är:

$$d = \frac{0.08 \cdot 1.5}{0.04} = 3 \text{ m} \quad (\text{fall A, C})$$

$$d = \frac{0.16 \cdot 1.5}{0.04} = 6 \text{ m} \quad (\text{fall B})$$

Tidsvariabeln τ blir då t_d betecknar tiden i dagar:

$$\tau = \frac{\sqrt{at}}{d} = \frac{\sqrt{0.75 \cdot 10^{-6} \cdot t_d \cdot 3600 \cdot 24}}{3}$$

$$\tau \approx \sqrt{t_d/139} \quad (\text{fall A, C})$$

$$\tau \approx \sqrt{t_d/556} \quad (\text{fall B})$$

För $t_d = 7$ dagar fås för fall A och C:

$$q_t = 1.5 \cdot 15 \cdot h_t^0(\sqrt{7/139}) \approx 1.5 \cdot 15 \cdot 0.112 = 2.5 \text{ W/m}$$

$$E_t = 2 \cdot 10^6 \cdot 15 \cdot 3^2 \cdot e_t^0(\sqrt{7/139}) \approx 0.99 \cdot 10^6 \text{ J/m} = 0.27 \text{ kWh/m}$$

Nedanstående tabell ger q_t och E_t för några tider för de två alternativen.

	t (dagar)	0	$\frac{1}{24}$	1	2	4	7	14	30	90
Fall A, C (d = 3 m)	q_t (W/m)	0	0.26	0.97	1.43	1.97	2.5	3.45	4.65	7.06
	E_t (kWh/m)	0	0.0002	0.014	0.046	0.13	0.27	0.82	2.31	10.9
	q_t (W/m)	0	0.13	0.50	0.74	0.97	1.31	1.86	2.59	4.15
Fall B (d = 6 m)	E_t (kWh/m)	0	0.0001	0.007	0.023	0.056	0.14	0.43	1.25	6.19

6.2.3 Värmemotstånd vid markytan

Det ekvivalenta värmemotståndet d_1 vid markytan har ovan antagits vara noll. Här skall fallet $d_1 > 0$ behandlas. Värmeströmningsprocessen med ett temperatursteg vid kant av platta enligt figur 6.2.1 innehåller nu de två längderna d och d_1 . Formel 6.2.1 för värmeförlusten q_t modifieras såtillvida att h_t blir en funktion även av d_1/d . Som tidsvariabel används $\tau = \sqrt{at}/d$. I analogi med det periodiska fallet, (5.3.6), används beteckningen h_t^1 :

$$q_t(t) = \lambda \tau_2 \cdot h_t^1(\sqrt{at}/d; d_1/d) \quad (6.2.8)$$

I referens 3 anges för detta fall värmeförlustfaktorn:

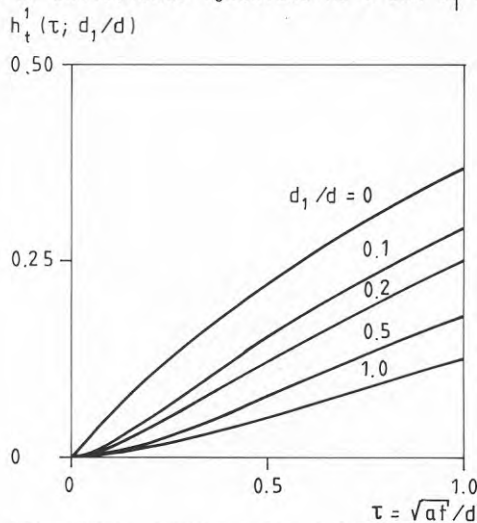
$$h_t^1(\sqrt{at}/d; d_1/d) = \frac{d}{d-d_1} h_t^0(\sqrt{at}/d) - \frac{d_1}{d-d_1} h_t^0(\sqrt{at}/d_1) \quad (6.2.9)$$

Här är $h_t^0(\tau)$ den tidigare värmeförlustfaktorn enligt (6.2.3). I fallet $d_1 = d$ får man noll i nämnaren. Då gäller uttrycket:

$$h_t^1(\tau; 1) = h_t^0(\tau) - \frac{\tau}{\sqrt{\pi}} e^{\tau^2} \cdot \operatorname{erfc}(\tau) \quad (6.2.10)$$

$$(\tau = \sqrt{at}/d)$$

Värmeförlustfaktorn $h_t^1(\tau; d_1/d)$ enligt formlerna 6.2.9-10 visas i figur 6.2.4. Det är intressant att notera att uttrycket 6.2.9 är symmetriskt med avseende på d och d_1 . Värmeflödet q_t ändras ej om isoleringarna med de ekvivalenta tjocklekarna d och d_1 byter plats.

Figur 6.2.4 Värmeförlustfaktor enligt (6.2.8-10) för temperatursteg vid kant av platta. Vid markytan råder ett ekvivalent värmemotstånd d_1 (m).

Exempel 6.2.2 I exempel 6.2.1 ovan blev värmeförlusten 2.5 W/m i fall A, C efter 7 dagar. Värmeförlustfaktorn var:

$$h_t^0(\sqrt{7/139}) \approx 0.112$$

Antag att ytmotståndet vid markytan ger $d_1 = 0.3$ m. Då gäller för det aktuella exemplet $d_1/d = 0.1$.

Värmeförlustfaktorn reduceras enligt figur 6.2.4 till:

$$h_t^1(\sqrt{7/139}; 0.1) \approx 0.060$$

Effektflödet halveras nästan:

$$q_t \approx \frac{2.5}{0.112} \cdot 0.060 = 1.3 \text{ W/m.}$$

Exemplet ovan visar att ytmotståndet vid markytan ger en relativt kraftig reduktion av värmeförlusten vid ett temperatursteg. Denna skillnad mellan kurvan $d_1/d = 0$ och t ex $d_1/d = 0.1$ i figur 6.2.4 minskar dock med ökande tid. Betydelsen av ytmotståndet vid markytan minskar därför med tiden.

Då marken är snötäckt får man betydligt större värden på d_1/d . Värmeförlusten reduceras därför kraftigt av ett snötäcke.

6.3 Värmeförlust för platta på mark

6.3.1 Skalning och kantapproximation

Skalning av värmeförlusten Q_t vid ett temperatursteg hos utetemperaturen behandlas i avsnitt 2.5. För en rektangulär platta gäller ($d_1 = 0$) enligt (2.5.5):

$$Q_t = \lambda T_2 L \cdot h_t(at/B^2; L/B, d/B) \quad (6.3.1)$$

Denna skalning kan genom en omstuvning hos argumenten alternativt uttryckas:

$$Q_t = \lambda T_2(2L + 2B) \cdot h_t(\sqrt{a\tau}/d ; L/d, B/d) \quad (6.3.2)$$

Som längdfaktor används kantlängden $2L + 2B$ runt plattan. För korta tider blir temperaturförloppet enligt den tidigare diskussionen väsentligen ett kantproblem enligt figur 6.1.4. Värmeförlustfaktorn h_t i (6.3.2) kan approximeras med kantvärmeförlustfaktorn h_t^0 . Detta ger följande kantapproximation:

$$Q_t \approx \lambda T_2(2L + 2B) \cdot h_t^0(\sqrt{a\tau}/d) \quad (\sqrt{a\tau} < B/2) \quad (6.3.3)$$

Temperaturstörningens inträngning under plattan representeras av längden $\sqrt{a\tau}$ enligt (6.1.8). Kantapproximationen bör därför gälla, då $\sqrt{a\tau}/B$ är tillräckligt litet ($B < L$). En jämförelse med numeriska beräkningar ger kravet $\sqrt{a\tau}/B < 0.5$. Felet i kantapproximationen (6.3.3) bedöms då vara mindre än 15%.

Kantapproximationen (6.3.3) kan för grundfall A och B med data enligt (1.10) tillämpas då

$$t < \frac{B^2}{4a} = \frac{8 \cdot 8}{4 \cdot 0.75 \cdot 10^{-6}} \text{ sek} = 247 \text{ dagar} \quad (6.3.4)$$

För grundfall C fås tidsvillkoret:

$$t < \frac{15 \cdot 15}{4 \cdot 0.75 \cdot 10^{-6}} \text{ sek} = 2.4 \text{ år} \quad (6.3.5)$$

Kantapproximationen kan således användas under lång tid.

En allmän formel för värmeförlusten vid en stegändring av utetempe-
raturen kan nu anges. Givet en platta på mark med kantlängden L_e .
Den behöver ej vara rektangulär. Värmeförlusten ges då av följande
uttryck:

$$Q_t \approx \lambda T_2 L_e \cdot h_t^0(\sqrt{a\tau}/d) \quad (6.3.6)$$

Låt $L_{\min}$ beteckna plattans minsta längd. Kravet för approximationen
ovan blir:

$$\sqrt{a\tau} < L_{\min}/2 \quad t < \frac{L_{\min}^2}{4a} \quad (6.3.7)$$

Funktionen $h_t^0(\tau)$ ges av figur 6.2.2. Om markytan har ett värmemot-
stånd med den ekvivalenta tjockleken d_1 , så skall h_t^0 ersättas av h_t^1 ,
vilket ges av formel 6.2.9 och figur 6.2.4.

Skalning av värmeförlustfaktorn q_t (W/m) för ett tvärsnitt av en
långsträckt platta ges av (2.5.6). Med omstuvning av värmeförlust-
faktorns argument kan q_t skrivas:

$$q_t = \lambda T_2 \cdot h_t(\sqrt{a\tau}/d ; B/d) \quad (6.3.8)$$

Numeriskt beräknad värmeförlustfaktor h_t visas i figur 6.3.1 för fal-
let $d = 0.3B$.

Under en första tid kan kantapproximationen i föregående avsnitt ut-
nyttjas för de två kanterna. Detta ger följande approximation:

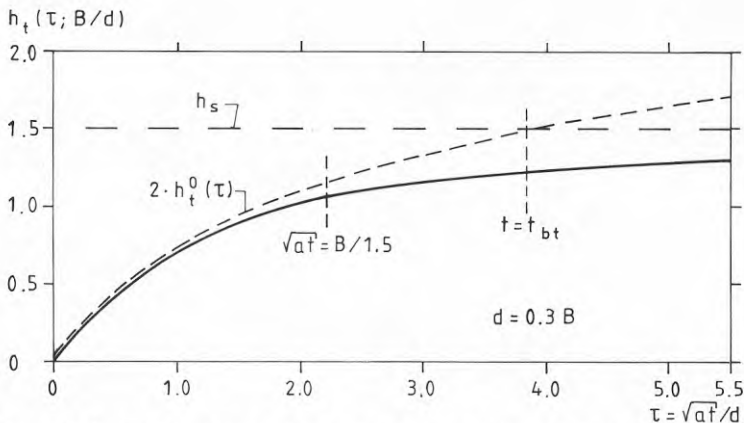
$$q_t \approx 2\lambda T_2 \cdot h_t^0(\sqrt{a\tau}/d) \quad (\sqrt{a\tau} < \frac{B}{1.5}) \quad (6.3.9)$$

Funktionen h_t^0 skall ersättas av h_t^1 , om man har ett värmemotstånd vid
markytan.

En jämförelse med numeriska beräkningar visar att kantapproximation
(6.3.9) kan utnyttjas då

$$\sqrt{a\tau} < B/1.5 \quad \text{eller} \quad t < \frac{B^2}{2.25a} \quad (6.3.10)$$

Den streckade kurvan i figur 6.3.1 visar kantapproximationen för fallet $B/d = 10/3$. Det maximala felet i intervallet är cirka 10%.

Figur 6.3.1 Värmeförlustfaktor h_t för tvärsnitt av långsträckt platta. Streckad kurva anger kantapproximationen (6.3.9). Den horisontella linjen h_s anger stationär värmeförlustfaktor.

6.3.2 Approximation för korta och långa tider

Vid ett temperatursteg hos utetemperatur upprätthålls en temperaturdifferens $0 - (-T_2) = T_2$ mellan innetemperatur och markyta. I det stationära fallet är motsvarande differens $T_i - T_0$. Värmeflödena Q_t och Q_s skalas med dessa temperaturfaktorer. Temperaturförloppet i marken vid stegändringen kommer efterhand att närma sig det stationära fallet då tiden t ökar. Allmänt gäller att temperaturstegets värmeförlustfaktor h_t går mot den stationära värmeförlustfaktorn då t går mot oändlighet:

$$h_t(at/L_s^2; L_1/L_s, \dots) \rightarrow h_s(L_1/L_s, \dots) \quad t \rightarrow \infty \quad (6.3.11)$$

För tillräckligt stora tider kan därför h_t approximeras med motsvarande h_s .

För korta tider kan Q_t beräknas med en kantapproximation enligt föregående avsnitt. För stora tider approximeras Q_t med den stationära värmeförlusten Q_s , vilken behandlas i kapitel 3. Värmeför-

lusten vid kantapproximation växer monotont med t . För stora tider växer den enligt figur 6.2.2 som logaritmen av t . Vid en viss tidpunkt $t = t_{bt}$ (bryttid, breaking time) blir Q_t enligt kantapproximation och Q_s lika. Före denna tid utnyttjas kantapproximation och efter denna tid stationär värmeförlust Q_s .

För ett tvärsnitt av en långsträckt platta ger detta, med hjälp av (3.4.1), följande approximation av q_t :

$$q_t \approx \lambda T_2 \cdot \begin{cases} 2h_t^0(\sqrt{at}/d) & t < t_{bt} \\ h_s(d/B) & t > t_{bt} \end{cases} \quad (6.3.12)$$

Bryttiden t_{bt} definieras av att de två uttrycken är lika.

Approximationen 6.3.12 visas för fallet $d = 0.3B$ i figur 6.3.1. Den heldragna kurvan anger numeriskt beräknad värmeförlustfaktor. Denna approximeras med de två streckade kurvorna $2h_t^0(\tau)$ och h_s . Dessa skär varandra vid bryttiden $\tau_{bt} = 3.85$. Före denna tid approximeras h_t med en kantapproximation och efter denna tid med stationärt värde h_s . Maximalt fel infaller vid bryttiden. I det aktuella fallet överskattas h_t där, enligt figur 6.3.1, med 24%.

För en rektangulär platta på mark erhålls följande approximationer:

$$Q_t \approx \lambda T_2 \cdot \begin{cases} (2L + 2B) \cdot h_t^0(\sqrt{at}/d) & t < t_{bt} \\ L \cdot h_s(L/B, d/B) & t > t_{bt} \end{cases} \quad (6.3.13)$$

Det stationära värdet ges av (3.1.1). Bryttiden t_{bt} definieras av att de två approximationerna är lika:

$$(2L + 2B)h_t^0(\tau_{bt}) = L \cdot h_s(L/B, d/B) \quad (6.3.14)$$

$$\tau_{bt} = \sqrt{at_{bt}}/d$$

Exempel 6.3.1 Bryttiden för grundfall A med data enligt (1.10A) ges av:

$$40 \cdot h_t^0(\tau_{bt}) = 12 \cdot h_s(1.5, 3/8) \approx 12 \cdot 1.58$$

$$\tau_{bt} = 1.53 \quad (\text{figur 6.2.2})$$

$$t_{bt} = \frac{3^2 \cdot 1.53^2}{0.75 \cdot 10^{-6}} \text{ sek} = 325 \text{ dagar}$$

För grundfall B med data enligt (1.10B) fås:

$$40 \cdot h_t^0(\tau_{bt}) = 12 \cdot 0.95 \quad \tau_{bt} = 0.70$$

$$t_{bt} = 272 \text{ dagar}$$

För grundfall C med data enligt (1.10C) fås:

$$90 \cdot h_t^0(\tau_{bt}) = 30 \cdot 2.08 \quad \tau_{bt} = 3.2$$

$$t = 3.9 \text{ år}$$

Det är intressant att notera att dessa bryttider är stora. För ett småhus med längd och bredd runt 10 m blir bryttiden runt ett år. För en större byggnad blir enligt fall C ovan ($30 \times 15 \text{ m}^2$) bryttiden flera år. Man kan därför använda kantapproximationen under hela eldningssäsongen.

6.4 Sträckvis konstant utetemperatur

I avsnitt 2.1 diskuteras superposition. Speciellt behandlas fallet med en sträckvis konstant utetemperatur enligt formel 2.1.7. Det temperaturförlopp som den sträckvis konstanta utetemperaturen ger upphov till kan genom superposition ses som en summa av rena steglösningar.

Den sträckvis konstanta utetemperaturen ges av:

$$T_{\text{ute}}(t) = \begin{cases} 0 & t < t_1 \\ T_1 & t_1 < t < t_2 \\ T_2 & t_2 < t < t_3 \\ \vdots & \\ T_n & (t < t_{n+1}) \end{cases} \quad (6.4.1)$$

Den stationära temperaturen $T = T_0$, $t < t_1$, enligt (2.1.7) är ej medtagen, eftersom enbart steglösningar behandlas här. Temperaturen (6.4.1) kan skrivas som en summa av enhetssteg $H(t)$ i enlighet med (2.1.8) och (2.1.10):

$$T_{\text{ute}}(t) = \sum_{i=1}^n (T_i - T_{i-1}) \cdot H(t - t_i) \quad (6.4.2)$$

$$(T_0 = 0) \quad (t < t_{n+1})$$

$$H(t) = \begin{cases} 1 & t > 0 \\ 0 & t < 0 \end{cases} \quad (6.4.3)$$

6.4.1 Allmän värmeförlustformel enligt kantapproximation

Enligt föregående avsnitt kan kantapproximationsformeln 6.3.6 användas för en hel eldningssäsong för byggnader med linjära dimensioner runt 10 m eller mer. För en temperatur enligt (6.4.2) erhålls genom superposition följande allmänna formel för värmeförlusten:

$$Q_t \approx \lambda L_e \cdot \sum_{i=1}^n (T_{i-1} - T_i) \cdot h_t^0(\sqrt{a(t - t_i)}/d) \quad (6.4.4)$$

$$(T_0 = 0) \quad t_n < t < t_{n+1}$$

Här är L_e plattans kantlängd. I formeln skall $T_0 = T_{1-1}$ sättas till noll. Temperaturfaktorn blir $T_{i-1} - T_i$ eftersom en sänkning av utetemperaturen ger ett positivt bidrag till värmeförlusten. Funktionen $h_t^0(\tau)$ ges av figur 6.2.2. Om markytan har ett värmemotstånd med den

ekvivalenta tjockleken d_1 , så skall h_t^0 ersättas av h_t^1 , vilken ges av formel 6.2.9 och figur 6.2.4. Villkoret för approximationen är att tiden t ej överskrider gränsen $L_{\min}^2/(4a)$ enligt (6.3.7).

Den ackumulerade värmeförlusten från tiden noll till t blir med hjälp av (6.2.6):

$$E_t(t) \approx C d^2 L_e \cdot \sum_{i=1}^n (T_{i-1} - T_i) e_t^0(\sqrt{a(t - t_i)}/d) \quad (6.4.5)$$

$$(T_0 = 0) \quad t_n < t < t_{n+1}$$

Tiden t skall uppfylla kravet (6.3.7)

Exempel 6.4.1 Givet en sträckvis konstant utetemperatur enligt figur 6.4.1. För varje månad ges ett konstant värde under en eldningssäsong på sex månader. Övriga data tas från grundfall A enligt (1.10A). Den stationära delen från medeltemperaturen $T_0 = 5^\circ\text{C}$ behandlas ej här.

Data enligt (1.10A) ger:

$$d = 3 \text{ m} \quad L_e = 40 \text{ m}$$

$$\lambda L_e = 60 \text{ W/K}$$

$$C d^2 L_e = 2 \cdot 10^6 \cdot 3^2 \cdot 40 = 720 \cdot 10^6 \text{ J/K} = 200 \text{ kWh/K.}$$

Låt t_m ange en månad. Tiden i argumentet för h_t^0 och e_t^0 kan då skrivas:

$$\frac{a(t - t_i)}{d^2} = \frac{t/t_m - t_i/t_m}{d^2/(at_m)}$$

$$\frac{d^2}{at_m} = \frac{3 \cdot 3}{0.75 \cdot 10^{-6} \cdot 3600 \cdot 24 \cdot 365/12} = 4.57$$

Värmeförlusten enligt (6.4.4) blir t ex under den kallaste månaden:

$$Q_t \approx 60 \cdot \left\{ 4 \cdot h_t^0(\sqrt{(t/t_m - 1)/4.57}) + \right. \\ \left. + 6 \cdot h_t^0(\sqrt{(t/t_m - 2)/4.57}) + 5 \cdot h_t^0(\sqrt{(t/t_m - 3)/4.57}) \right\} \\ (W)$$

$$3 < t/t_m < 4$$

Flödet i slutet av den kallaste månaden, $t/t_m = 4$, blir:

$$Q_t(4t_m) = 60 \cdot \left\{ 4 \cdot h_t^0(0.81) + 6 \cdot h_t^0(0.66) + 5 \cdot h_t^0(0.47) \right\} \\ = 60 \cdot \left\{ 4 \cdot 0.32 + 6 \cdot 0.27 + 5 \cdot 0.21 \right\} \\ = 237 \text{ W}$$

I figur 6.4.1 visas $Q_t(t)$ under 8 månader.

Den ackumulerade värmeförlusten ges av formel 6.4.5. En månad efter sista steget ($t/t_m = 7$) blir den:

$$E_t(7t_m) = 200 \cdot \left\{ 4 \cdot e_t^0(\sqrt{(7-1)/4.57}) + \right. \\ \left. + 6 \cdot e_t^0(\sqrt{(7-2)/4.57}) + 5 \cdot e_t^0(\sqrt{(7-3)/4.57}) - \right. \\ \left. - 6 \cdot e_t^0(\sqrt{(7-4)/4.57}) - 6 \cdot e_t^0(\sqrt{(7-5)/4.57}) - \right. \\ \left. - 3 \cdot e_t^0(\sqrt{(7-6)/4.57}) \right\} = \\ = 200 \cdot \left\{ 4 \cdot 0.39 + 6 \cdot 0.31 + 5 \cdot 0.23 - \right. \\ \left. - 6 \cdot 0.15 - 6 \cdot 0.085 - 3 \cdot 0.033 \right\} = 612 \text{ kWh}$$

Den ackumulerade förlusten E_t som funktion av tiden ges i figur 6.4.1.

Det är intressant att jämföra dessa värmeförluster med den stationära komponenten för grundfall A. Enligt

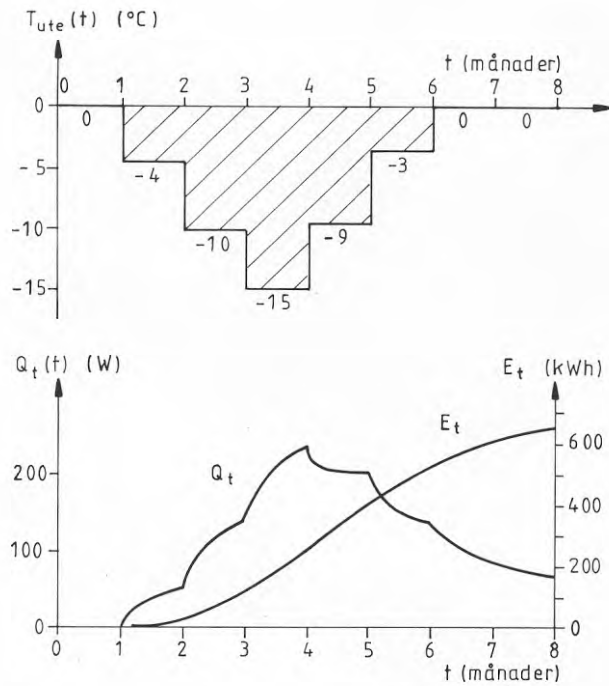
exempel 3.1.1 är den stationära värmeförlusten (mellan $T_i = 20^\circ\text{C}$ och $T_o = 5^\circ\text{C}$):

$$Q_s = 427 \text{ W}$$

Under en sexmånaders period ger detta en ackumulerad stationär förlust.

$$E_s = 0.427 \cdot 24 \cdot 365 / 2 = 1900 \text{ kWh}$$

Den ackumulerade värmeförlusten för pulserna är förhållandevis liten jämfört med den ackumulerade stationära värmeförlusten.

Figur 6.4.1 Utetemperatur, värmeförlust och ackumulerad värmeförlust för exempel 6.4.1.

6.4.2 Köldknäpp. Ackumulerad värmeförlust

En köldknäpp eller en temperaturpuls med storleken $-T_2$ under en tid $0 < t < t_2$ definieras av (6.1.10). Den kan efter tiden t_2 uppfattas som ett temperatursteg $-T_2$ vid $t = 0$ och ett steg $+T_2$ vid $t = t_2$.

Värmeflödet under avklingningen efter temperaturpulsen blir då i enlighet med (6.4.4):

$$Q_t \approx \lambda T_2 L_e \cdot \left\{ h_t^0(\sqrt{at}/d) - h_t^0(\sqrt{a(t-t_2)}/d) \right\} \quad (6.4.6)$$

$$t > t_2$$

Kantapproximationen kan tillämpas då tiden uppfyller (6.3.7):

$$\sqrt{at} < L_{\min}/2 \quad (6.4.7)$$

För stora tider kan approximationen (6.2.5) användas. Detta ger följande enkla formel för värmeflödet under avklingningen:

$$Q_t \approx \lambda T_2 L_e \cdot \frac{1}{2\pi} \ln \left(\frac{t}{t-t_2} \right) \quad (6.4.8)$$

Kravet för denna approximation är enligt (6.4.7) och (6.2.5):

$$\sqrt{a(t-t_2)} > 2d \quad \sqrt{at} < L_{\min}/2 \quad (6.4.9)$$

Detta ger en övre och en undre gräns. I vissa fall uppfylles aldrig båda villkoren.

För att ytterligare belysa vad som händer vid mycket stora tider måste man lämna kantapproximationen, eftersom denna bara gäller innan motsatt sida och tredimensionella effekter börjar verka. Allmänt gäller för den ackumulerade värmeförlusten för $t > t_2$:

$$E_t(t) = \int_0^t Q_t(t'') dt'' - \int_{t_2}^t Q_t(t'' - t_2) dt'' \quad (6.4.10)$$

$$(t > t_2)$$

Här är $Q_t(t)$ värmeförlusten för det rena temperatursteget. Ovanstående uttryck blir en integral av Q_t för intervallet $t - t_2 < t'' < t$:

$$E_t(t) = \int_{t-t_2}^t Q_t(t'') dt'' \quad (6.4.11)$$

Nu gäller allmänt att Q_t går mot Q_s då tiden går mot oändligheten. Härvid skall Q_t och Q_s räknas för samma temperaturdifferens mellan inne och ute ($T_2 = T_i - T_o$). Jämför med formel 6.3.11. Detta innebär:

$$t \rightarrow \infty \quad E_t \rightarrow \int_{t-t_2}^t Q_s dt'' = Q_s \cdot t_2 \quad (6.4.12)$$

Den totala ackumulerade värmeförlusten för en temperaturpuls erhålls således genom att ta stationär förlust Q_s under en tidsperiod t_2 :

$$E_t(\infty) = Q_s \cdot t_2 \quad (\text{temperaturpuls}) \quad (6.4.13)$$

Den stationära värmeförlusten Q_s skalas allmänt enligt (2.3.7). Här skall $T_i - T_o$ ersättas med T_2 . Således gäller:

$$E_t(\infty) = \lambda T_2 L_s \cdot h_s \cdot t_2 \quad (\text{temperaturpuls}) \quad (6.4.14)$$

Figur 6.3.1 ger ett exempel hur h_t närmar sig h_s , då tiden går mot oändligheten. Enligt de numeriska exemplen tar det ungefär ett år, innan h_t kan approximeras med någorlunda noggrannhet för en platta med linjär storlek runt 10 m. För grundfall C ($15 \times 30 \text{ m}^2$) var motsvarande tid runt fem år. Detta ger en uppfattning om efter vilken tid man kan använda totalförlusten (6.4.13-14) efter en temperaturpuls. Energibalansen kompliceras av att en del av temperaturpulsens värmeförlust inträffar under sommaren utanför eldningssäsongen.

Exempel 6.4.2 En köldknäpp med $T_2 = -15^\circ\text{C}$ startar vid tiden $t_1 = 0$ och varar i tiden $t_2 = 7$ dagar. Grundexempel A, B och C med data enligt (1.10A-C) ger:

$$L_e = 40 \text{ m} \quad (\text{fall A, B})$$

$$L_e = 90 \text{ m} \quad (\text{fall C})$$

Tidsvariabeln τ blir enligt exempel 6.2.1, där t_d betecknar tiden i dagar:

$$\tau = \sqrt{t_d/139} \quad (\text{fall A, C})$$

$$\tau = \sqrt{t_d/556} \quad (\text{fall B})$$

I exempel 6.2.1 ges värmeförlusten per meter, q_t , för ett temperatursteg. För köldknäppen ges värmeförlusten då av $L_e \cdot q_t$ för tider mindre än 7 dagar. Under pulsens avklingning, dvs för tider större än 7 dagar, ges värmeförlusten för fall A enligt (6.4.6) av:

$$Q_t = 1.5 \cdot 15 \cdot 40 \left(h_t^0(\sqrt{t_d/139}) - h_t^0(\sqrt{(t_d - 7)/139}) \right) \quad (\text{W})$$

Nedanstående tabell ger Q_t för några olika tidpunkter.

	t (dagar)	0	1	2	4	7	8	14	50
Q_t (W)	fall A	0	41	57	79	101	66	36	13
	fall B	0	20	30	39	52	37	23	8
	fall C	0	92	128	177	225	148	81	29

Värmeförlusten för fall A visas i figur 1.3 enligt streckad kurva. Den är överlagrad på den stationära och den periodiska värmeförlusten.

Den stationära värmeförlusten och den maximala periodiska värmeförlusten är för fall A: $Q_s = 427 \text{ W}$, $(Q_p)_{\text{max}} = 144 \text{ W}$. Dessa siffror visar att den värmeförlust köldknäppen orsakar är relativt liten. Den kan dock ej försummas.

Exempel 6.4.3 I tabellen nedan ges värmeförlusten för en puls med $t_2 = 1, 7$ och 30 dagar för fall A; $T_2 = -15^\circ\text{C}$.

$t_2 =$ 1 dag	t (dagar)	0	0.5	1	2	4	7	14
	Q_t (W)	0	29	41	16	9	6	4

$t_2 =$ 1 vecka	t (dagar)	0	1	2	4	7	8	14	50
	Q_t (W)	0	41	57	79	101	66	36	13

$t_2 =$ 1 månad	t (dagar)	0	15	30	45	60	90	120
	Q_t (W)	0	141	186	79	60	37	31

Exemplet visar att pulser med en längd runt ett dygn kan försummas.

Exempel 6.4.4 Värmeförlusterna för pulserna i exempel 6.4.3 för fall A minskar då marken är täckt med snö. Följande data väljes:

$$d_{\text{snö}} = 0.15 \text{ m} \quad \lambda_{\text{snö}} = 0.15 \text{ W/mK}$$

Kvoten mellan snöns och plattans ekvivalenta isolertjocklek blir (se avsnitt 2.2):

$$d_1/d = 0.5$$

Värmeförlustfaktorn h_t^1 avläses i figur 6.2.4.

$t_2 =$ 1 dag	t (dagar)	0	0.5	1	2	4	7	14
	Q_t (W)	0	1.9	3.6	3.2	2.8	2.0	1.8

$t_2 =$ 1 vecka	t (dagar)	0	1	2	4	7	8	14	50
	Q_t (W)	0	4	7	12	20	19	15	8

$t_2 =$	t (dagar)	0	15	30	45	60	90	120
$1^2_{\text{månad}}$	Q_t (W)	0	37	59	45	42	23	21

Snötäcket minskar värmeförlusten drastiskt. Pulsens maximum minskar till en tredjedel eller mindre för pulser av en längd upp till en månad. Vid ett snötäcke med tjocklek av en decimeter eller mer kan värmeförlusten för en köldknäpp försummas då dess varaktighet är mindre än en månad.

7 UPPBYGGNAD AV VÄRMEKUDDE

Under de första åren efter det att en ny byggnad har börjat värmas sker en uppbyggnad av en värmekudde under byggnaden. Man får en extra värmeförlust så länge denna process är signifikant. Denna transienta uppbyggnad av en värmekudde och den härmed förknippade värmeförlusten skall behandlas i detta kapitel.

Figur 2.1.5 visar förutsättningarna för uppbyggnaden av värmekudden. I byggnaden ovanför isoleringen hålles temperaturen T_i från tiden $t = 0$. Processen renodlas såtillvida att temperaturvariationerna under året vid markytan försummas. Vid markytan hålles då temperaturen T_0 . I marken är begynnelsestemperaturen T_0 överallt.

I en komplett analys kan man ha en stationär komponent, en periodisk komponent och en uppbyggnad av värmekudden enligt figur 2.1.5. Renodlingen av värmeuppbyggnadsprocessen innebär att man försummar den periodiska komponentens transient, dvs dennas insvängning till periodiska förhållanden.

Värmeförlusten vid uppbyggnaden av värmekudden skall betecknas $Q_{tb}(t)$ (W) (thermal build-up). För ett tvärsnitt av en långsträckt platta skall beteckningen $q_{tb}(t)$ (W/m) användas.

Temperaturen i marken närmar sig efterhand stationära förhållanden då tiden ökas. Detta innebär att $Q_{tb}(t)$ går mot den stationära värmeförlusten då tiden går mot oändligheten:

$$Q_{tb}(t) \rightarrow Q_s \quad t \rightarrow \infty \quad (7.0.1)$$

Den transienta förlusten ligger förstås hela tiden över Q_s . Den ackumulerade värmeförlusten utöver stationär del ges enligt (2.6.7) av integralen av $Q_{tb}(t) - Q_s$:

$$E_{tb}(t) = \int_0^t (Q_{tb}(t'') - Q_s) dt'' \quad (J) \quad (7.0.2)$$

7.1 Temperaturförlopp i marken

Temperaturförloppet i marken vid uppbyggnaden av värmekudden skall illustreras med några exempel. Dessa gäller ett tvärsnitt av ett långsträckt hus. Följande data antas:

$$\begin{aligned} T_i &= 20^{\circ}\text{C} & T_o &= 8^{\circ}\text{C} \\ a &= 1.0 \cdot 10^{-6} \text{ m}^2/\text{s} & (d_1 &= 0) \end{aligned} \quad (7.1.1)$$

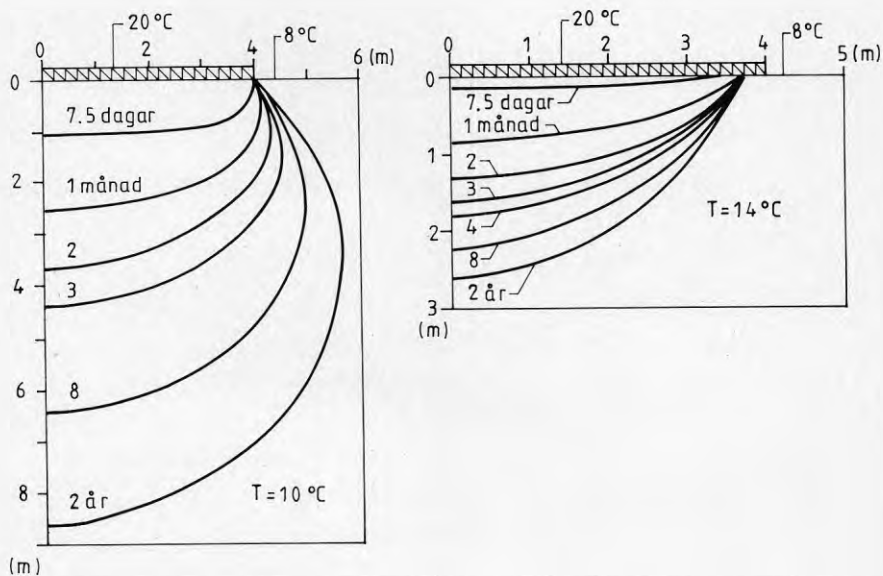
Två fall har behandlats:

$$\text{I.} \quad B = 8 \text{ m} \quad d = 0.8 \text{ m} \quad (7.1.2)$$

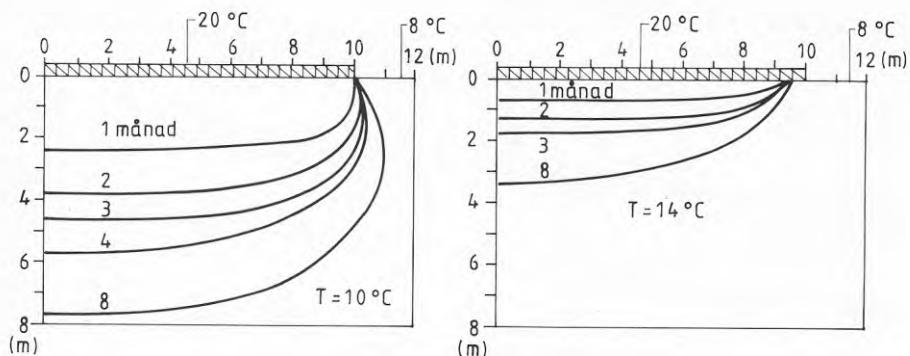
$$\text{II.} \quad B = 20 \text{ m} \quad d = 1.0 \text{ m} \quad (7.1.3)$$

Den ekvivalenta isolertjockleken $d = 1 \text{ m}$ innebär en relativt tunn värmeisolering.

Figur 7.1.1 visar hur isotermer för 10°C och för 14°C rör sig med tiden för den mindre plattan (fall I). Figur 7.1.2 visar motsvarande isotermer för fall II.

Figur 7.1.1 Isothermer för 10°C och för 14°C vid uppbyggnad av värmekudde. Data enligt (7.1.1-2).

Figur 7.1.2 Isothermer för 10⁰C och för 14⁰C vid uppbyggnad av värmekudde. Data enligt (7.1.1) och (7.1.3).

I början är isothermerna parallella med plattan. Man har, fränsett området vid plattans kant, ett endimensionellt, vertikalt förlopp. Efterhand utbildar sig det tvådimensionella temperaturfältet. För den mindre plattan (fall I, $B = 8$ m) är processen i stort stationär efter två år. Den bredare plattan (fall II, $B = 20$ m) har en långsammare tidsskala för att uppnå stationaritet. Av figurerna framgår att isothermerna rör sig allt långsammare då de kommer längre bort från plattan.

7.2 Värmeförlust för rektangulär platta

Skalningen för värmeförlusten $Q_{tb}(t)$ vid uppbyggnaden av en värmekudde behandlas i avsnitt 2.6. För en rektangulär platta med den ekvivalenta isolertjockleken d gäller enligt (2.6.1-2):

$$Q_{tb}(t) = \lambda(T_i - T_o) L \cdot h_{tb}(at/B^2; L/B, d/B) \quad (7.2.1)$$

Värmeförlustfaktorn h_{tb} är dimensionslös. Den är en funktion av dimensionslös tid at/B^2 och av de två parametrarna L/B och d/B . Den har beräknats numeriskt för olika parametervärden ($d/B = 0.1, 0.3, 0.6$ och $L/B = 1, 1.5, 2, \infty$). Resultatet ges i tabell 7.2.1.

För stora tider närmar sig Q_{tb} den stationära värmeförlusten Q_s enligt (7.0.1). För värmeförlustfaktorn innebär detta att h_{tb} går mot den stationära värmeförlustfaktorn h_s :

$$h_{tb}(\infty ; L/B, d/B) = h_s(L/B, d/B) \quad (7.2.2)$$

Funktionen h_s ges i figur 3.1.1.

Vid starttidpunkten är temperaturen T_0 direkt under värmeisoleringen. Värmeflödet blir då för $t = 0$:

$$Q_{tb}(0) = \frac{\lambda_i(T_i - T_0)}{d_i} \cdot LB = \frac{\lambda(T_i - T_0)}{d} \cdot LB \quad (7.2.3)$$

Värmeförlustfaktorn vid $t = 0$ blir då:

$$h_{tb}(0 ; L/B, d/B) = \frac{1}{d/B} \quad (7.2.4)$$

Värmeförlusten q_{tb} (W/m) för ett tvärsnitt av en långsträckt platta erhålls då L går mot oändligheten:

$$\frac{Q_{tb}(t)}{L} \rightarrow q_{tb}(t) \quad L \rightarrow \infty \quad (7.2.5)$$

Detta innebär enligt (7.2.1):

$$q_{tb}(t) = \lambda(T_i - T_0) \cdot h_{tb}(at/B^2 ; \infty, d/B) \quad (7.2.6)$$

Detta överensstämmer med (2.6.5).

		at/B^2							
		0	0.019	0.038	0.076	0.151	0.302	∞	
$d/B = 0.1$	L/B	1	10.0	4.21	3.74	3.44	3.28	3.22	3.21
		1.5	10.0	4.08	3.56	3.21	3.02	2.92	2.89
		2	10.0	4.02	3.47	3.10	2.88	2.77	2.72
		∞	10.0	3.91	3.29	2.84	2.56	2.40	2.28
$d/B = 0.3$	L/B	1	3.33	2.31	2.14	2.02	1.94	1.90	1.88
		1.5	3.33	2.28	2.09	1.94	1.84	1.79	1.78
		2	3.33	2.26	2.07	1.90	1.79	1.72	1.70
		∞	3.33	2.24	2.02	1.82	1.67	1.57	1.51
$d/B = 0.6$	L/B	1	1.67	1.37	1.31	1.25	1.22	1.20	1.16
		1.5	1.67	1.36	1.29	1.23	1.18	1.15	1.11
		2	1.67	1.35	1.28	1.21	1.16	1.13	1.08
		∞	1.67	1.35	1.26	1.18	1.11	1.06	1.02

Tabell 7.2.1 Värmeförlustfaktor $h_{tb}(at/B^2 ; L/B, d/B)$ för uppbyggnad av värmekudde under rektangulär platta.

Den utöver stationär del ackumulerade värmeförlusten $E_{tb}(t)$ (J) ges av integralen (7.0.2). Vid skalning erhålls ett uttryck av typen (2.6.8). Speciellt får man för en rektangulär platta enligt (A1.41) i appendix A:

$$E_{tb}(t) = C(T_i - T_o)LB^2 \cdot e_{tb}(at/B^2 ; L/B, d/B) \quad (7.2.7)$$

Volymfaktorn är här LB^2 i stället för L_S^3 såsom i (2.6.8). Faktorn $C(T_i - T_o)LB^2$ (J) anger värmeinnehållet hos en volym $LxBxB$ av marken för ett temperaturintervall $T_i - T_o$. Funktionen e_{tb} är dimensionslös. Den anges i tabell 7.2.2 för samma parametervärden som för h_{tb} i tabell 7.2.1.

		at/B ²					
		0	0.019	0.038	0.076	0.151	0.302
d/B = 0.1	L/B						
	1	0	0.037	0.051	0.064	0.074	0.079
	1.5	0	0.041	0.058	0.076	0.091	0.101
	2	0	0.044	0.062	0.082	0.101	0.115
	∞	0	0.052	0.076	0.104	0.134	0.161
d/B = 0.3	L/B						
	1	0	0.012	0.018	0.025	0.030	0.032
	1.5	0	0.014	0.022	0.030	0.037	0.040
	2	0	0.015	0.023	0.032	0.041	0.044
	∞	0	0.019	0.030	0.045	0.062	0.077
d/B = 0.6	L/B						
	1	0	0.005	0.007	0.010	0.012	0.014
	1.5	0	0.006	0.009	0.012	0.016	0.018
	2	0	0.006	0.009	0.013	0.017	0.019
	∞	0	0.008	0.013	0.021	0.030	0.039

Tabell 7.2.2 Dimensionslös faktor e_{tb} (at/B^2 ; L/B , d/B) för ackumulerad värmeförlust utöver stationär del för rektangulär platta på mark; formel 7.2.7.

Exempel 7.2.1 Grundfall A med data enligt (1.10A). Då erhålls:

$$d = 3 \text{ m} \quad \lambda(T_i - T_o)L = 270 \text{ W}$$

$$L/B = 1.5 \quad d/B = 0.375$$

I tabell 7.2.1 ges värden för $L/B = 1.5$. För d/B får man interpolera mellan $d/B = 0.3$ och $d/B = 0.6$:

$$\frac{0.6 - 0.375}{0.6 - 0.3} = \frac{3}{4} \text{ av } 0.3\text{-fallet}$$

$$\frac{0.375 - 0.3}{0.6 - 0.3} = \frac{1}{4} \text{ av } 0.6\text{-fallet}$$

För tidsskalan gäller följande. Låt t_d vara en dag:

$$t_d = 1 \text{ dag} \quad \frac{at_d}{B^2} = \frac{0.75 \cdot 10^{-6} \cdot 3600 \cdot 24}{8 \cdot 8} = 0.00101$$

Värmeförlustfaktorn efter oändlig tid blir med värden enligt tabell 7.2.1:

$$h_{tb}(\infty; 1.5, 0.375) \approx \frac{3}{4} \cdot 1.78 + \frac{1}{4} \cdot 1.11 = 1.61$$

Detta stämmer väl med det stationära värdet $h_s \approx 1.58$ enligt figur 3.1.1 och exempel 3.1.1.

Vid tiden $t = 0$ ges värmeförlustfaktorn av (7.2.4):

$$h_{tb}(0; 1.5, 0.375) = \frac{8}{3} = 2.67$$

Efter 19 dagar gäller:

$$h_{td}(0.019; 1.5, 0.375) \approx \frac{3}{4} \cdot 2.28 + \frac{1}{4} \cdot 1.36 = 2.05$$

Värmeflödet blir då enligt (7.2.1):

$$Q_{tb} = 270 \cdot 2.05 = 554 \text{ W}$$

Detta kan jämföras med det stationära slutvärdet:

$$Q_{tb}(\infty) = Q_s \approx 270 \cdot 1.61 = 435 \text{ W}$$

Nedanstående tabell ger värmeflödet vid några tider från tabell 7.2.1.

t (dagar)	0	19	38	76	151	302	∞
Q_{tb} (W)	720	554	510	476	452	440	435

Den ackumulerade värmeförlusten utöver stationär del ges av (7.2.7). Data enligt (1.10A) ger:

$$C(T_i - T_o) LB^2 = 2 \cdot 10^6 \cdot 15 \cdot 12 \cdot 8^2 \text{ J} = 6400 \text{ kWh}$$

För t ex 38 dagar erhålls:

$$e_{tb}(0.038; 1.5, 0.375) \approx \frac{3}{4} \cdot 0.022 + \frac{1}{4} \cdot 0.009 = 0.019$$

$$E_{tb}(38t_d) = 6400 \cdot 0.019 = 120 \text{ kWh}$$

Detta kan jämföras med den stationära förlusten under samma tid:

$$E_s = Q_s \cdot t = 435 \cdot 38 \cdot 3600 \cdot 24 \text{ J} = 397 \text{ kWh}$$

Nedanstående tabell ger E_{tb} och $E_s = Q_s \cdot t$ för några tider enligt tabell 7.2.2:

t (dagar)	0	19	38	76	151	302
E_{tb} (kWh)	0	77	120	163	203	221
$Q_s \cdot t$ (kWh)	0	198	397	793	1576	3150

Exempel 7.2.2 Grundfall C med data enligt (1.10C).

$$d = 3 \text{ m} \quad \lambda(T_i - T_o)L = 675 \text{ W}$$

$$L/B = 2 \quad d/B = 0.2$$

Man får interpolera mellan fallen $d/B = 0.1$ och $d/B = 0.3$.

För tidsskalning utnyttjas:

$$\frac{at_d}{B^2} = \frac{0.75 \cdot 10^{-6} \cdot 3600 \cdot 24}{15 \cdot 15} = 0.00029$$

Efter $0.019/0.00029 = 66$ dagar fås:

$$h_{tb} \approx \frac{1}{2} \cdot 4.02 + \frac{1}{2} \cdot 2.26 = 3.14$$

$$Q_{tb} = 2120 \text{ W}$$

Detta skall jämföras med det stationära värdet:

$$t = \infty : h_{tb} \approx \frac{1}{2} \cdot 2.72 + \frac{1}{2} \cdot 1.70 = 2.21$$

$$Q_s = Q_{tb} = 1490 \text{ W}$$

Nedanstående tabell ger Q_{tb} , E_{tb} och $t \cdot Q_s$ för olika tider enligt tabell 7.2.1 och 7.2.2.

t (dagar)	0	66	130	260	520	1040	∞
Q_{tb} (W)	3375	2120	1870	1687	1576	1515	1490
E_{tb} (kWh)	0	1660	2390	3200	3990	4470	-
$Q_s \cdot t$ (kWh)	0	2360	4650	9300	18600	37200	∞

Ovanstående exempel visar att den värme som åtgår för uppbyggnaden av värmekudden är tämligen liten jämfört med den stationära förlusten. I grundfall A är E_{tb} knappt 10% av stationär förlust efter det första året. För den stora plattan enligt grundfall C är motsvarande siffra cirka 20%.

Ovanstående resultat visar att man normalt torde kunna försumma den extra värmeförlusten vid uppbyggnad av värmekudden under de första åren vid beräkning av energibalansen för en eldningssäsong.

7.3 Värmeförlust under en första tid

7.3.1 Endimensionell approximation

Temperaturprocessen i marken strax under plattan är under en kort första period av uppbyggnaden av värmekudden i huvudsak ett endimensionellt förlopp. Enligt figurerna 7.1.1-2 kan det röra sig om en period på en vecka upp till en månad. Efterhand tillkommer tvådimensionella förlopp vid plattans kanter och tredimensionella förlopp vid hörnen.

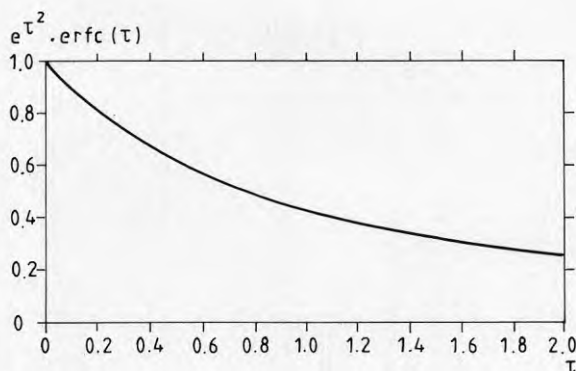
Den analytiska lösningen för ett endimensionellt vertikalt temperaturförlopp i marken under en värmeisolering då man gör ett temperatursteg ovanför isoleringen är välkänd; referens 2B. Värmeflödet genom isoleringen ges av:

$$q_{no}(t) = \frac{\lambda(T_i - T_0)}{d} \cdot f(\sqrt{at}/d) \quad (\text{W/m}^2) \quad (7.3.1)$$

$$f(\tau) = e^{\tau^2} \cdot \text{erfc}(\tau) \quad (7.3.2)$$

Funktionen $f(\tau)$ ges i figur 7.3.1. Följande approximation ger ett maximalt fel på 1%:

$$e^{\tau^2} \cdot \text{erfc}(\tau) \approx \frac{2 + \tau}{2 + (1 + 4/\sqrt{\pi})\tau + \sqrt{\pi} \cdot \tau^2} \quad (0 < \tau < \infty) \quad (7.3.3)$$

Figur 7.3.1 Funktionen (7.3.3) vilken ger endimensionell värmeförlust enligt (7.3.1).

Värmeförlusten $Q_{tb}(t)$ från plattan kan under den allra första perioden approximeras med det endimensionella värmeflödet. Om plattan har arean A ger detta:

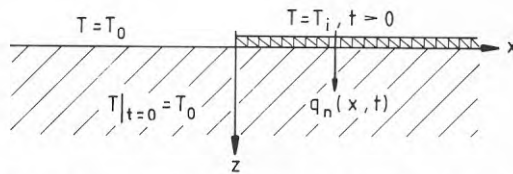
$$Q_{tb}(t) \approx A \cdot q_{no}(t) \quad (7.3.4)$$

(t litet)

I nästa avsnitt skall denna approximation förfinas genom att man tar hänsyn till kanterna.

7.3.2 Kantvärmeförlust

Vid plattans kanter får man under en första tid ett tvådimensionellt temperaturförlopp i ett tvärsnitt vinkelrätt mot plattans kantlinje. Detta gäller utom för områdena runt hörnen på plattan, där processen direkt blir tredimensionell. Det tvådimensionella kantförloppet illustreras i figur 7.3.2. I marken är temperaturen T_0 vid starten $t = 0$. Vid markytan är temperaturen T_0 . Den ekvivalenta tjockleken på värmemotståndet vid markytan är d_1 . Nedan behandlas först fallet $d_1 = 0$ och sedan fallet $d_1 > 0$. Värmeisoleringen med den ekvivalenta isolertjockleken d är i det rena kantproblemet oändligt utsträckt längs hela positiva x -axeln. Ovanför värmeisoleringen hålls temperaturen T_i från tiden $t = 0$.

Figur 7.3.2 Tvådimensionellt kantproblem för temperatursteg ovanför byggnadens isolering.

Kantproblemet enligt figur 7.3.2 är analogt med det tidigare fallet enligt figur 6.2.1. Skillnaden är att i kapitel 6 behandlas temperatursteg vid markytan utanför byggnaden, medan i detta kapitel temperatursteget sker inne i byggnaden ovanför isoleringen.

Värmeflödet genom isoleringen betecknas $q_n(x,t)$, $0 < x < \infty$. För stora x -värden är värmeflödet under en första tid endimensionellt. Det ges då av (7.3.1-2). För $x = \infty$ gäller således

$$q_n(\infty, t) = q_{n0}(t) \quad (7.3.5)$$

Flödet $q_n(x,t)$ är vid kanten nära $x = 0$ större än det ostörda värdet $q_{n0}(t)$. Genom att integrera skillnaden över hela positiva x -axeln erhålls kantvärmeförlusten $q_{tbe}(t)$ (thermal build-up, edge heat loss):

$$q_{tbe}(t) = \int_0^{\infty} (q_n(x,t) - q_{n0}(t)) dx \quad (W/m) \quad (7.3.6)$$

Kantflödet $q_{tbe}(t)$ har sorten W/m. Det ger värmeförlusten vid kanten utöver det endimensionella bidraget.

Kantvärmeförlusten q_{tbe} (W/m) kan uttryckas med en dimensionslös kantvärmeförlustfaktor. Man får som tidigare en skalningsfaktor $\lambda(T_i - T_o)$ med samma dimension som q_{tbe} (W/m). Problemet innehåller i fallet utan värmemotstånd vid markytan ($d_1 = 0$) endast en längd d . Den dimensionslösa tiden blir då at/d^2 . Värmeförlustfaktorn blir för det rena kantproblemet enligt figur 7.3.2 en funktion enbart av den dimensionslösa tiden. Således gäller:

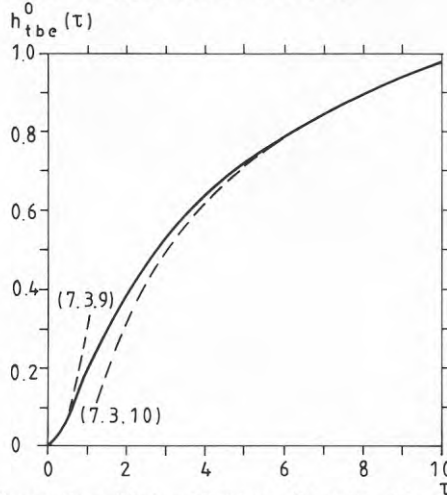
$$q_{tbe}(t) = \lambda(T_i - T_o) \cdot h_{tbe}^0(\sqrt{at}/d) \quad (7.3.7)$$

Som tidsvariabel har här $\tau = \sqrt{at}/d$ använts. I analogi med avsnitten 6.2 (h_t^0) och 5.3 (h_p^0) användes beteckningen h_{tbe}^0 för kantproblemet enligt figur 7.3.2 utan värmemotstånd vid markytan ($d_1 = 0$).

I referens 3 härleds följande uttryck för kantvärmeförlustfaktorn h_{tbe}^0 :

$$h_{tbe}^0(\tau) = \frac{1}{\sqrt{\pi}} \int_0^{\tau} e^{s^2} \cdot \operatorname{erfc}(s) \cdot \left\{ 1 - e^{\tau^2 - s^2} \cdot \operatorname{erfc}(\sqrt{\tau^2 - s^2}) \right\} ds \quad (\tau > 0) \quad (7.3.8)$$

Integralen har beräknats genom numerisk integration. Resultatet ges i figur 7.3.3 och tabell 7.3.1. I figur 7.3.4 ges också $h_{tbe}^0(\tau) = h_{tbe}^1(\tau; 0)$ i större skala för $0 < \tau < 1$.

Figur 7.3.3 Kantvärmeförlustfaktor (7.3.8) för inre temperatursteg enligt figur 7.3.2.

τ	0	0.5	1.0	1.5	2.0	2.5	3.0	3.5
h_{tbe}^0	0	0.072	0.187	0.293	0.384	0.461	0.527	0.584

τ	4.0	4.5	5.0	6.0	7.0	8.0	9.0	10.0
h_{tbe}^0	0.634	0.678	0.718	0.787	0.844	0.894	0.941	0.974

Tabell 7.3.1 Kantvärmeförlustfaktor (7.3.8) för temperatursteg enligt figur 7.3.2.

För små τ gäller enligt referens 3 följande approximation:

$$h_{tbe}^0 \approx \tau^2 (0.5 - 0.616\tau + 0.534\tau^2) \quad \tau < 0.3 \quad (7.3.9)$$

Approximation är markerad i figur 7.3.3. Det maximala felet är 3% för $\tau < 0.3$. Vid $\tau = 0.45$ är felet 9%.

För stora τ gäller enligt referens 3 följande approximation:

$$h_{tbe}^0(\tau) \approx \frac{1}{\pi} \left(1 - \frac{1}{\sqrt{\pi}\tau} \right) \left(\ln(2\tau) + \frac{\gamma}{2} \right) - \frac{\ln(2)}{\pi\sqrt{\pi}\tau} \quad (7.3.10)$$

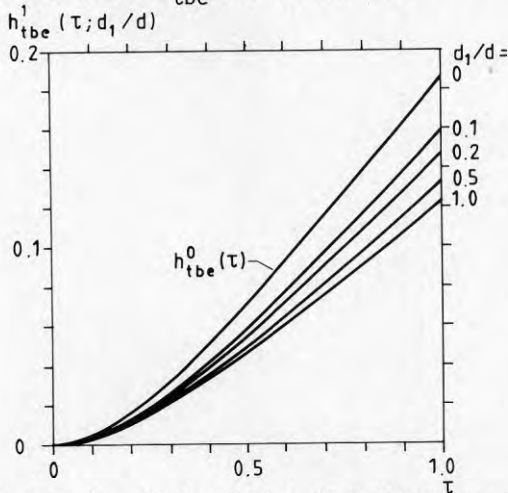
$$\gamma = 0.5772 \quad \tau > 3.5$$

Approximationen är markerad i figur 7.3.3. Det maximala felet är 4% för $\tau > 3.5$. Vid $\tau = 2.4$ är felet 10%.

Fallet med ett värmemotstånd vid markytan ($d_1 > 0$) behandlas också i referens 3. Kantvärmeförlustfaktorn blir nu en funktion av $\tau = \sqrt{a\tau}/d$ och av d_1/d . Formel 7.3.7 ersätts av:

$$q_{tbe}(t) = \lambda(T_i - T_o) \cdot h_{tbe}^1(\sqrt{a\tau}/d; d_1/d) \quad (\text{W/m}) \quad (7.3.11)$$

Kantvärmeförlustfaktorn h_{tbe}^1 ges i figur 7.3.4.

Figur 7.3.4 Kantvärmeförlustfaktor (7.3.11) för inre temperatursteg enligt figur 7.3.2 med ett ekvivalent värmemotstånd d_1 vid markytan ($-\infty < x < 0, z = 0$).

Approximation (7.3.4) för värmeflödet $Q_{tb}(t)$ från en platta kan nu förfinas något. Plattan har arean A och kantlängden L_e . Under en första tid gäller, om de tredimensionella förloppen vid hörnen försummas:

$$Q_{tb}(t) \approx A \cdot q_{no}(t) + L_e \cdot q_{tbe}(t) \quad (7.3.12)$$

(t litet)

Med hjälp av (7.3.1-2) och (7.3.7) kan detta skrivas:

$$Q_{tb}(t) \approx \lambda(T_i - T_o) \cdot \left\{ \frac{A}{d} \cdot f(\tau) + L_e \cdot h_{tbe}^o(\tau) \right\} \quad (7.3.13)$$

$$\tau = \sqrt{a\epsilon}/d \quad (t \text{ litet})$$

Här ges f av figur 7.3.1 och $h_{tbe}^o(t)$ av figur 7.3.3. Kantvärmeförlustfaktorn ersätts av (7.3.11) enligt figur 7.3.4, om d_1 är större än noll.

Exempel 7.3.1 Grundfall A med data enligt (1.10A). I exempel 7.2.1 beräknades $Q_{tb}(t)$ med hjälp av tabell 7.2.1. Det är intressant att jämföra med approximationen (7.3.13).

För grundfall A gäller:

$$\lambda(T_i - T_o) = 22.5 \text{ W/m}$$

$$\frac{A}{d} = \frac{12 \cdot 8}{3} = 32 \text{ m} \quad L_e = 40 \text{ m}$$

Efter t ex 19 dagar gäller:

$$t = 19 \cdot 3600 \cdot 24 \text{ s}$$

$$\tau = \frac{\sqrt{a\epsilon}}{d} = 0.370$$

$$f(0.37) \approx 0.690 \quad (\text{figur 7.3.1})$$

$$h_{tbe}^o(0.37) \approx 0.044 \quad (\text{figur 7.3.4})$$

$$Q_{tb} \approx 22.5 \cdot \left\{ 32 \cdot 0.690 + 40 \cdot 0.044 \right\} =$$

$$= 497 + 40 = 537 \text{ W}$$

Värdet från direkta numeriska beräkningar är enligt exempel 7.2.1

$$Q_{tb} \approx 554 \text{ W}$$

Överensstämmelsen är mycket god med tanke på att man har ett visst fel i de numeriska beräkningarna.

Nedanstående tabell ger värmeförlusten för några tidpunkter.

t (dagar)	0	19	38	70	150	302
Q_{tb} (W) enl (7.3.13)	720	537	505	482	476	494
Q_{tb} (W) enl ex 7.2.1	720	554	510	476	452	440

8 VARIABEL INNETEMPERATUR

I de föregående kapitlen har innetemperaturen förutsatts vara konstant. Denna konstanta temperatur T_i utnyttjas vid beräkning av stationär värmeförlust.

I detta kapitel skall de extra, tidsberoende värmeförlusterna för en variabel innetemperatur behandlas. Temperaturen T_i betecknar nu (den konstanta) medelinnetemperaturen. På denna överlagras en variabel temperatur. I avsnitt 8.1 behandlas en överlagrad periodisk innetemperatur med amplituden T_3 och periodtiden t_3 . I avsnitt 8.2 behandlas ett temperatursteg T_4 , vilket överlagras på den konstanta innetemperaturen T_i .

8.1 Periodiskt varierande innetemperatur

För det renodlade fallet med periodiskt varierande innetemperatur sätts temperaturen vid markytan utanför byggnaden till noll och temperaturen ovanför värmeisoleringen till $T_3 \cdot e^{2\pi it/t_3}$. Motsvarande värmeförlust betecknas $Q_p(t)$ (W). Då randtemperaturen är given i komplexvärd form, blir $Q_p(t)$ komplexvärd. Reellvärda lösningar ges av realdelen och av imaginärdelen av $Q_p(t)$. Den komplexvärda formalismen behandlas närmare i kapitel 5 och avsnitt 2.4.1.

Periodtiden t_3 ger ett inträngningsdjup d_3 . Analogt med (2.4.18) definieras detta av:

$$d_3 = \sqrt{\frac{at_3}{\pi}} \quad (8.1.1)$$

För att erhålla den totala värmeförlusten skall värmeförlusten för detta renodlade fall superponeras på värmeförlusten för den konstanta innetemperaturen T_i .

8.1.1 Endimensionell approximation

Temperaturprocessen i marken strax under plattan är endimensionell för de inre områdena av plattan. Förutsättningen är att inträngningsdjupet d_3 är mindre än avståndet till plattans kanter. Vid

kantområdena är temperaturprocessen tvådimensionell och närmast hörnen tredimensionell.

Den analytiska lösningen för ett endimensionellt vertikalt temperaturförlopp i marken under en värmeisolering vid periodiskt varierande randtemperatur är välkänd; referens 2C. Värmeflödet genom isoleringen ges av:

$$q_{no}(t) = \frac{\lambda T_3}{d} \cdot \frac{1}{1 + d_3/(d(1+i))} \cdot e^{i2\pi t/t_3} \quad (W/m^2) \quad (8.1.2)$$

$$= \frac{\lambda T_3}{d} \cdot \frac{1}{r_{no}} \cdot e^{i2\pi(t/t_3 - \phi_{no})} \quad (8.1.3)$$

Uttrycken r_{no} och ϕ_{no} är funktioner av d_3/d :

$$r_{no} = \sqrt{\frac{(1 + d_3/d)^2 + 1}{2}} \quad (8.1.4)$$

$$\phi_{no} = -\frac{1}{8} + \frac{1}{2\pi} \arctan\left(\frac{d}{d + d_3}\right) \quad (8.1.5)$$

Värmeförlusten från plattan kan approximeras med det endimensionella flödet, förutsatt att dimensionerna på plattan är mycket större än inträngningsdjupet d_3 .

Om plattan har arean A ger detta:

$$Q_p(t) \approx A \cdot q_{no} = \lambda T_3 \cdot \frac{A}{d} \cdot \frac{1}{r_{no}} \cdot e^{i2\pi(t/t_3 - \phi_{no})} \quad (8.1.6)$$

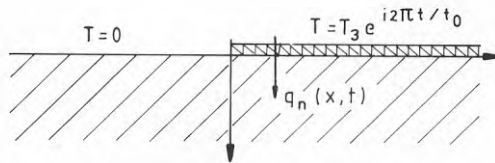
För en ren sinusvängning $T_3 \cdot \sin(2\pi t/t_3)$ ovanför värmeisoleringen blir värmeförlusten lika med imaginärdelen av (8.1.6):

$$Q_p(t) \approx \lambda T_3 \cdot \frac{A}{d} \cdot \frac{1}{r_{no}} \cdot \sin(2\pi(t/t_3 - \phi_{no})) \quad (8.1.7)$$

I nästa avsnitt skall denna approximation förfinas genom att man tar hänsyn till kanterna.

8.1.2 Kantvärmeförlust

Om plattan är stor, d v s om L och B är mycket större än inträngningsdjupet d_3 , får man nära plattans kanter väsentligen ett tvådimensionellt temperaturförlopp i ett tvärsnitt vinkelrätt mot plattans kantlinje förutom vid hörnen där förloppet är tredimensionellt. Detta tvådimensionella kantförlopp illustreras i figur 8.1.1. Temperaturen vid markytan utanför plattan är noll. Värmemotståndet vid markytan har den ekvivalenta isolertjockleken d_1 . Nedan behandlas först fallet $d_1 = 0$. Plattans värmeisolering har den ekvivalenta isolertjockleken d och är utsträckt längs hela positiva x -axeln.

Figur 8.1.1 Tvådimensionellt kantproblem för periodisk temperatur ovanför byggnadens isolering.

Värmeflödet genom isoleringen betecknas $q_n(x, t)$, $0 < x < \infty$. För stora x -värden är värmeflödet endimensionellt. Det ges då av (8.1.2).

För $x = +\infty$ gäller således:

$$q_n(\infty, t) = q_{no}(t) \quad (8.1.8)$$

Flödet $q_n(x, t)$ är vid kanten nära $x = 0$ större till sitt belopp än det ostörda flödet $q_{no}(t)$. Genom att integrera skillnaderna över hela positiva x -axeln erhålles den periodiska kantvärmeförlusten $q_{pe}(t)$:

$$q_{pe}(t) = \int_0^{\infty} (q_n(x, t) - q_{no}(t)) dx \quad (\text{W/m}) \quad (8.1.9)$$

Kantflödet q_{pe} kan uttryckas med en dimensionslös kantvärmeförlustfaktor. Man får en skalningsfaktor λT_3 med samma dimension som q_{pe} (W/m). I fallet utan värmemotstånd vid markytan ($d_1 = 0$) innehåller

problemet endast längderna d och d_3 . Enligt skalningsreglerna i kapitel 2 blir kantvärmeförlustfaktorn en funktion enbart av d/d_3 .

$$q_{pe} = \lambda T_3 \cdot h_{pe}^0 (d/d_3) e^{i2\pi t/t_3} \quad (8.1.10)$$

I analogi med avsnitt 7.3 (h_{tbe}^0) används beteckningen h_{pe}^0 för kantvärmeförlustfaktorn då värmemotstånd vid markytan saknas.

I referens 3 härleds följande uttryck för h_{pe}^0 :

$$h_{pe}^0 = h_p^0 (d/d_3) \cdot \frac{d_3}{d(1+i) + d_3} \quad (8.1.11)$$

Funktionen h_p^0 från kapitel 5 hänför sig till värmeförlusten genom plattan, då man har en periodisk variation vid markytan utanför plattan, medan h_{pe}^0 avser fallet med en periodisk variation inne i byggnaden ovanför plattan. I det senare fallet har man dragit bort det endimensionella flödet enligt formel 8.1.9.

Belopp och fas av funktionen h_{pe}^0 ges av:

$$h_{pe}^0 = |h_p^0| \cdot \frac{1}{r_0} \cdot e^{-i2\pi(\phi_p^0 + \phi_0)} \quad (8.1.12)$$

Funktionerna r_0 och ϕ_0 beror av d/d_3 enligt:

$$r_0 = \sqrt{(1 + d/d_3)^2 + (d/d_3)^2} \quad (8.1.13)$$

$$\phi_0 = \frac{1}{2\pi} \arctan \left(\frac{d}{d + d_3} \right) \quad (8.1.14)$$

Storheten r_0 går mot 1 då d går mot noll. Detta innebär att h_{pe}^0 övergår i h_p^0 för tunna isoleringar. Funktionerna $|h_p^0|$ och ϕ_p^0 är kända från kapitel 5 och figur 5.3.3. För en ren sinussvängning $T_3 \cdot \sin(2\pi t/t_3)$ ovanför isoleringen gäller:

$$q_{pe}(t) = \lambda T_3 \cdot |h_p^0| \frac{1}{r_0} \cdot \sin(2\pi(t/t_3 - \phi_p^0 - \phi_0)) \quad (8.1.15)$$

Fallet med ett värmemotstånd vid markytan ($d_1 > 0$) behandlas också i referens 3. Ytterligare en längd tillkommer. Enligt skalningsreglerna blir kantvärmeförlustfaktorn en funktion av d/d_3 och d_1/d :

$$q_{pe} = \lambda T_3 \cdot h_{pe}^1(d/d_3, d_1/d) e^{i2\pi t/t_3} \quad (8.1.16)$$

Kantvärmeförlustfaktorn ges av:

$$h_{pe}^1 = \frac{d_1(1+i) + d_3}{d(1+i) + d_3} \cdot h_p^1(d/d_3, d_1/d) \quad (8.1.17)$$

$$= \left| h_p^1 \right| \cdot \frac{1}{r_1} \cdot e^{-i2\pi(\phi_p^1 + \phi_1)} \quad (8.1.18)$$

Funktionerna r_1 och ϕ_1 beror av d/d_3 och d_1/d_3 enligt:

$$r_1 = \sqrt{\frac{(d + d_3)^2 + d^2}{(d_1 + d_3)^2 + d_1^2}} \quad (8.1.19)$$

$$\phi_1 = \frac{1}{2\pi} \left(\arctan\left(\frac{d}{d_3 + d}\right) - \arctan\left(\frac{d_1}{d_3 + d_1}\right) \right) \quad (8.1.20)$$

Då $d = d_1$ övergår h_{pe}^1 i h_p^1 .

Funktionerna $\left| h_p^1 \right|$ och ϕ_p^1 ges i figur 5.3.6.

Approximationen (8.1.6) för värmeflödet $Q_p(t)$ från en platta kan nu förfinas något. Plattan har arean A och kantlängden L_e . För plattor vars minsta längd är mycket större än d_3 gäller om de tredimensionella förloppen vid hörnen försummas:

$$Q_p(t) \simeq A \cdot q_{no}(t) + L_e q_{pe}(t) \quad (8.1.21)$$

$$L, B > 2d_3$$

Med hjälp av (8.1.3) och (8.1.12) kan detta skrivas:

$$Q_p(t) \approx \lambda T_3 \cdot \left\{ \frac{A}{d} \cdot \frac{1}{r_{no}} \cdot e^{i2\pi(t/t_3 - \phi_{no})} + \right. \\ \left. + L_e \cdot |h_p^0| \cdot \frac{1}{r_o} \cdot e^{i2\pi(t/t_3 - \phi_p^0 - \phi_o^0)} \right\} \quad (8.1.22)$$

Här ges r_{no} , ϕ_{no} av (8.1.4) och (8.1.5). Storheterna r_o och ϕ_o ges av (8.1.13) och (8.1.14). Vidare ges h_p^0 och ϕ_p^0 av figur 5.3.3. Kantvärmeförlustfaktorn ersätts av (8.1.16) enligt (8.1.17 - 20) och figur 5.3.6 om d_1 är större än noll.

Exempel 8.1.1 Givet en sinusvarierande innetemperatur med amplituden $T_3 = 5^\circ\text{C}$ och periodtiden $t_3 = 1$ vecka. För plattan och marken gäller data enligt (1.10A) för grundfall A:

$$d = 3 \text{ m} \quad \lambda T_3 \frac{A}{d} = 240 \text{ W} \\ d_3 = \sqrt{\frac{7 \cdot 24 \cdot 3600 \cdot 0.75 \cdot 10^{-6}}{\pi}} = 0.38 \text{ m}$$

Den endimensionella approximationen ges av (8.1.7). Storheterna r_{no} och ϕ_{no} ges av (8.1.4 - 5):

$$r_{no} = 1.07 \quad \phi_{no} = -0.0095$$

Approximationen av värmeförlusten blir:

$$Q_p(t) \approx 240 \cdot \frac{1}{1.07} \sin(2\pi(t/t_3 + 0.0095)) = \\ = 224 \cdot \sin(2\pi(t/t_3 + 0.0095)) \quad \text{W}$$

Kantvärmeförlusten förfinar approximationen. Den ges av imaginär delen i formel 8.1.22.

$$d/d_3 = 7.89 \quad \lambda T_3 L_e = 300 \text{ W}$$

Enligt figur 5.3.3 gäller:

$$|h_p^0| = 0.045 \quad \phi_p^0 = 0.12$$

Enligt (8.1.13) och (8.1.14) är:

$$r_0 = 8.38 \quad \phi_0 = 0.116$$

Kantbidraget blir:

$$\begin{aligned} & 300 \cdot 0.045 \cdot \frac{1}{8.38} \cdot \sin(2\pi(t/t_3 - 0.12 - 0.116)) = \\ & = 1.6 \cdot \sin(2\pi(t/t_3 - 0.24)) \quad \text{W} \end{aligned}$$

Totalt blir approximationen

$$\begin{aligned} Q_p \approx & 224 \cdot \sin(2\pi(t/t_3 + 0.0095)) + \\ & + 1.6 \cdot \sin(2\pi(t/t_3 - 0.24)) \quad \text{W} \end{aligned}$$

Kantbidraget är försumbart jämfört med den endimensionella approximationen.

För fallet $t_3 = 1$ månad fås:

$$\begin{aligned} Q_p \approx & 210 \cdot \sin(2\pi(t/t_3 + 0.019)) + \\ & + 4 \cdot \sin(2\pi(t/t_3 - 0.22)) \quad \text{W} \end{aligned}$$

För $t_3 = 1$ år erhålles:

$$\begin{aligned} Q_p = & 158 \cdot \sin(2\pi(t/t_3 + 0.048)) + \\ & + 32 \cdot \sin(2\pi(t/t_3 - 0.17)) \quad \text{W} \end{aligned}$$

Här utgör kantbidraget knappt 20% av Q_p .

Dessa värmeförluster skall jämföras med den stationära förlusten och den periodiska förlusten orsakad av årsvariationer i utetemperaturen. För grundfall A gäller enligt exempel 3.1.1 och 5.3.1

$$Q_s = 427 \quad \text{W}$$

$$Q_p = -144 \cdot \sin(2\pi(t/t_0 - 0.094)) \quad \text{W} \quad (t_0 = 1 \text{ år})$$

Den varierande innetemperaturen för detta exempel ($t_3 = 1$ vecka, $T_3 = 5^\circ\text{C}$) ger upphov till värmeförluster i samma storleksordning som den stationära och den periodiska värmeförlusten ($T_1 = 10^\circ\text{C}$, $t_0 = 1$ år).

Exempel 8.1.2 Innetemperaturen varierar periodiskt enligt $T = T_3 \cdot \sin(2\pi(t/t_3))$. Amplituden T_3 är 5°C och periodtiden t_3 en vecka. Värmeförlusten för en platta enligt grundfall A med data enligt (1.10A) blir enligt ovanstående exempel:

$$Q_p \approx 224 \cdot \sin(2\pi(t/t_3 + 0.01)) + \\ + 1.6 \cdot \sin(2\pi(t/t_3 - 0.24)) \text{ W}$$

För grundfall B med data enligt (1.10B) blir värmeförlusten:

$$Q_p \approx 116 \cdot \sin(2\pi(t/t_3 + 0.005)) + \\ + 0.3 \cdot \sin(2\pi(t/t_3 - 0.25)) \text{ W}$$

För grundfall C med data enligt (1.10C) blir värmeförlusten:

$$Q_p \approx 1050 \cdot \sin(2\pi(t/t_3 + 0.01)) + \\ + 3.6 \cdot \sin(2\pi(t/t_3 - 0.24)) \text{ W}$$

Platta B är kraftigare isolerad än platta A. Platta C har en större area än platta A men samma isolering. Den får en relativt sett mindre del av värmeförlusten från kantbidraget än platta A.

Den stationära värmeförlusten för de tre grundfallen A, B och C är enligt exempel 3.1.1; A: $Q_s = 427$ W, B: $Q_s = 262$ W och C: $Q_s = 1404$ W.

Den varierande innetemperaturen ger upphov till en värmeförlust som är i samma storleksordning som den stationära. Det bör observeras att ett relativt stort temperatursving på $5 + 5 = 10^{\circ}\text{C}$ har använts.

8.2 Stegändring av innetemperaturen

En variabel innetemperatur kan representeras av ett antal sträckvis konstanta värden. Genom superposition kan förloppet återföras på ett antal rena temperatursteg. Se avsnitt 6.4. I detta avsnitt skall ett sådant renodlat temperatursteg för innetemperaturen behandlas. En temperaturpuls, där innetemperaturen ändras från T_i till $T_i + T_4$ under en tid t_4 , behandlas också.

I det renodlade fallet med en stegändring T_4 av innetemperaturen är temperaturen vid markytan noll. Vidare är temperaturen i marken noll vid tiden $t = 0$, då temperatursteget startar. Ovanför värmeisoleringen är temperaturen T_4 från tiden $t = 0$. Detta temperaturförlopp är identiskt med det som behandlas i kapitel 7 vid uppbyggnaden av en värmekudde. Enda skillnaden är att temperatursteget $T_i - T_0$ ersätts med T_4 . Alla formler i kapitel 7 kan direkt utnyttjas. Värmeförlusten för temperatursteget betecknas $Q_t(t)$ (W).

En endimensionell approximation av värmeförlusten för en platta med arean A blir enligt avsnitt 7.3.1:

$$Q_t(t) \approx \lambda T_4 \cdot \frac{A}{d} \cdot f(\sqrt{at}/d) \quad (t \text{ litet}) \quad (8.2.1)$$

Temperatursteget $T_i - T_0$ har bytts ut mot T_4 . Funktionen $f(\sqrt{at}/d)$ ges av (7.3.2) och figur 7.3.1. Approximationen gäller för små tider.

Approximationen (8.2.1) kan förfinas något genom att man tar hänsyn till kanterna. I avsnitt 7.3.2 anges kantvärmeförlusten $q_{te} = q_{tbe}$ (W/m). Den anger enligt (7.3.6) värmeförlusten vid kanten utöver det endimensionella bidraget. Då markytan ej har något övergångsmotstånd ($d_1 = 0$) blir enligt (7.3.7):

$$q_{te} = \lambda T_4 \cdot h_{tbe}^0 (\sqrt{at}/d) \quad (\text{W/m}) \quad (8.2.2)$$

Övre index 0 för värmeförlustfaktorn anger i analogi med tidigare att värmemotstånd vid markytan saknas. Värmeförlustfaktorn h_{tbe}^0 ges av (7.3.8), figur 7.3.3 och tabell 7.3.1. För fallet med övergångsmotstånd vid markytan ($d_1 > 0$) blir kantvärmeförlusten enligt (7.3.11):

$$q_{te} = \lambda T_4 \cdot h_{tbe}^1 (\sqrt{a\tau}/d ; d_1/d) \quad (\text{W/m}) \quad (8.2.3)$$

Kantvärmeförlustfaktorn h_{tbe}^1 ges i figur 7.3.4.

Approximationen (8.2.1) för värmeflödet $Q_t(t)$ från en platta kan nu förfinas något. Plattan har arean A och kantlängden L_e . Under en första tid gäller analogt med (7.3.13) om de tredimensionella förloppen vid hörnen försummas:

$$Q_t(t) \approx \lambda T_4 \cdot \left\{ \frac{A}{d} \cdot f(\tau) + L_e \cdot h_{tbe}^0(\tau) \right\} \quad (8.2.4)$$

$$\tau = \sqrt{a\tau}/d$$

Här ges f av figur 7.3.1 och $h_{tbe}^0(\tau)$ av figur 7.3.3. Kantvärmeförlustfaktorn ersätts av (8.2.3) enligt figur 7.3.4 om d_1 är större än noll.

En temperaturpuls som startar vid tiden t_s och varar en tid t_4 kan uppfattas som två temperatursteg:

$$T_4 \cdot H(t - t_s) - T_4 \cdot H(t - t_s - t_4) \quad (8.2.5)$$

Här är $H(t)$ ett enhetstemperatursteg enligt (2.1.8). Under själva pulstiden gäller uttrycket (8.2.4):

$$Q_t(t) \approx \lambda T_4 \cdot \left\{ \frac{A}{d} \cdot f(\tau) + L_e \cdot h_{tbe}^0(\tau) \right\} \quad (8.2.6)$$

$$\tau = \sqrt{a(t - t_s)}/d \quad t_s < t < t_s + t_4$$

För avklingningen efter pulsen gäller:

$$Q_t(t) \approx \lambda T_4 \left\{ \frac{A}{d} \cdot (f(\tau) - f(\tau_1)) + L_e \cdot (h_{tbe}^0(\tau) - h_{tbe}^0(\tau_1)) \right\} \\ \tau_1 = \sqrt{a(t - t_s - t_4)}/d \quad t > t_s + t_4 \quad (8.2.7)$$

Figur 8.2.1 visar temperatursteget och motsvarande värmeförlust $Q_t(t)$ för exempel 8.2.1.

Exempel 8.2.1 Givet en temperaturpuls hos innetemperaturen med följande data:

$$T_4 = 5^{\circ}\text{C} \quad t_4 = 1 \text{ vecka} \quad t_s = 0$$

Övriga data väljes enligt (1.10A) för grundfall A. Då gäller:

$$d = 3 \text{ m} \quad a = 0.75 \cdot 10^{-6} \text{ m}^2/\text{s}$$

$$\lambda T_4 \cdot \frac{A}{d} = 240 \text{ W} \quad \lambda T_4 L_e = 300 \text{ W}$$

Värmeförlusten enligt den endimensionella approximationen ges av (8.2.1). Funktionen f ges av figur 7.3.1. Vid pulsens början gäller: $\tau = 0$, $f(0) = 1$. Värmeförlusten blir:

$$Q_t = 240 \text{ W}$$

Kantvärmeförlusten är noll vid denna tid. Strax innan pulsen upphör gäller:

$$\tau = \sqrt{0.75 \cdot 10^6 \cdot 7 \cdot 24 \cdot 3600 / 3} = 0.22$$

$$f(0.22) = 0.793$$

Den endimensionella värmeförlustapproximationen ger:

$$Q_t \approx 240 \cdot 0.793 = 190.3 \text{ W}$$

Den extra värmeförlusten vid kanten ges av andra delen av (8.2.4). Kantvärmeförlustfaktorn ges i figur 7.3.3.

$$h_{tbe}^0(0.22) = 0.0188$$

Kantvärmeförlusten blir:

$$300 \cdot 0.0188 = 5.6 \text{ W}$$

Detta extra bidrag är försumbart i förhållande till den endimensionella approximationen. Den slutgiltiga approximationen för värmeförlusten efter en vecka blir:

$$Q_t \approx 196 \text{ W}$$

Strax efter pulsens slut ges värmeförlusten av:

$$Q_t \approx 196 - 240 = -44 \text{ W}$$

Steget med negativ amplitud ($-T_4$) ger vid dess start ($t = t_4$) upphov till värmeförlusten -240 W . Minustecknet anger att värme strömmar in i byggnaden. Netto strömmar det in 44 W i byggnaden från den värme som tidigare under pulsen strömmat ner i marken och lagrats där.

Tabellen nedan ger värmeförlusten för några olika tider:

t (veckor)	0	1-	1+	2	3	4	5
q_t (W)	240	196	-44	-11	-6.8	-4.6	-3.3

En puls som varar i en månad ($t_4 = 1$ månad) ger följande siffror:

$$\text{pulsens början: } Q_t = 240 \text{ W}$$

$$\text{pulsens slut: } Q_t \approx 151.4 + 19.7 = 171 \text{ W}$$

$$\text{strax efter pulsen: } Q_t \approx -69 \text{ W}$$

Då $t_4 = 1$ år blir siffrorna:

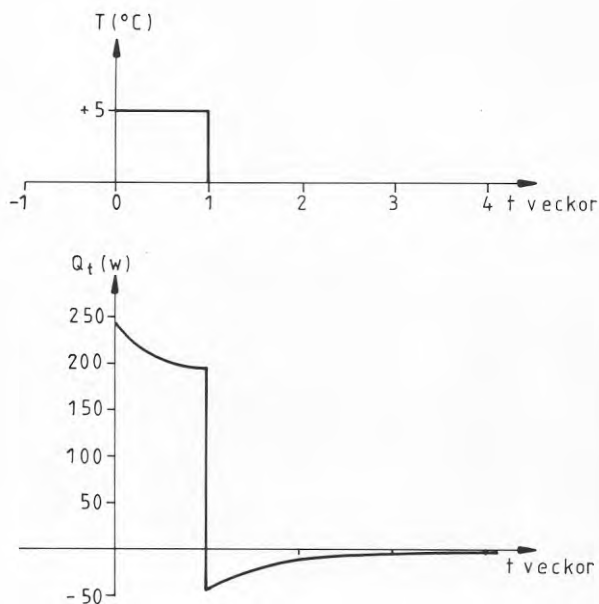
$$\text{pulsens början : } Q_t = 240 \text{ W}$$

$$\text{pulsens slut: } Q_t \approx 72.1 + 94.8 = 167 \text{ W}$$

$$\text{strax efter pulsen : } Q_t \approx -73 \text{ W}$$

Vid pulsens slut anger första siffran den endimensionella approximationen och den andra kantvärmeförlusten.

För pulser av ett års längd utgör kantvärmeförlusten över hälften av värmeförlusten. Värmeförlusten är i samma storleksordning som den stationära och periodiska. Jämför med exempel 8.1.1

Figur 8.2.1 Temperaturpuls och motsvarande värmeförlust för exempel 8.2.1.

Exempel 8.2.2 För en puls enligt exemplet ovan ($T_4 = 5^{\circ}\text{C}$, $t_4 = 1$ vecka) erhålles för grundfall A, B och C med data enligt (1.10A-C) följande flöden vid pulsens början, pulsens slut och strax efter pulsen.

Grundfall A enligt exempel 8.2.1:

pulsens början: $Q_t = 240 \text{ W}$

pulsens slut : $Q_t \approx 190.3 + 5.6 = 196 \text{ W}$

strax efter pulsen: $Q_t \approx -44 \text{ W}$

Grundfall B:

pulsens början: $Q_t = 120 \text{ W}$

pulsens slut: $Q_t \approx 106.4 + 1.6 = 108 \text{ W}$

strax efter pulsen: $Q_t \approx -12 \text{ W}$

Grundfall C:

pulsens början: $Q_t = 1125 \text{ W}$

pulsens slut: $Q_t \approx 892.1 + 12.3 \approx 904 \text{ W}$

strax efter pulsen: $Q_t \approx -221 \text{ W}$

För den mindre plattan utgör kantbidraget en relativt sett större del av värmeförlusten än för en större platta med samma isolering. Detta gäller även för en tunnare isolerad platta vid en jämförelse med en kraftigare isolerad platta då arean är lika.

9 BERÄKNING AV ENERGI- OCH EFFEKTBEHOV. SAMMANFATTNING

Vid energibalansberäkningar för byggnader är man i första hand intresserad av den totala värmeförlusten till marken under eldningssäsongen och av det maximala värmeflödet under den kallaste tiden på vintern. I detta kapitel anges på basis av resultaten i de föregående kapitlen förhållandevis enkla recept för hur dessa storheter kan beräknas. Det grundläggande fallet med en rektangulär platta behandlas i detalj. Vidare diskuteras hur olika komplikationer kan hanteras. Kapitlet blir härigenom en kortfattad sammanfattning av de tidigare avsnitten.

De olika formlerna baserar sig på superposition av olika termiska delprocesser. Man måste härvid försumma tjälbildningen, varvid värmeförlusten underskattas. Det fel man får genom att försumma tjälbildningen är dock enligt avsnitt 11.1 litet eller försumbart.

9.1 Dimensionerande utetemperaturvariation

Värmeförlusten från byggnaden till marken bestäms bl a av utetemperaturen och dennas variation under året. Utetemperaturen kan variera kraftigt under ett dygn och från dygn till dygn. Olika exempel i kapitlen 5 och 6 visar emellertid att korttidsvariationer endast ger små eller försumbara bidrag till värmeförlusten. Utetemperaturen kan därför representeras av ett kraftigt förenklat uttryck, vilket bara innehåller några termer.

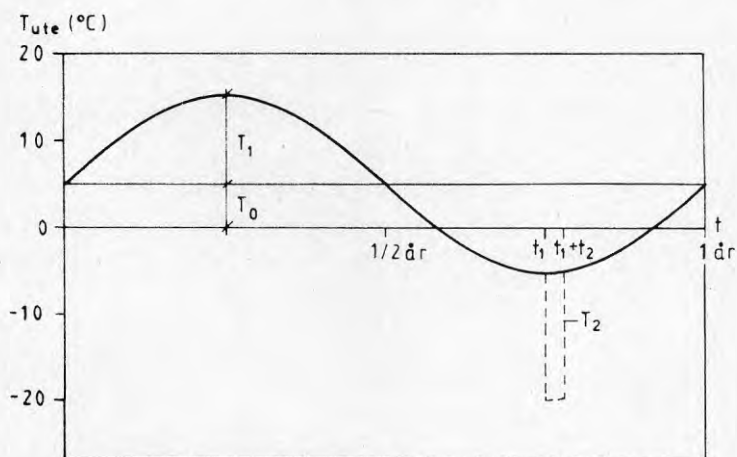
Vid beräkning av värmeförlusten under eldningssäsongen torde det räcka med följande uttryck:

$$T_{ute}(t) \approx T_0 + T_1 \cdot \sin(2\pi t/t_0) \quad (9.1.1)$$

Här anger T_0 luftens årsmedeltemperatur och T_1 sinusvariationens amplitud, medan periodtiden t_0 är lika med ett år. Funktionen (9.1.1) bör anpassas till exempelvis veckomedelvärden för den aktuella orten. Den dimensionerande utetemperaturens variation under året visas i figur 9.1.1.

Sinuskurvan enligt (9.1.1) och figur 9.1.1 ger enbart medeltemperatur under vintern. Vid beräkning av effektmaximum under den kallaste tiden behövs eventuellt ytterligare en term. För detta fall överlagras på (9.1.1) en temperaturpuls med storleken T_2 . Den startar vid tidpunkten $t = t_1$ och varar tiden t_2 . Den maximala värmeförlusten erhålls då väsentligen vid slutet av temperaturpulsens. Den dimensionerande utetemperaturvariationen för beräkning av effektmaximum under vintern ges av heldragen sinuskurva i figur 9.1.1 tillsammans med den överlagrade, streckade temperaturpulsens.

Den konstanta innetemperaturen betecknas T_i .

Figur 9.1.1 Dimensionerande utetemperaturvariation för beräkning av energibehov (heldragen kurva) och av maximalt effektbehov (heldragen + streckad kurva).

9.2 Värmeförlust under eldningssäsongen

Värmeflödet till marken betecknas $Q(t)$ (W). För en utetemperatur med formen (9.1.1) får man en stationär (tidsoberoende) komponent Q_s och en periodisk komponent $Q_p(t)$:

$$Q(t) = Q_s + Q_p(t) \quad (9.2.1)$$

Den stationära komponenten Q_s behandlas i kapitel 3 och 4 och den periodiska, $Q_p(t)$, i kapitel 5.

För en rektangulär platta med jämntjock isolering gäller formel (3.1.1):

$$Q_s = \lambda(T_i - T_o)L \cdot h_s(L/B, d/B) \quad (9.2.2)$$

Här är L plattans längd och B dess bredd. Isolertjockleken ges enligt (2.2.4) av den ekvivalenta längden $d = \lambda d_i / \lambda_i$. Se avsnitt 2.2. Den dimensionslösa värmeförlustfaktorn h_s anges av figur 3.1.1. Den periodiska komponenten ges av formel 5.4.1:

$$Q_p = -\lambda T_1(2L + 2B) \cdot \left| h_p^0 \right| \sin(2\pi(t/t_o - \phi_p^0)) \quad (9.2.3)$$

Storheterna $\left| h_p^0 \right|$ och ϕ_p^0 är funktioner av d/d_o . De ges av figur 5.3.3. Inträngningsdjupet $d_o = \sqrt{a t_o / \pi}$ definieras och diskuteras i avsnitt 2.4.2. I formlerna ovan försummas värmemotståndet vid markytan.

Eldningssäsongen ligger mellan tiderna t_a och t_b . Den totala värmeförlusten E_y (year) under eldningssäsongen erhålles genom att integrera (9.2.1-3) över tiden $t_a < t < t_b$. Detta ger följande uttryck för värmeförlusten under eldningssäsongen:

$$\begin{aligned} E_y = & \lambda(T_i - T_o)L \cdot h_s(L/B, d/B) \cdot (t_b - t_a) + \\ & + \lambda T_1(2L + 2B) \cdot \left| h_p^0 \right| \cdot \frac{t_o}{2\pi} \left\{ \cos\left(2\pi(t_b/t_o - \phi_p^0)\right) - \right. \\ & \left. - \cos\left(2\pi(t_a/t_o - \phi_p^0)\right) \right\} \end{aligned} \quad (9.2.4)$$

9.3 Effektmaximum under vintern

Låt $Q_t(t)$ beteckna värmeflödet härrörande från temperaturpulsens. Det totala värmeflödet för en utetemperatur enligt (9.1.1) med en överlagrad puls enligt figur 9.1.1 blir då

$$Q(t) = Q_s + Q_p(t) + Q_t(t) \quad (9.3.1)$$

Uttryck för $Q_t(t)$ anges i kapitel 6.

För en rektangulär platta gäller enligt (6.3.3) då värmemotståndet vid markytan mot uteluften försummas:

$$Q_t(t) = \lambda T_2(2L + 2B) \cdot h_t^0 \left(\sqrt{a(t - t_1)}/d \right) \quad (9.3.2)$$

$$t_1 < t < t_1 + t_2$$

Funktionen $h_t^0(\tau)$ ges av figur 6.2.2.

Det största värdet på $Q_t(t)$ erhålles vid temperaturpulsens slut: $t = t_1 + t_2$. Den periodiska komponenten ger maximalt bidrag då $2\pi(t/t_0 - \phi_p^0)$ är lika med $3\pi/2$ ($\sin(3\pi/2) = -1$). Dessa två maxima ligger i allmänhet relativt nära varandra i tiden. De kan därför adderas. Detta ger enligt (9.3.1), (9.2.2), (9.2.3) och (9.3.2) följande uttryck för maximal, dimensionerande värmeförlust till marken för en rektangulär platta med jämntjock värmeisolering:

$$Q(t) \Big|_{\max} = \lambda(T_i - T_0)L \cdot h_s(L/B, d/B) + \lambda T_1(2L + 2B) \cdot \left| h_p^0 \right| + \lambda T_2(2L + 2B) \cdot h_t^0(\sqrt{at_2}/d) \quad (9.3.3)$$

De tre ingående funktionerna ges av figurerna 3.1.1, 5.3.3 och 6.2.2.

Ett lämpligt krav för att maximalt bidrag från periodisk del och från temperaturpuls någorlunda skall sammanfalla så att formel 9.3.3 blir giltig är:

$$\frac{8}{12} < (t_1 + t_2)/t_0 - \phi_p^0 < \frac{10}{12} \quad (9.3.4)$$

Figur 1.3 och exempel 1.2 visar att bidraget från temperaturpuls normalt är relativt litet. Ett värmemotstånd vid markytan reducerar enligt avsnitt 6.2.3 kraftigt $Q_t(t)$. Detta medför att man kan försumma $Q_t(t)$ då man har ett snötäcke av någorlunda tjocklek. Maximal värmeförlust till marken ges då av de två första termerna av (9.3.3):

$$Q(t) \Big|_{\max} = \lambda(T_i - T_0)L \cdot h_s(L/B, d/B) + \lambda T_1(2L + 2B) \cdot \left| h_p^0 \right| \quad (9.3.5)$$

9.4 Kommentarer. Komplikationer

Under de första åren efter det att en ny byggnad har börjat värmas, sker en uppbyggnad av en värmekudde under byggnaden. Den extra värmeförlusten på grund av detta behandlas i kapitel 7. För en mindre byggnad är denna förlust relativt liten under det första året. Se exempel 7.2.1. Under de följande åren kan den försummas. För en större byggnad får man ta hänsyn till denna extra förlust under något eller några år enligt formler som anges i kapitel 7.

En extra värmeisolering längs plattans kanter ändrar den stationära värmeförlusten. Formler för effekten av kantisoleringen ges i kapitel 4. Eventuella köldbryggor och andra komplikationer vid plattans kanter behandlas ej i denna studie. Vid beräkning av värmeförluster från periodiska komponenter och från stegändringar skall isolertjockleken i området närmast plattans kant utnyttjas i de formler som anges i kapitlet 5 och avsnitt 6.3.1.

För plattor av annan form än rektangulär sker beräkningen av den stationära värmeförlusten enligt avsnitt 3.6. Den periodiska värmeförlusten beräknas enligt avsnitt 5.4 och värmeförlusten orsakad av stegändringar av utetemperaturen enligt avsnitt 6.3.1.

Marken förutsätts, i de fall där numeriska värden anges, vara homogen med konstanta termiska data. Ingen hänsyn tas till termiska effekter av grundvattenrörelser.

Vid markytan har man ett värmemotstånd mellan uteluft och markens yta. I de givna formlerna kan man ha ett godtyckligt, konstant motstånd. Frånsett komplikationen med snö kan detta motstånd normalt försummas för den stationära värmeförlustkomponenten. För den periodiska delen anges formler i avsnitt 5.3. För temperatursteg och speciellt köldknäpp sker beräkningen enligt avsnitt 6.2.3. Exempel i kapitel 5 och 6 visar att värmeförlusten vid en köldknäpp och vid periodiska variationer dämpas kraftigt av snö. Vid snödjup på en decimeter eller mer kan värmeförlusten från köldknäppar med en varaktighet på upp till en månad försummas. Samma sak gäller för periodiska variationer med en periodtid upp till en månad.

Vid behov kan utetemperaturen representeras av fler termer, för vilka värmeförlustbidragen superponeras. Man kan ha flera periodiska komponenter. En sträckvis konstant utetemperatur kan representeras av ett antal temperatursteg enligt avsnitt 6.4.

Periodiskt varierande temperaturer, stegändringar och pulser i temperaturen kan överlagras på den konstanta innetemperaturen T_i . Dessa kan ge upphov till relativt stora effekter då temperatursvinget är stort. Beräkning av effekterna sker enligt kapitel 8.

10 EXEMPEL OCH JÄMFÖRELSE

10.1 Total värmeförlust för grundfall A, B och C

Olika delprocesser har behandlats tidigare för de tre grundfallen. I detta avsnitt skall resultaten sammanfattas så att en totalbild för plattornas värmeförluster erhålles. Grunddata ges av (1.10).

För de tre fallen råder en konstant innetemperatur:

$$T_i = 20^{\circ}\text{C}$$

Utetemperaturen ges av formel 9.1.1:

$$T_{\text{ute}} = 5 + 10 \cdot \sin(2\pi t/t_0) \quad (^{\circ}\text{C})$$

$$t_0 = 1 \text{ år}$$

På denna temperatur överlagras en temperaturpuls enligt figur 9.1.1 vid beräkning av effektmaximum.

Pulsen startar mitt i vintern ($t_1 = 3t_0/4$) och varar i en vecka ($t_2 = 1$ vecka). Figur 10.1.1 visar utetemperaturen under årets månader. Eldningssäsongen varar från mitten av september ($t_a = 4.5/12 \cdot t_0$) till mitten av maj ($t_b = 12.5/12 \cdot t_0$).

Plattornas längd och bredd är:

$$L = 12 \text{ m}, \quad B = 8 \text{ m} \quad (\text{grundfall A och B})$$

$$L = 30 \text{ m}, \quad B = 15 \text{ m} \quad (\text{grundfall C})$$

Den ekvivalenta isolertjockleken blir enligt exempel 3.1.1:

$$d = 3 \text{ m} \quad (\text{grundfall A och C})$$

$$d = 6 \text{ m} \quad (\text{grundfall B})$$

Inträngningsdjupet blir enligt exempel 5.1.1:

$$d_0 = 2.74 \text{ m}$$

Exempel 10.1.1 Grundfall A med data enligt (1.10A). Den stationära värmeförlusten blir enligt exempel 3.1.1:

$$Q_s = 427 \text{ W}$$

Den periodiska värmeförlusten blir enligt exempel 5.4.2:

$$Q_p = -144 \cdot \sin(2\pi(t/t_0 - 0.094)) \text{ W}$$

Den totala värmeförlusten blir:

$$Q(t) = 427 - 144 \cdot \sin(2\pi(t/t_0 - 0.094)) \text{ W}$$

Maximal värmeförlust för köldknäppen blir enligt exempel 6.4.2:

$$Q_t|_{\max} = 101 \text{ W}$$

Maximum av den totala värmeförlusten blir i enlighet med (9.3.3):

$$Q|_{\max} = 427 + 144 + 101 = 672 \text{ W}$$

Figur 10.1.1 visar den totala värmeförlusten. Den totala ackumulerade värmeförlusten under eldningssäsongen blir enligt (9.2.4):

$$E_y = 2650 \text{ kWh}$$

Härvid bidrar den periodiska temperaturvariationen med 156 kWh, vilket endast är 6% av den totala ackumulerade värmeförlusten. I början av eldningssäsongen ger den periodiska temperaturvariationen upphov till en värmeförlust som ligger under den stationära. En del av sommarvärmen kommer byggnaden tillgodo. I slutet av eldningssäsongen ligger värmeförlusten över den stationära. Dessa avvikelser från det stationära värdet balanserar till stor del varandra, se figur 10.1.1. Detta förklarar varför den periodiska värmeförlusten utgör en så pass liten del av den ackumulerade värmeförlusten.

Exempel 10.1.2 Grundfall B med data enligt (1.10B). Den stationära värmeförlusten ges av exempel 3.1.1 och den periodiska värmeförlusten av 5.4.3. Sammantaget blir den totala värmeförlusten:

$$Q(t) = 262 - 84 \cdot \sin(2\pi(t/t_0 - 0.11)) \text{ W}$$

Maximal värmeförlust för köldknäppen blir enligt exempel 6.4.2:

$$Q_t|_{\max} = 52 \text{ W}$$

Maximum av den totala värmeförlusten blir i enlighet med (9.3.3):

$$Q|_{\max} = 262 + 84 + 52 = 398 \text{ W}$$

Figur 10.1.1 visar den totala värmeförlusten. Den totala ackumulerade värmeförlusten under eldningssäsongen blir enligt (9.2.4):

$$E_y = 1650 \text{ kWh}$$

Härvid bidrar den periodiska värmeförlusten med 7%.

Exempel 10.1.3 Grundfall C med data enligt (1.10C). Den stationära värmeförlusten ges av exempel 3.1.1 och den periodiska värmeförlusten av 5.4.1. Sammantaget blir den totala värmeförlusten:

$$Q(t) = 1404 - 324 \cdot \sin(2\pi(t/t_0 - 0.094)) \text{ W}$$

Maximal värmeförlust för köldknäppen blir enligt exempel 6.4.2:

$$Q_t|_{\max} = 225 \text{ W}$$

Maximum av den totala värmeförlusten blir i enlighet med (9.3.3):

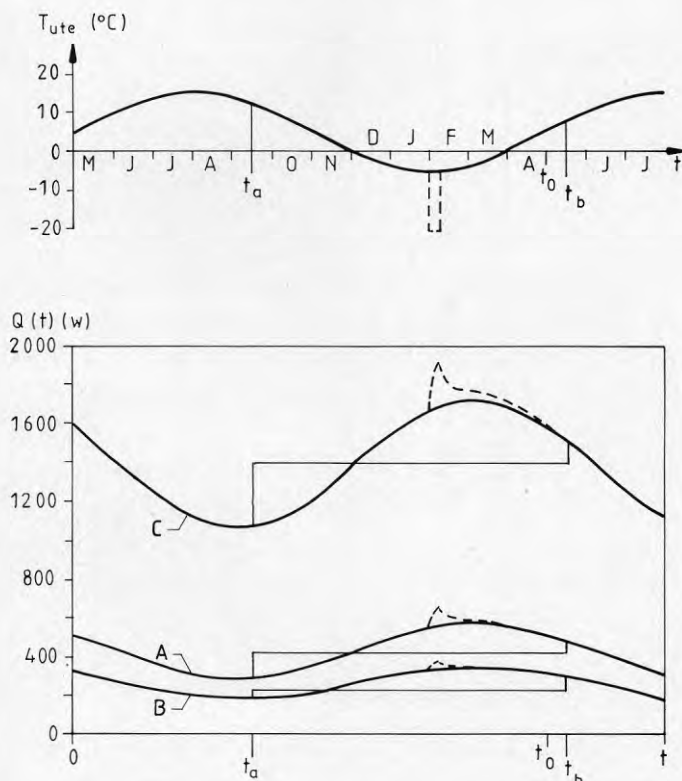
$$Q|_{\max} = 1404 + 324 + 225 = 1953 \text{ W}$$

Figur 10.1.1 visar den totala värmeförlusten. Den totala ackumulerade värmeförlusten under eldningssäsongen blir enligt (9.2.4):

$$E_y = 8550 \text{ kWh}$$

Härvid bidrar den periodiska värmeförlusten med 4%.

Figur 10.1.1 visar utetemperaturen och värmeförlusten för de tre grundfallen under 15 månader.

Figur 10.1.1 Utetemperatur och värmeförlust för grundfall A, B och C. Beteckningarna M, J... anger månad maj, juni osv. Horisontellinje anger den stationära värmeförlusten under eldningssäsongen.

10.2 Jämförelse med Svensk Byggnorm

Det är intressant att jämföra metoderna för beräkning av värmeförluster till mark med vad Svensk Byggnorm anger. Vid jämförelsen användes grundfall A, B och C.

I Svensk Byggnorm anges hur k -värdet för en platta på mark må beräknas. I kapitel 35 anges maximalt effektbehov med hjälp av k -värde och dimensionerande lägsta utetemperatur (enligt formel 10.2.0 nedan). I övrigt anges ej explicit hur värmeförlusten skall beräknas. Vid jämförelse med metoderna i denna skrift beräknas värmeförlusten med k -värden enligt Svensk Byggnorm och formel 10.2.0 nedan (k -SBN).

De k -värdena anger värmeförlusten per ytenhet vid en grads temperaturskillnad mellan inne- och utetemperatur. Värmeförlusten beräknas då enligt:

$$Q(t) = k \cdot A \cdot (T_{\text{inne}} - T_{\text{ute}}) \quad (W) \quad (10.2.0)$$

Här är A plattans area. Värmeförlusten är direkt proportionell mot differensen mellan inne- och utetemperatur. Detta antagande innebär implicit att värmeförlusten vid varje tidpunkt ges av den stationära värmeförlusten för den aktuella temperaturdifferensen.

I Svensk Byggnorm delas plattan upp i tre fält: ett yttre, ett inre och ett innersta fält. För vart och ett av dessa anges ett värmemotstånd för marken. Med hjälp av värmemotstånden för marken och värmeisoleringen beräknas k -värdet för hela plattan.

10.2.1 Momentan värmeförlust

Värmeförlusten för grundfall A, B och C med data enligt (1.10A-C) beräknas enligt (10.2.0) för varje tidpunkt under året. Utetemperaturen förutsätts variera periodiskt enligt (9.1.1) och figur 9.1.1. Värmeförlusten skall jämföras med den som ges av formlerna 9.2.1-3 och exempel (10.1.1-3).

I Svensk Byggnorm ges markens värmemotstånd för plattans tre fält för olika jordarter. För lera, sand och grus med värmeledningsförmågan 1.4 W/mK anges värmemotstånden 1.0, 3.4 och 4.4 Km^2/W . Markens värmeledningsförmåga för grundfall A, B och C är 1.5 W/mK. För en sådan

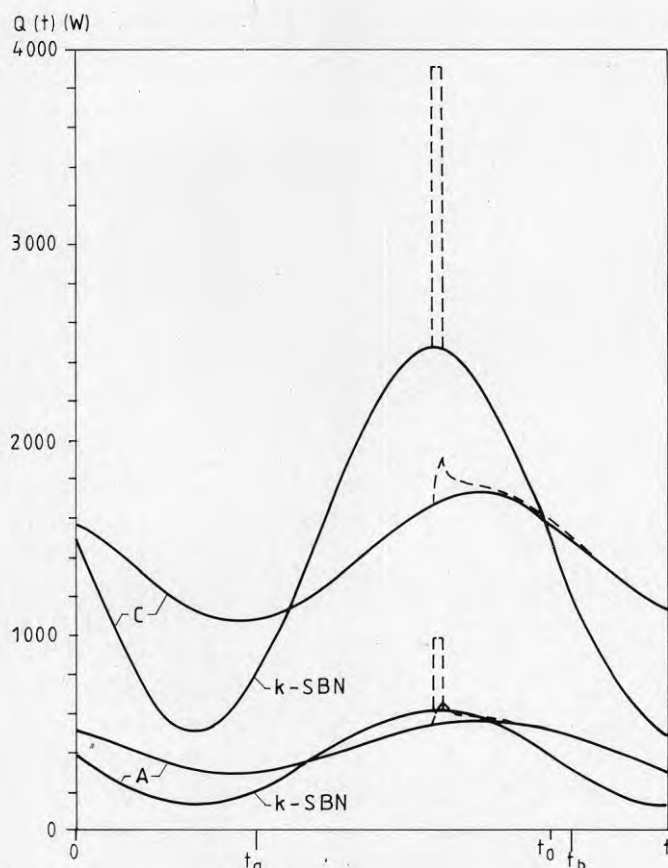

mark minskar värmemotstånden med faktorn 1.4/1.5 till 0.93, 3.2 och 4.1 Km^2/W . Med dessa värden på markens värmemotstånd blir k-värdet för de tre grundfallen:

$$\text{A: } k = 0.26 \quad \text{B: } k = 0.16 \quad \text{C: } k = 0.22 \quad (\text{W}/\text{m}^2\text{K})$$

Arean A är i de tre fallen 96, 96 respektive 450 m^2 .

I figur 10.2.1 visas värmeförlusten för grundfall A och C under drygt ett år beräknad med ovanstående k-värden och formel 10.2.0. I figuren ges även värmeförlusten enligt exempel (10.1.1-3).

Figur 10.2.1 Värmeförlust för grundfall A och C beräknad med k-värden enligt Svensk Byggnorm (k-SBN) och enligt (9.2.1-3). Utetemperaturen ges av 9.1.1. Periodtiden t_0 är lika med ett år.

Värmeförlusten enligt de två metoderna skiljer sig åt med upp till 130% under året. Beräkningen av värmeförlusten med hjälp av k-värdet har svårt att hantera de dynamiska temperaturförloppen. Årsmedelvärdena ligger däremot ganska nära varandra. Amplituden på den periodiska

variationen kring årsmedelvärdet vid beräkning enligt (10.2.0) är 3 gånger för stor. Vidare finns ingen fasförskjutning mellan temperatur och värmeförlust. Den extra värmeförlust som köldknäppen ger blir mer än 6 gånger för stor.

10.2.2 Stationär värmeförlust

I tabell 10.2.1 ges den stationära värmeförlusten för grundfall A, B och C. Vidare ges värmeförlusten beräknad med k-värden enligt Svensk Byggnorm, då man använt årsmedelvärdet av utetemperaturen. Härigenom erhålles värmeförlustens årsmedelvärde.

	A	B	C
(3.1.1)	427	262	1404
k-SBN	378	235	1467

Tabell 10.2.1 Stationär värmeförlust Q_s , (W), för grundfall A, B och C med data enligt (1.10A-C) beräknad med k-värden enligt Svensk Byggnorm (k-SBN) och enligt (3.1.1).

Skillnaden i den stationära värmeförlusten ligger runt 10 %. För den lilla plattan underskattas värmeförlusten, medan den överskattas för den stora.

Värmeförlusten för en platta bestäms av plattans isolering, vilken är känd, och av markens värmeisolerande förmåga, vilken kan representeras av en ekvivalent medeltjocklek D_m enligt avsnitt 2.3. För att riktigt kunna bedöma de siffror Svensk Byggnorm anger för markens värmemotstånd skall denna medeltjocklek jämföras för de två metoderna. Den beräknas enligt (2.3.17) och (2.3.18). För grundfall A erhålles:

$$D_m = 2.8 \text{ m} \quad (\text{k-SBN}) \quad D_m = 2.1 \text{ m} \quad (3.1.1)$$

Vid beräkning av D_m bortses från att övergångsmotstånden vid markytan är inräknade i de värden för markens värmemotstånd som anges i Svensk Byggnorm. Storleken på dessa övergångsmotstånd anges ej.

Felet i markens värmeisolerande förmåga enligt Svensk Byggnorm ligger här runt 25%. Det totala värmemotståndet och härmed värmeförlusten ges av summan av den ekvivalenta isolertjockleken och markens ekvivalenta medeltjocklek ($d + D_m$). Båda är i detta exempel cirka tre meter. Ett fel på 25% i D_m ger därför ett fel i värmeförlusten som är hälften så stort. För kraftigt isolerade plattor vars ekvivalenta isolertjocklek är mycket större än D_m blir felet i värmeförlust litet, då det huvudsakligen bestäms av isoleringen.

Vid beräkning av värmemotståndet för det yttre fältet (0-1 meter från kanten) antages värmeströmningen ske längs cirkelbågar, vilka har sitt centrum vid plattkanten. För det innersta fältet förutsätts värmeströmmen gå lodrätt ner i marken till ett djup där konstant temperatur råder. Detta djup antages vara sex meter. För det inre fältet (1-6 meter från kanten) anges ett medelvärde mellan dessa väglängder för värmeströmmen.

Vid antagandet att värmeflödet går längs cirkelbågar tvingas så att säga värmeströmmen att följa en bestämd väg från det yttre fältet till markytan. Därmed förhindras värmeflödet från att ta den väg som ger minst värmemotstånd. Detta medför att värmeflödet kommer att underskattas. Vidare tar inte metoden hänsyn till nedkylningen från marken utanför plattans övriga kanter. I avsnitt 3.3 analyseras cirkelbågsmetoden. Man finner för ett tvådimensionellt tvärsnitt att två cirkelbågar, en runt den närmaste kanten och en runt den motstående, ger en bättre approximation.

Antagandet om en konstant väglängd (vilken godtyckligt satts till 6 m) för värmeströmmen från det innersta fältet ner i marken, ger en överskattning av värmeförlusten.

De ovanstående antagandena innebär sammantaget att värmeförlusten underskattas för små plattor där det innersta fältet är litet eller saknas. För stora plattor blir följderna av antagandet för det innersta området att värmeförlusten överskattas.

10.2.3 Ackumulerad värmeförlust under eldningssäsongen

Den ackumulerade värmeförlusten under en eldningssäsong, E_y , ges av ytan under kurvorna i figur 10.2.1 för tiden mellan t_a och t_b (se även figur 10.1.1). Med (10.2.0) blir denna:

$$E_y = k \cdot A \cdot \int_{t_a}^{t_b} (T_{\text{inne}} - T_{\text{ute}}) dt \quad (10.2.1)$$

Integralen anger antalet graddagar under eldningssäsongen. För grundexemplen gäller: $t_a = 4.5/12 \cdot t_0$ och $t_b = 12.5/12 \cdot t_0$. Utetemperaturen ges av (9.1.1) och övrig data av (1.10A-C). Integralen beräknas på liknande sätt som i (9.2.4). Detta ger 4600 graddagar.

I tabell 10.2.2 ges E_y för de olika grundfallen enligt (10.2.1) och enligt (9.2.4) (exempel 10.1.1-3):

	A	B	C
(9.2.4)	2650	1650	8550
k-SBN	2800	1700	11000

Tabell 10.2.2 Ackumulerad värmeförlust E_y (kWh) under en eldningssäsong för grundfallen A, B och C med data enligt (1.10A-C) beräknad enligt (9.2.4) och enligt (10.2.1) (k-SBN).

Skillnaden i E_y blir 6, 3 och 30% för grundfall A, B respektive C.

I figur 10.2.1 ser man hur värmeförlusten varierar periodiskt kring ett årsmedelvärde. Skillnaden i detta årsmedelvärde är litet för de två metoderna. För den periodiska variationen blir felet däremot betydligt större. I kapitel 5 visades att den periodiska värmeförlusten i allt väsentligt är en kanteffekt. De inre delarna av plattan ger ringa bidrag till värmeförlusten.

Formel 10.2.0 ger därför en kraftig överskattning av den periodiska värmeförlusten. Speciellt stort blir felet för stora plattor. För fall A och B motverkar felet i årsmedelvärdet och den periodiska delen av värmeförlusten varandra, vilket resulterar i att felet i E_y blir litet. För den stora plattan förstärks felet i årsmedelvärdet av den periodiska delen.

10.2.4 Maximal värmeförlust

Enligt Svensk Byggnorm (kapitel 35) beräknas den maximala värmeförlusten enligt formel 10.2.0, där T_{ute} satts till den dimensionerande lägsta utetemperatur (LUT) under året.

Enligt avsnitt 9.3 beräknas den maximala värmeförlusten utifrån en given utetemperatur så som i figur 9.1.1. Denna varierar periodiskt kring ett årsmedelvärde. En temperaturpuls överlagras under den kallaste perioden på vintern. En jämförelse med Svensk Byggnorm skall göras med detta temperaturantagande som grund. För grundexemplen enligt (1.10A-C) blir den lägsta utetemperatur -20°C . I tabell 10.2.3 ges den maximala värmeförlusten för grundexemplen för de två metoderna.

	A	B	C
(9.2.3)	670	400	1950
k-SBN	1000	615	3960

Tabell 10.2.3 Maximal värmeförlust $Q_{\max}$ (W) för grundfall A, B och C med data enligt (1.10A-C), beräknad med k-värden enligt Svensk Byggnorm (k-SBN) och enligt (9.2.3).

Skillnaden i värmeförlust blir maximalt 100%.

I värmeförlustberäkningarna enligt Svensk Byggnorm saknas den dynamik som krävs för temperaturpulser och periodiskt varierande temperaturförlopp. I figur 10.2.1 visas att värmeförlusten orsakad av en temperaturpuls startar från noll och växer till ett maximalt värde

vid pulsens slut. Om pulsen är mycket lång ges detta slutvärdevärde approximativt av den stationära värmeförlust som råder vid en temperaturdifferens mellan inne- och utetemperatur som är lika med pulsens storlek. Vid en beräkning med k-värden enligt Svensk Byggnorm ges värmeförlusten av detta stationära värde under hela pulsens varaktighet. Ju kortare tid pulsen varar desto större blir därför felet i den beräknade värmeförlusten. För stora plattor tar det längre tid att uppnå den stationära värmeförlusten, vilket resulterar i ett större fel i beräkningen för stora plattor än för små.

I exempel 6.3.1 visades att för en platta enligt grundfall A och B tar det cirka ett år att uppnå 80% av det stationära värdet. För en platta enligt grundfall C tar det fyra år.

Ett liknande resonemang som ovan kan göras för den periodiskt varierande utetemperaturen. Pulsernas längd (ungefär $t_0/2$) blir i detta fall längre och därmed är felet något mindre.

11   EFFEKT AV TJÄLE OCH SNÖ

I de tidigare beräkningarna av värmeförluster har effekten av snö och tjälbildning försumrats. För att studera storleken på det härvid uppkomna felet skall värmeförlusten beräknas för en platta där dessa två komplikationer beaktas.

Vid jämförelser av värmeförlusten beräknas denna numeriskt för ett tvärsnitt av en långsträckt platta. Detta tvådimensionella fall har valts då det beräkningsmässigt är enklare och har bättre numerisk precision än ett tredimensionellt fall.

Utetemperaturen varierar sinusformigt enligt (9.1.1). Värmeförlusten ges av en stationär och en periodisk del enligt kapitel 3 och 5. Det har tidigare ej givits någon allmän formel för värmeförlusten för ett tvådimensionellt tvärsnitt. Den stationära komponenten ges i avsnitt 3.4. I kapitel 5 angavs den periodiska värmeförlusten för en kant av en långsträckt platta enligt (5.3.2). En faktor 2 tillkommer då plattan har två kanter. Sammantaget blir värmeförlusten för ett tvärsnitt av en långsträckt platta:

$$q(t) = \lambda(T_i - T_o) \cdot h_s(d/B) - 2\lambda T_1 \cdot \left| h_p^0(d/d_o) \right| \cdot \sin(2\pi(t/t_o - \phi_p^0)) \quad (\text{W/m}) \quad (11.0.1)$$

Värmemotståndet vid markytan antas här vara noll ($d_1 = 0$). Motsvarande formel då d_1 är större än noll ges av (11.2.4). Värmeförlustfaktorerna ges av figurerna 3.4.1 och 5.3.3.

Följande data antages:

$$\begin{array}{lll} B = 8 \text{ m} & d = 3 \text{ m} & \\ \lambda = 1.5 \text{ W/mK} & a = 0.75 \cdot 10^{-6} \text{ m}^2/\text{s} & (11.0.2) \\ T_i = 20^\circ\text{C} & T_o = 5^\circ\text{C} & T_1 = 10^\circ\text{C} \\ t_o = 1 \text{ år} & & \end{array}$$

Värmeförlusten blir enligt (11.0.1):

$$q(t) = 30.2 - 7.2 \cdot \sin(2\pi(t/t_o - 0.094)) \quad \text{W/m} \quad (11.0.3)$$

Denna värmeförlust visas i figurerna 11.1.1 Och 11.2.1 av heldragen kurva. Man har med detta sätt att räkna försummat tjäle och snö.

11.1 Tjäle

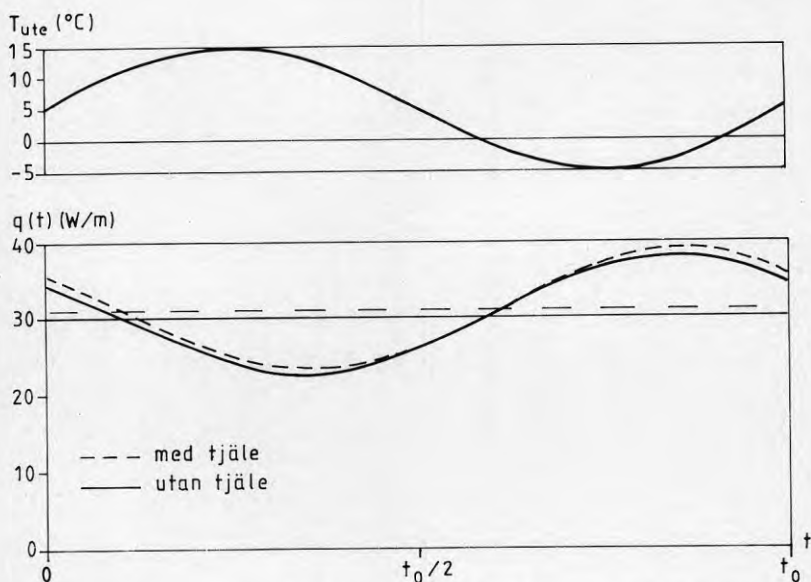
Tjälbildning i marken runt plattan bestäms av markens beskaffenhet, utetemperatur och värmeflödet från plattan. I fruset tillstånd har marken värmeledningsförmågan λ_f (W/mK) och värmekapaciteten C_f (J/m³K). Smältvärmets per volymsenhet mark betecknas L_f (J/m³). Det bestäms av markens vattenhalt. Följande data antages:

$$\begin{aligned}\lambda_f &= 2.5 \text{ W/mK} \\ C_f &= 2.5 \cdot 10^6 \text{ J/m}^3\text{K} \\ L_f &= 225 \cdot 333 \cdot 1000 = 75 \cdot 10^6 \text{ J/m}^3\end{aligned}\tag{11.1.1}$$

Marken antages innehålla 225 kg vatten per kubikmeter mark. Data för ofrusen mark, utetemperatur och plattan ges av (11.0.2). Effekten av snö försummas.

Ett datorprogram vilket tar hänsyn till tjäle har använts för att beräkna temperaturförloppet i marken. Det största tjäldjupet långt bort från plattan blir ca 1 m. Den beräknade värmeförlusten visas i figur 11.1.1 av streckad kurva.

Figur 11.1.1 Värmeförlust med och utan hänsyn tagen till tjälbildning. Data enligt (11.0.2) och (11.1.1). De två horisontella linjerna i nedre figurdelen anger årsmedelvärdet.

Värmeförlusten med hänsyn tagen till tjäle är något större än utan tjäle. Maximal skillnad är 5%. Årsmedelvärdet ligger 2% högre. Den under eldningssäsongen ($t_a = 4.5/12 \cdot t_0$, $t_b = 12.5/12 \cdot t_0$, se kapitel 10, figur 10.1.1) ackumulerade värmeförlusten blir 4% högre då man tar hänsyn till tjäle.

Värmeledningsförmågan är större för frusen än för ofrusen mark. Detta ökar värmeförlusten. Tjälbildningen i sig har motsatt effekt, då den bromsar upp nedkylningen av marken. För det givna exemplet dominerar effekten av den ökade värmeledningsförmågan.

Exemplet ovan visar att felet som uppkommer då tjälbildning försummas är litet. Värmeförlusten ges med god noggrannhet av de tidigare angivna formlerna, vilka ej tar hänsyn till tjäle.

11.2 Snö

Ett snötäcke på marken verkar värmeisolerande. Snökristallerna bildar en porös struktur där förhållandevis stor volym stillastående luft ryms. Då snötäcket är tjockt blir därför dess isolerande förmåga stor.

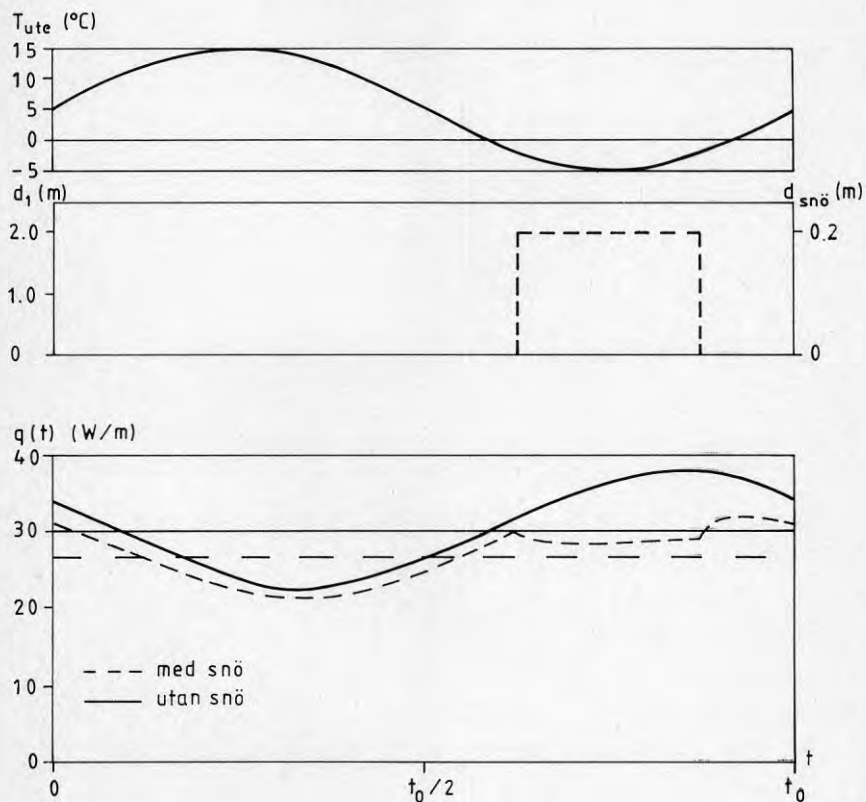
För enkelhetens skull antages marken ha ett snötäcke med konstant tjocklek under vinterns tre kallaste månader. Under resten av året antages marken vara snöfri. Följande data gäller:

$$\begin{aligned} d_{\text{snö}} &= 0.2 \text{ m} && \text{(under tre månader)} \\ \lambda_{\text{snö}} &= 0.15 \text{ W/mK} \end{aligned} \tag{11.2.1}$$

Snötäckets ekvivalenta isolertjocklek blir enligt (2.2.13):

$$d_1 = \frac{\lambda_{\text{snö}} d_{\text{snö}}}{\lambda_{\text{snö}}} = 2 \text{ m} \tag{11.2.2}$$

Den beräknade värmeförlusten med snö (och tjäle) visas i figur 11.2.1 av streckad kurva. Hel dragen kurva visar värmeförlusten enligt (11.0.3), där snö och tjäle försummas.

Figur 11.2.1 Värmeförlust med och utan hänsyn tagen till snö. Data enligt (11.0.2) och (11.1.1). Ekvivalent snödjup d_1 och snödjup $d_{snö}$ visas. De två horisontella linjerna i nedre figurdelen anger årsmedelvärdet.

För fallet med snö blir värmeförlusten hela tiden lägre än utan snö. Maximal skillnad är 25%. Årsmedelvärdet ligger 12% lägre med snö. Den under eldningssäsongen ($t_a = 4.5/12 \cdot t_0$, $t_b = 12.5/12 \cdot t_0$, se kapitel 10, figur 10.1.1) ackumulerade värmeförlusten blir 12% lägre då hänsyn tages till snön.

Någon egentlig tjälbildning sker inte nära plattans kanter. Strax innan snön täcker marken har tjälen trängt ner en dryg decimeter. Strax efter det att snön fallit försvinner tjälen. För området 4 meter och längre bort fås en viss tjäle.

Under vintern blir felet i värmeförlusten relativt stort då snön försummas. För att bättre kunna förutsäga värmeförlusten bör därför snöns isolerande förmåga beaktas i beräkningen. En modell är att ansätta en under året konstant isolering vid markytan. Ett naturligt val är att ta medelvärdet för d_1 under året. I det aktuella fallet erhålles då:

$$d_1 = \frac{0 \cdot 9 + 2 \cdot 3}{12} = 0.5 \text{ m (under hela året)} \quad (11.2.3)$$

Man utnyttjar således snödjupets medelvärde räknat för hela året.

Då tjäle försummas ges värmeförlusten av ett uttryck liknande (11.0.1). Enligt skalningsreglerna i kapitel 2 tillkommer ytterligare en parameter d_1/d i värmeförlustfaktorerna. Värmeförlusten blir:

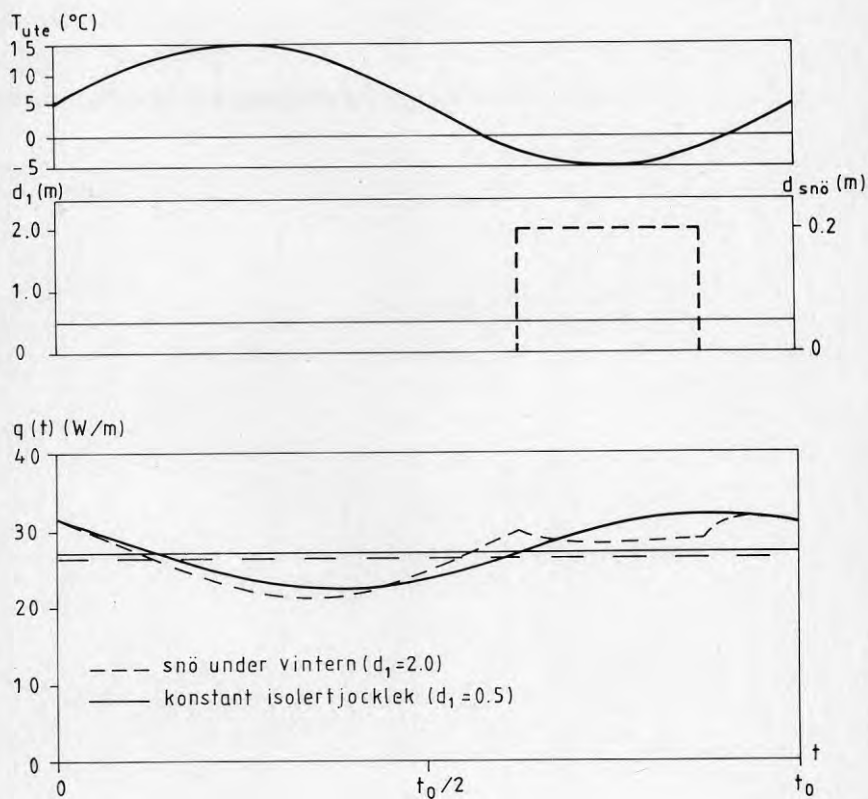
$$q(t) = \lambda(T_i - T_0) \cdot h_s(d/B, d_1/d) - 2\lambda T_1 \cdot \left| h_p^1(d/d_0, d_1/d) \right| \cdot \sin(2\pi(t/t_0 - \phi_p^1)) \quad (\text{W/m}) \quad (11.2.4)$$

Den periodiska delens värmeförlustfaktor ges av figur 5.3.6. Den stationära värmeförlustfaktorn $h_s(d/B, d_1/d)$ har tidigare ej beräknats för fallet med isolering vid markytan.

För detta speciella fall erhålls $h_s(3/8, 0.5/3) = 1.21$. Med data enligt (11.0.2) blir värmeförlusten (11.2.4):

$$q(t) = 27.3 - 4.9 \cdot \sin(2\pi(t/t_0 - 0.13)) \quad (\text{W/m}) \quad (11.2.5)$$

Denna värmeförlust visas i figur 11.2.2 av heldragen kurva. Den streckade kurvan anger värmeförlusten för fallet med snö enligt figur 11.2.1.

Figur 11.2.2 Värmeförlust med snö och med en över året konstant isolering vid markytan. Data enligt (11.0.2), (11.1.1), (11.2.2) och (11.2.3). De två horisontella linjerna i nedre figurdelen anger årsmedelvärdet.

Den största skillnaden i värmeförlust för fallen med snö och med en över året konstant isolering är 10%. I årsmedelvärdet är skillnaden 2% och i den under elningssäsongen ackumulerade värmeförlusten 1%.

Ovanstående exempel visar att en hygglig approximation av värmeförlusten erhålles genom att försumma snön. Den ackumulerade värmeförlusten blir 10 % för hög för exemplet ovan. För att få en bättre app-

roximation beräknas värmeförlusten då markytan har en under året konstant isolering. Denna ges av årsmedelvärdet av snöns ekvivalenta isolertjocklek. Den periodiska delen av värmeförlusten kan då beräknas enligt (11.2.4) och figur 5.3.6. Värmeförlustfaktorn för den stationära komponenten, då markytan har ett ytmotstånd ($d_1 > 0$) ges ej i rapporten. Den kommer att ges i en planerad senare rapport. Med det givna beräkningsreceptet blir felet i den under eldningssäsongen ackumulerade värmeförlusten någon procent för exemplet ovan. Felet i värmeförlustens momentana värden är maximalt ca 10%.

BETECKNINGAR

Variabler med olika index

Beteckning	Definition	Dimension
h	dimensionslös värmeförlustfaktor	(-)
q	värmeförlust för tvådimensionellt tvärsnitt (q_n anger värmeflödet i normalriktningen (W/m^2))	(W/m)
Q	värmeförlust för tredimensionellt fall	(W)
T	temperatur	($^{\circ}C$)
nedre index:	n i normalriktning	
	p periodiskt förlopp	
	s stationärt förlopp	
	t förlopp vid temperatursteg	
	tb förlopp vid uppbyggnad av värmekudde (<u>t</u> hermal <u>b</u> uild-up)	
påbyggt nedre index:	-e ⁻ värmeförlust för kant utöver endimensionellt bidrag	
	-o endimensionellt fall	
övre index:	e netto extra värmeförlust för kant orsakad av kantisolering	
	o markytan saknar värmeövergångsmotstånd	
	1 markytan har ett värmeövergångsmotstånd	
	' kanten har extraisolerats	
Exempel:	T_p temperatur vid periodiskt förlopp ($^{\circ}C$)	
	q'_s stationär värmeförlust för ett tvådimensionellt tvärsnitt då kanten är extraisolerad (W/m)	
	h^o_{tbe} värmeförlustfaktor för kant utöver det endimensionella bidraget under uppbyggnad av värmekudde då markytan saknar värmeövergångsmotstånd (-)	
	h^e_s stationär kantvärmeförlustfaktor för extra värmeförlust orsakad av extra kantisolering (-)	

Beteckning	Ekvation/Figur	Definition (dimension)	
a		värmediffusivitet	(m ² /s)
A		byggnadens area mot marken	(m ²)
B	figur 3.0.1	byggnadens bredd	(m)
C	λ/a	värme kapacitet per volymenhet	(J/m ³ K)
d	2.2.4	ekvivalent isolertjocklek	(m)
d'	figur 4.1.1-2 2.2.4	ekvivalent isolertjocklek för extraisolering vid kant	(m)
d ₀	2.4.18	inträngningsdjup för periodiskt varierande utetemperatur	(m)
d ₁	2.2.8	ekvivalent isolertjocklek vid markytan	(m)
d ₃	8.1.1	inträngningsdjup för periodiskt varierande innetemperatur	(m)
d _i	2.2.1	isolertjocklek	(m)
d _{snö}		snötäcket tjocklek	(m)
e _t	2.5.9	dimensionslös faktor vilken anger ackumulerad värmeförlust orsakad av stegändring i utetemperaturen	(-)
e _{tb}	2.6.9 tabell 7.2.2	dimensionslös faktor vilken anger ackumulerad värmeförlust utöver den stationära vid uppbyggnad av värmekudde	(-)
E _t	2.5.7	ackumulerad värmeförlust orsakad av stegändring i utetemperaturen	(J)
E _{tb}	2.6.7	ackumulerad värmeförlust utöver den stationära värmeförlusten vid uppbyggnad av värmekudde	(J)
erfc(x)	6.1.4	den komplementära felfunktionen	(-)
E _y	9.2.4	ackumulerad värmeförlust över eldningssäsongen	(J) (J/m)
h		dimensionslös värmeförlustfaktor	(-)
h _p ^o	figur 5.3.3	värmeförlustfaktor för periodiskt varierande utetemperatur för kant då markytan saknar värmeövergångsmotstånd	(-)
h _s	figur 3.1.1	värmeförlustfaktor för stationär process	(-)
h _t ^o	figur 6.2.2	värmeförlustfaktor för stegändring i utetemperatur för kant då markytan saknar värmeövergångsmotstånd	(-)
H	2.1.8	stegfunktion	(-)
L	figur 3.0.1	byggnadens längd	(m)

L_e	rektangulär platta: $L_e = 2L + 2B$	byggnadens totala kantlängd	(m)
q		värmeförlust för tvådimensionellt tvärsnitt	(W/m)
q_n		värmeflödet i normalriktningen $\hat{n}$ i en punkt	(W/m ²)
Q		värmeförlust för tredimensionellt fall	(W)
t		tid	(s)
t_0		periodtid för periodiskt varierande utetemperatur	(s)
t_1	figur 9.1.1	starttid för temperaturpuls utomhus	(s)
t_2	"-	varaktighet för temperaturpuls utomhus	(s)
t_3		periodtid för periodiskt varierande innetemperatur	(s)
t_4		varaktighet för temperaturpuls inne	(s)
t_a		starttid för eldningssäsong	(s)
t_b		sluttid för eldningssäsong	(s)
t_s		starttid för temperaturpuls inne	(s)
T		temperatur	(°C)
$\hat{T}$		komplexvärd temperaturfaktor vilken ger temperaturens amplitud och fasläge	(°C)
T_0		medelvärde för utetemperatur	(°C)
T_i		innetemperatur	(°C)
T_1		amplitud för periodiskt varierande utetemperatur	(°C)
T_2		storlek på temperaturpuls utomhus	(°C)
T_3		amplitud för periodiskt varierande innetemperatur	(°C)
T_4		storlek på temperaturpuls inne	(°C)
T_{ute}		utetemperatur	(°C)
U	2.3.1	dimensionslös temperatur	(-)
u_m	avsnitt 3.2	dimensionslös storhet för ekvivalent marktjocklek	(-)
x	figur 3.0.1	horisontell koordinat	(m)
x'		skalad horisontell koordinat	(-)
y	figur 3.0.1	horisontell koordinat	(m)
y'		skalad horisontell koordinat	(-)

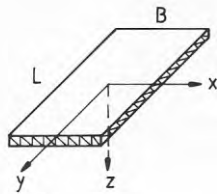
z	figur 3.0.1	vertikal koordinat	(m)
z'		skalad vertikal koordinat	(-)
α	2.2.6	värmeövergångstalet vid markytan	(W/m ² K)
ϕ_p^0	5.3.3 figur 5.3.3	fasfördröjning för periodiskt varierande värmeförlust då markytan saknar värmeövergångsmotstånd	(-)
ϕ_p^1	figur 5.3.6	fasfördröjning för periodiskt varierande värmeförlust då markytan har ett värmeövergångsmotstånd	(-)
λ	2.2.1	markens värmeledningsförmåga	(W/mK)
λ_i	2.2.1	isoleringens värmeledningsförmåga	(W/mK)
$\lambda_{\text{snö}}$		snöns värmeledningsförmåga	(W/mK)
τ	$\sqrt{at/d}$	dimensionslös tid	(-)

REFERENSER

1. Claesson, Eftring: Optimal Distribution of Thermal Insulation and Ground Heat Loss. Document D33:1980. Swedish Council for Building Research. 1A: sid 63, 1B: sid 65, 1C: kapitel 6, 1D: sid 28, 1E: appendix, (A16).
2. Carslaw, Jaeger: Conduction of Heat in Solids. Oxford 1959. 2A: avsnitt 16.6, 2B: avsnitt 2.7, 2C: avsnitt 2.6.
3. Claesson, Hagentoft, Wallin: Heat Loss at the Edge of a Thermally Insulated Slab on the Ground. Wiener-Hopf Solution for Periodic and Transient Air Temperature. Notes on Heat Transfer, 1. (Div of Building Technology, Lund Institute of Technology, 1985).
4. Claesson, Hagentoft: Thermal Resistance Distribution over the Boundary According to a Heat Loss Theorem. Notes on Heat Transfer 4. (Div of Building Technology, Lund Institute of Technology, 1985)
5. Anderlind: Approximation of Monthly Mean Temperatures by Using Fourier Series. Report BKL 1984:1 (E). Byggnadskonstruktionslära, Lunds Tekniska Högskola.
6. Hagentoft: Semi-Analytical Methods to Calculate the Temperature under a Thermally Insulated Slab on the Ground. Notes on Heat Transfer, 2. (Div of Building Technology, Lund Institute of Technology, 1985).
7. Hagentoft: Temperature under a Totally Insulated Slab on the Ground due to Variable Ground Surface Temperature. Notes on Heat Transfer, 3. (Div of Building Technology, Lund Institute of Technology, 1985).

Appendix 1. Ekvationer, superponering och skalning för rektangulär platta på mark.

Plattan har längden L och bredden B . Värmeisoleringen har den ekvivalenta tjockleken d . Se avsnitt 2.2. Värmemotståndet vid markytan försummas ($d_1 = 0$). Marken har värmeledningsförmågan λ och temperaturledningstalet a . Geometri och koordinater ges av figur A1.1.

Figur A1.1 Platta på mark.

Temperaturen i marken, $T(x,y,z,t)$, skall uppfylla värmeledningsekvationen:

$$\frac{\partial^2 T}{\partial x^2} + \frac{\partial^2 T}{\partial y^2} + \frac{\partial^2 T}{\partial z^2} = \frac{1}{a} \cdot \frac{\partial T}{\partial t} \quad z > 0 \quad (\text{A1.1})$$

Stationär och periodisk process

Randvillkoren vid markytan och plattan blir i detta fall:

$$T_i = T - d \cdot \frac{\partial T}{\partial z} \quad \text{vid plattan} \quad (z = 0, |x| < B/2, |y| < L/2) \quad (\text{A1.2})$$

$$T = T_0 + T_1 \cdot e^{2\pi i t / t_0} \quad \text{vid markytan utanför plattan}$$

Genom superponering uppdelas temperaturen T i en stationär och en periodisk del.

$$T(x,y,z,t) = T_s(x,y,z) + T_p(x,y,z,t) \quad (\text{A1.3})$$

Den stationära delen skall uppfylla:

$$\frac{\partial^2 T_s}{\partial x^2} + \frac{\partial^2 T_s}{\partial y^2} + \frac{\partial^2 T_s}{\partial z^2} = 0 \quad z > 0 \quad (\text{A1.4})$$

$$z = 0: \begin{cases} T_i = T_s - d \frac{\partial T_s}{\partial z} & \text{vid plattan} \\ T_s = T_o & \text{utanför plattan} \end{cases} \quad (\text{A1.5})$$

Den periodiska delen skall uppfylla:

$$\frac{\partial^2 T_p}{\partial x^2} + \frac{\partial^2 T_p}{\partial y^2} + \frac{\partial^2 T_p}{\partial z^2} = \frac{1}{a} \frac{\partial T_p}{\partial t} \quad z > 0 \quad (\text{A1.6})$$

$$z = 0: \begin{cases} 0 = T_p - d \frac{\partial T_p}{\partial z} & \text{vid plattan} \\ T_p = T_1 \cdot e^{2\pi i t / t_o} & \text{utanför plattan} \end{cases} \quad (\text{A1.7})$$

Randvillkoret vid marken utanför plattan tas komplexvärt. Den periodiska processen löses i komplexvärd form.

Skalning för stationär del

Dimensionslös temperatur U ges av formel 2.3.1. Längdkoordinaterna skalas med bredden B :

$$x' = \frac{x}{B} \quad y' = \frac{y}{B} \quad z' = \frac{z}{B} \quad (\text{A1.8})$$

$$T_s(x, y, z) = T_o + (T_i - T_o) \cdot U\left(\frac{x}{B}, \frac{y}{B}, \frac{z}{B}\right) \quad (\text{A1.9})$$

Dimensionslös, skalad temperatur $U(x', y', z')$ skall uppfylla (A1.4-5). Detta ger:

$$\frac{\partial^2 U}{\partial (x')^2} + \frac{\partial^2 U}{\partial (y')^2} + \frac{\partial^2 U}{\partial (z')^2} = 0 \quad z' > 0 \quad (\text{A1.10})$$

$$z' = 0 \quad \begin{cases} 1 = U - \frac{d}{B} \cdot \frac{\partial U}{\partial z'} & |x'| < \frac{1}{2}, \quad |y'| < \frac{L}{2B} \\ U = 0 & \text{f.ö.} \end{cases} \quad (\text{A1.11})$$

Lösningen U till (A1.10-11) blir en funktion av x' , y' och z' med två parametrar L/B och d/B .

Den stationära värmeförlusten Q_s ges av en integral över plattan:

$$Q_s = \int_{-L/2}^{L/2} dy \int_{-B/2}^{B/2} dx (-\lambda) \cdot \frac{\partial T}{\partial z}(x, y, 0) \quad (\text{A1.12})$$

En övergång till koordinaterna x' och y' och utnyttjande av (A1.9) ger:

$$Q_s = \int_{-L/(2B)}^{L/(2B)} B \cdot dy' \int_{-1/2}^{1/2} B \cdot dx' (-\lambda) (T_i - T_0) \frac{\partial U}{\partial z'}(x', y', 0) \cdot \frac{1}{B} \quad (\text{A1.13})$$

Detta uttryck kan skrivas:

$$Q_s = \lambda (T_i - T_0) L \cdot h_s \quad (\text{A1.14})$$

, där h_s ges av:

$$h_s = \frac{B}{L} \cdot \int_{-L/(2B)}^{L/(2B)} dy' \int_{-1/2}^{1/2} dx' (-) \frac{\partial U}{\partial z'}(x', y', 0) \quad (\text{A1.15})$$

Funktionen U beror av parametrarna L/B och d/B . Värmeförlustfaktorn h_s enligt (A1.15) blir således en funktion av dessa variabler:

$$h_s = h_s(L/B, d/B) \quad (\text{A1.16})$$

Skalning av periodisk del

Den periodiska lösningen skall uppfylla (A1.6-7). Randtemperaturen är given i komplexvärd form. Den komplexvärda temperaturen ges, enligt formel 2.4.1, av:

$$T_p = \hat{T}(x, y, z) \cdot e^{2\pi i t / t_0} \quad (\text{A1.17})$$

Insättning av detta uttryck i (A1.6) ger ekvation 2.4.20 för den komplexa funktionen $\hat{T}$:

$$\frac{\partial^2 \hat{T}}{\partial x^2} + \frac{\partial^2 \hat{T}}{\partial y^2} + \frac{\partial^2 \hat{T}}{\partial z^2} = \frac{2\pi i}{at_0} \hat{T} = \left(\frac{1+i}{d_0}\right)^2 \hat{T} \quad (\text{A1.18})$$

Temperaturen $\hat{T}$ skalas med temperaturen T_1 . Koordinaterna skalas med d_0 :

$$\hat{T}(x, y, z) = T_1 \cdot \hat{U}(x', y', z') \quad (\text{A1.19})$$

$$x' = \frac{x}{d_0} \quad y' = \frac{y}{d_0} \quad z' = \frac{z}{d_0} \quad (\text{A1.20})$$

Den dimensionslösa temperaturen $\hat{U}$ skall nu uppfylla:

$$z' > 0 \quad \frac{\partial^2 \hat{U}}{\partial (x')^2} + \frac{\partial^2 \hat{U}}{\partial (y')^2} + \frac{\partial^2 \hat{U}}{\partial (z')^2} = (1+i)^2 \hat{U} \quad (\text{A1.21})$$

$$z' = 0 \quad \begin{cases} 0 = \hat{U} - \frac{d}{d_0} \frac{\partial \hat{U}}{\partial z'} & |x'| < \frac{B}{2d_0}, |y'| < \frac{L}{2d_0} \\ \hat{U} = 1 & \text{f.ö.} \end{cases} \quad (\text{A1.22})$$

Problemet (A1.21-22) innehåller tre parametrar:

$$\frac{L}{d_0}, \frac{B}{d_0}, \frac{d}{d_0} \quad (\text{A1.23})$$

Det periodiska värmeflödet genom plattan blir:

$$Q_p = \int_{-L/2}^{L/2} dy \int_{-B/2}^{B/2} dx \cdot (-\lambda) \frac{\partial T_p}{\partial z}(x, y, 0) \quad (\text{A1.24})$$

Uttrycket är analogt med formel A1.12 för det stationära fallet. Vid övergång till dimensionslösa koordinater erhålls faktorn $d_0 \cdot d_0 \cdot 1/d_0 = d_0$. Temperaturen T_p ersätts med $\hat{U}$ enligt (A1.19) och (A1.17). Analogt med det stationära fallet erhålls, då längdfaktorn L_s är lika med plattans totala kantlängd $2L + 2B$:

$$Q_p = -\lambda T_1 \cdot (2L + 2B) \cdot h_p \cdot e^{2\pi i t / t_0} \quad (\text{A1.25})$$

$$h_p = \frac{d_0}{2L+2B} \cdot \int_{-L/(2d_0)}^{L/(2d_0)} dy' \cdot \int_{-B/(2d_0)}^{B/(2d_0)} dx' \cdot \frac{\partial \hat{U}}{\partial z'}(x', y', 0)$$

Integranden och integrationsgränserna beror på de tre parametrarna (A1.23). Således gäller för den periodiska värmeförlustfaktorn h_p för en platta på mark:

$$h_p = h_p(L/d_0, B/d_0, d/d_0) \quad (\text{A1.26})$$

Formlerna A1.25-26 ger tillsammans (2.4.25).

Uppbyggnad av värmekudden

Förutsättningarna för den renodlade uppbyggnaden av värmekudden under en platta på mark illustreras i figur 2.1.5. Begynnelsestemperaturen i marken är T_0 . Vid markytan utanför plattan är temperaturen T_0 .

Temperaturen $T(x,y,z,t)$ för denna transienta värmeuppbyggnad skall uppfylla:

$$\frac{\partial^2 T}{\partial x^2} + \frac{\partial^2 T}{\partial y^2} + \frac{\partial^2 T}{\partial z^2} = \frac{1}{a} \cdot \frac{\partial T}{\partial t} \quad z > 0, t > 0 \quad (\text{A1.27})$$

Begynnelsevillkoret är:

$$T(x,y,z,0) = T_0 \quad z > 0 \quad (\text{A1.28})$$

Randvillkoren vid markytan är:

$$z = 0 \quad \left\{ \begin{array}{ll} T_i = T - d \cdot \frac{\partial T}{\partial z} & |x| < B/2, |y| < L/2 \\ T = T_0 & \text{f.ö.} \end{array} \right. \quad (\text{A1.29})$$

Bredden B användes för skalning:

$$x' = \frac{x}{B} \quad y' = \frac{y}{B} \quad z' = \frac{z}{B} \quad (\text{A1.30})$$

Dimensionslös tid definieras av:

$$t' = \frac{at}{B^2} \quad (\text{A1.31})$$

Den dimensionslösa temperaturen U definieras av:

$$T(x,y,z,t) = T_0 + (T_i - T_0)U(x',y',z',t') \quad (\text{A1.32})$$

Värmeledningsekvationen (A1.27) blir för U :

$$\frac{\partial^2 U}{\partial (x')^2} + \frac{\partial^2 U}{\partial (y')^2} + \frac{\partial^2 U}{\partial (z')^2} = \frac{\partial U}{\partial t'} \quad z' > 0, t' > 0 \quad (\text{A1.33})$$

Begynnelsevillkoret (A1.28) blir:

$$U(x',y',z',0) = 0 \quad z' > 0 \quad (\text{A1.34})$$

Randvillkoren (A1.29) blir:

$$z' = 0 \quad \left\{ \begin{array}{l} 1 = U - \frac{d}{B} \cdot \frac{\partial U}{\partial z'} \quad |x'| < \frac{1}{2}, \quad |y'| < \frac{L}{2B} \\ U = 0 \quad \text{f.ö.} \end{array} \right. \quad (\text{A1.35})$$

Problemet (A1.33-35) för $U(x', y', x', t')$ innehåller de två parametrarna L/B och d/B . Den transienta värmeförlusten Q_{tb} ges av en integral av typen (A1.24) och (A1.12). Övergång till dimensionslösa koordinater ger ett uttryck av typen (A1.13). Enda skillnaden är att U nu också beror av t' . I analogi med (A1.12-16) erhålls:

$$Q_{tb}(t) = \lambda(T_i - T_o)L \cdot h_{tb} \quad (\text{A1.36})$$

, där h_{tb} ges av integralen

$$h_{tb} = \frac{B}{L} \cdot \int_{-L/(2B)}^{L/(2B)} dy' \cdot \int_{-1/2}^{1/2} dx' (-) \frac{\partial U}{\partial z'}(x', y', 0, t') \quad (\text{A1.37})$$

Funktionen U beror av parametrarna L/B och d/B . Värmeförlustfaktorn h_{tb} beror således av dessa och av dimensionslös tid:

$$h_{tb} = h_{tb}\left(\frac{at}{B^2}; \frac{L}{B}, \frac{d}{B}\right) \quad (\text{A1.38})$$

Den integrerade extra värmeförlusten utöver stationär del definieras allmänt av formel 2.6.7. Formlerna A1.36, -38, -14, -16 ger då:

$$E_{tb}(t) = \lambda(T_i - T_o)L \cdot \int_0^t \left[h_{tb}\left(\frac{at''}{B^2}; \frac{L}{B}, \frac{d}{B}\right) - h_s\left(\frac{L}{B}, \frac{d}{B}\right) \right] dt'' \quad (\text{A1.39})$$

Med substitutionen

$$t' = \frac{at''}{B^2} \quad dt'' = \frac{B^2}{a} dt' = \frac{B^2 C}{\lambda} dt' \quad (\text{A1.40})$$

erhålles då:

$$E_{tb}(t) = C(T_i - T_o)L B^2 \cdot e_{tb} \left(\frac{at}{B^2}; \frac{L}{B}, \frac{d}{B} \right) \quad (\text{A1.41})$$

Här ges den dimensionslösa faktorn e_{tb} av:

$$e_{tb} = \int_0^{at/B^2} \left[h_{tb} \left(t', \frac{L}{B}, \frac{d}{B} \right) - h_s \left(\frac{L}{B}, \frac{d}{B} \right) \right] dt' \quad (\text{A1.42})$$

**Denna rapport hänför sig till forskningsanslag 811829-2
från Statens råd för byggnadsforskning till Lunds Tekniska
Högskola, Institutionen för byggnadsteknik, Lund.**

R75: 1985

ISBN 91-540-4400-6

Statens råd för byggnadsforskning, Stockholm

Art.nr: 6705075

**Abonnemangsgrupp:
W. Installationer**

**Distribution:
Svensk Byggtjänst, Box 7853
103 99 Stockholm**

Cirkapris: 55 kr exkl moms